

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri, 11 decembrie 1991 50 (98)

O FORMĂ DE MANIPULARE

Aceste rinduri au fost scrise înainte de referendumul asupra Constituției, dar ele vor apărea după, din pricina periodicității revistei. Oricum, nu contează. Și nu contează pentru motivul simplu că acest referendum e o fraudă. O fraudă parlamentară. Pentru că parlamentul emanat la 20 mai a trecut și s-a depășit în mod nepermis atribuțiile. El avea menirea să propună țării o Constituție dar nu înainte de a consulta țara în legătură cu ce vrea ea să fie: republică, regat, și ce fel de republică sau ce fel de regat. N-a făcut-o. A decis el însuși că România e republică, sfidând astfel cel mai elementar bun simț și cea mai elementară condiție a democrației. Rezultatul, în raport tocmai cu bunul simț și cu democrația, a fost că parlamentul legal a votat ilegal o Constituție perfect ilegală. Se va spune că despre asta s-a mai vorbit, și încă des și de mai multă vreme. Așa este, s-a mai vorbit dar lucrul acesta nu înseamnă nimic de vreme ce realitatea e aceea pe care o știm. Vorbitul acesta este echivalent cu constatarea unei crime fără încercarea de a descoperi și pedepsi pe făptuitor. Nu folosește la nimic și n-are în nici un fel a face cu dreptatea. Ca să nu mai vorbim de contradicția mortală pe care actul votării Constituției a promovat-o cu ireponsabilă nonșalanță: înălțarea principalului edificiu al unei Democrații pe baza unei hotărâri profund nedemocratice, totalitară în toată regula. Faptul n-ar avea decît semnificația unei simple greșeli din lipsă de inspirație dacă Republica ar fi avut în România vreo cît de mică tradiție demnă. Dar știm bine că ea a fost, la noi, impusă printr-o proclamație de tip comunist, care va să zică printr-un decret sprînjinit pe puterea tancurilor sovietice iar nu pe voința și puterea națiunii române. Ca atare, repunerea ei, fără o consultare prealabilă a voinței popu-

lare, în fruntea unei Constituții ce se vrea democratică și anticomunistă, este, vrînd-nevrînd, o recunoaștere și o reiterare a politicii comuniste și, implicit, o dovadă convingătoare a rezistenței mentalității comuniste în rîndul mării majorități a parlamentarilor noștri, profitori ai evenimentelor din decembrie '89 și, mai ales, ai credulității nalve din mai '90. În raport cu această tristă realitate referendumul din 8 decembrie nu e decît încă un exemplu de sfidare tipic comunistă. El n-ar fi trebuit nicicum să aibă loc, iar dacă a avut, totuși, loc a fost doar pentru a oferi parlamentului o justificare. O formă de manipulare e acest referendum post-factum, menită să ne facă pe toți complici la o înșelătorie de proporții. Și iarăși vom spune că n-am avut noroc. Și iarăși ne vom consola, împreună cu cronicarul, cu ideea că oamenii sunt sub vremuri.

„L.”

În pag. 10:

proză de

Gabriela Melinescu

În pag. 16:

ALVIN TOFFLER

Soarele cel mare

E unul Soarele cel Mare
Și-aș vrea de-a pururi să existe.
Mă înspăimîntă și mă doare,
Parcă m'ar frige pe frigare
Hăul doctrinei comuniste.

Cuiva, — sau nu-i așa ? — îi place.
Nebuni pe lume sint destui.
Unii chiar biblie ar face
Din cartea bolșevicului.

Eu o aveam cîndva pe masă,
Dar am aprins un rug cu ea
Și s-a făcut lumină-n casă,
Și, să mă credeți, nici nu-mi pasă,
Că n-a citit-o fata mea.

Mi-e carte sfîntă altă carte —
Cartea poetului Mihai,
Care-a trăit aceeași soartă
Cu-acest popor, cu acest plai.

E unul Soarele cel Mare,
Și nu-i cireș, și nu-i nici măr.
El cînd apune tot răsare —
E unul Soarele cel Mare
Și se numește adevăr.

Dumitru Matecovschi

Număr ilustrat cu lucrări de Sanda Șărămăt

semn

Perioada de trecere

Cine o să mai poată trăi în România, de azi înainte, nu știm. Putem presupune că mulți dintre noi vor supraviețui noii „perioadă de trecere”, cum mulți am supraviețuit vechii „perioade de trecere”.

Pare un făcut, un ghinion definitiv al românilor de a se afla, mereu și mereu, în cite o „perioadă de trecere” spre ceva, deci spre altceva. Abia începute un fel de societate democratică să funcționeze, economia să privească încrezător spre Europa, că a venit războiul, ei însuși o „perioadă de trecere”, cu tot alaiul lui de nenorociri, prelungite în „societatea socialistă multilaterală dezvoltată” și pe urmă în „democrația originală” neocomunistă. Prin 1946, vedem într-unul din episoadele din „Memorialul durerii” că un ziar (de opoziție, e drept) de patru pagini costa 5.000 de lei. Cineva care a trăit acele vremuri la o vîrstă mai lucidă decât copilăria iml atrage atenția că au venit — pe urmă — altele, cînd un bilet de tramvai, el. a II-a, costa 25.000 de lei și, ca și acum, salariile nu erau acordate melodiei înspăimîntătoare a prețurilor. Da, dar acele prețuri veneau după un război de patru ani (pentru noi) — imi spune — în timp ce astăzi sintem după unul de peste 45 de ani. Căci ce a fost societatea luminoasă a d-lui Ion Iliescu, ce au fost vremurile în care domnia sa fi infiera pe studenții dornici de libertate, decît un lung război distrugător a tot și a toate, oameni și case, pămînt și ape, sau mai exact spus, un nesfîrșit bombardament general ori total, în care s-au spulberat: sănătate, morală, agricultură, spiritualitate. În care a dispărut „diferența între sat și oraș”, dar nu ca-n Europa de Vest, nu ca-n America.

Am trăit 45 de ani într-o perioadă de trecere de la ceva cert, verificat, cu bune și cu unele rele, spre ceva neprecizat altfel decît ca un rău monstruos și generalizat. De fapt, ne cerem scuze, nici nu era o perioadă de trecere, era însuși socialismul, revoluția socialistă continuă care consta într-o negare perpetuă și întii de toate a principiului oricărei construcții, întemeieri. Nu e vorba aici de construcția mamuților de beton făcuți să distrugă pe om, ci era vorba despre construcția în sens larg, pozitiv, a unei societăți cu baze umane, morale. I s-a spus un timp „perioada de trecere”, pe urmă „societatea socialistă multilaterală dezvoltată”, dar era o continuare a distrugerilor, a distrugerii, cu nume schimbat.

Astăzi iată-ne din nou într-o „perioadă de trecere”, de data asta spre ceva cert, însă foarte îndepărtat, datorită gradului avansat de deteriorare pe toate planurile în care a ajuns individul și societatea. Cine o să mai poată trăi de azi înainte în România? Mereu pe un culoar, niciodată, ca oamenii, într-o cameră adevărată, într-un cămin.

O disperare rece o înlocuiește, cred, pe cea fierbinte, de pină la decembriele anului 1989.

Nicolae Prelipceanu

În apărarea creației artistice

În zilele de 29—30 noiembrie 1991, a avut loc prima Conferință națională a Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România. Manifestare impresionantă prin devotamentul și respectul, atît față de valorile umaniste universale cit și față de valorile culturale naționale, animată de un grup de entuziaști medici scriitori și publiciști (Corneliu Ionescu, Ion Hurjui, Nicolae Neagu, Octavian Simu, Victor Săhleanu, Marin Voiculescu, C.D. Zeletin) în frunte cu neobositul Constantin Bogdan; conferința a avut un caracter solemn și profund, demn de toată stîmă celor care nu pot să nu recunoască reala implicare a perenității valorilor artistice în însuși destinul națiunii noastre.

Inițiată la 23 noiembrie 1990, Societatea Medicilor Scriitori și Publiciști are, în timpuri nu prea îndepărtate, o încercare esuată de constituire a ei, esuată evident din motive politice. Societatea a-

ceasta ce avea să promoveze și să ocrotească valori culturale nu avea loc în fața comandamentelor politice ale anilor '70, împiedica „evoluția firească” a comunismului exterminator al culturii. De aceea numele unor Ștefan Milcu, Constantin D. Zeletin sau Alexandru Lungu, cei care au fost inițiatorii, pe atunci, al primei Societăți de acest fel, au trecut neobservate de către factorii puterii și, în consecință încercarea de a alcătui o breșă la a medicilor-scriitori a eșuat.

Avînd la bază un program generos, Societatea, prima de acest fel în România, a putut fi înființată abia în anul 1990. Ea promovează și protejează creația literară și publicistică a medicilor-scriitori, o face cunoscută prin manifestări publice și editări de reviste, almanahuri și caiete literare. De asemenea, întrunind și scriitori formați în cenaclurile medicilor, ea contribuie la descoperirea și încurajarea tinerelor talente, formînd în felul acesta o

școală literară. Nu lipsește din programul Societății nici păstrarea și ocrotirea memoriei marilor creatori ce au profesat medicina, dintre care amintim pe Vasile Voiculescu, Victor Papilian, Ion Biberi, Sașa Pană.

Programul a debutat la București prin dezvelirea plăcii comemorative Vasile Voiculescu (la policlinica „Vasile Voiculescu”, policlinică în care scriitorul și-a desfășurat activitatea de medic) și a continuat în Sala de Consiliu a Facultății de Medicină cu simpozionul „Vasile Voiculescu”. Au susținut comunicări, printre alții: Victor Săhleanu, Octavian Simu, Ion Hurjui, iar cuvîntul de deschidere a fost rostit de C. D. Zeletin, președintele Societății.

Programul a continuat prin pelerinajul evocator la Pârscov, unde se află casa memorială Vasile Voiculescu și unde s-a pus, ca și la București, o placă comemorativă în memoria lui Vasile Voiculescu.

Manifestările au dovedit o profundă cunoaștere și înțelegere, cu o largă deschidere spre viitor a culturii românești, care, în orice formă de manifestare a ei, trebuie ocrotită și promovată întru susținerea valorilor naționale. Programul acestui emoționant întîlniri a fost astfel alcătuit încît, cu dragoste, cu obstinție chiar, autorii lui dovedesc o dată în plus că adevărații intelectuali, oricît de puțini la număr, reprezintă oricînd, în orice timpuri, valoarea reală a unei națiuni, contribuind în mod nemijlocit la propășirea ei.

Ioana Diaconescu

dictatura personală

Logosul scheletic răzbună democrația originală?

binele ar trebui să fie înainte de toate obiectivitate, dar de unde atîta obiectivitate în întreprinderile diriguitorilor noștri politici? Subiectivitatea post-revoluționară primează, păguboasă: prin ea logosul, scheletic, nelăsîndu-se încarnat...

O știm cu totii, evenimentele tragice din 13—15 iunie 1990 au rămas un subiect fără voce oficială definitivă: subiectivitatea celor ce au întors la 13—15 iunie 1990 România de unde plecase la 16—22 decembrie 1989, la totalitarism medieval (comunismul a intrat în U.R.S.S., China sau în Albania direct din evul mediu!) continuă și azi, neschimbată, odată cu tot răul ce ni se dorește... În așa fel că la sfîrșitul lunii noiembrie 1991 ce putem să aflăm de la vinovații nepedeșiți ai chemării și instrumentării contramanifestației mine-rești din 13—15 iunie 1990? Minerii aduși să înăbușe în singe „Piața Universității” și golani Zonel ei Libere de Neocomunism... Petre Roman, pe de o parte, prim-ministru, regretă astăzi, chipurile, că n-a condamnat atunci în public atrocitățile represive instrumentate de el, storcînd lacrimi domnișoarelor F.S.N.-iste, even-

tual: mie unuia provocîndu-mi o silă fără margini, știindu-l cu minile minjite de sînge, sînge nevinovat! Nu am înțeles, de altfel, niciodată cui folosesc, în orice instanță, regretele criminalilor și de ze judecătorii insistă pe acest aspect, fariseismul e doar la îndemîna oricui... Pe de cealaltă parte, ce declară I. Iliescu astăzi? Că și-a exprimat imediat după 13—15 iunie 1990 nemulțumirea cîcă pentru „dezordinile și stricăciunile” provocate de minerii, dar că minerii au ajutat atunci la „restabilirea ordinii” și el a fost pus în mod logic în situația să le mulțumească pentru asta... Datorită minerilor în 13-15 iunie 1990 democrația originală fiind răzbutată: nici domnul Iliescu nefîind nevoit să-și dea demisia, nici primul său ministru P. Roman, amîndoi rîmînînd pe poziții, legați prin jurămîntul făcut pe sufețele celor morți impușcați atunci, morți pentru care odată și odată tot vor trebui să răspundă în fața lui Dumnezeu...

Interesant, de altfel — tocmai o aflui azi, cînd scriu acest articol — Petre Roman, ajuns în campanie electorală la Cluj cu F.S.N.-ul său, întrebă în public de un tînar („golan de Cluj” și el, proba-

bil), cine se face vinovat de morții din Iunie 1990 și septembrie 1991, nu cumva cuplul I. Iliescu și P. Roman?, ce a răspuns, evident iritat, „liderul național F.S.N.”, fost prim-ministru? A răspuns că vinovată a fost „Violența acelor care o practică”! Adică? Manifestanții impușcați, nevinovați, cu minile goale, martorii curioși, au fost cei violenți! Bineînțeles... Sfîntă nerușinare: rîmînînd de nesters cinismul (și lipsa de scrupule) a instigatorilor la violență și a complicilor subordonati lor, înarmați, tovarăși nedespărțiți de drum „revoluționar”, I. Iliescu și P. Roman...

În sfîrșit, citeva cuvinte pentru serl meu legat de cununia a doi din „golani” Piaței Universității, sfîlciți în bătaie de mineri și arestați pentru zeci de zile abuziv, la 13—15 iunie 1990, cărora eu am ajuns să le fiu naș religios, habar n-am prin ce împrejurare... Era în 19 mai 1991, duminică: plecasem de la apartamentul mirelui-golan în taximetre, alături de invitații lor golani și căutam strada Sapienței, unde eram așteptați la o biserică păstorită de un preot-golan! Stradă, pe care o vom găsi în cele din urmă, ciopîrțită, printre santierelor ceaușiste părăsite, nu departe de cheul Dimboviței, afectată de sistematizarea centrului civic, dar...

Coboriți din taximetre lingă o biserică majestuoasă, ce descoperim? Descoperim că nu aceasta este biserica unde eram noi așteptați: aceasta era biserica majestuoasă strămutată de Diavol, să fie ascunsă de ochii lui N. Ceaușescu Nebunul — cu sufletul vindut Diavolului, era Biserica Mihai Vodă! Cruntă soartă, Biserica Mihai Vodă sfînd și astăzi, incredibil, incuțată, a nimînului, părăsită de Dumnezeu și de oameni, pe teren nesfînțit...

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ALCIBIADE: „Marele nostru Eminescu e considerat pe nedrept un poet pesimist. El a scris și versuri de un umor irezistibil. Reproducem două strofe, cu mențiunea că poetul s-a gîndit (cu un spirit de anticipație uluitor) la Tipologia Bețivului, ilustrată de personaje ca Gheorghe Robu, Radu Coloman Enescu, Petre Stoica, Ion Băieșu, C. Nistorescu s.a.m.d. (România Mare) ● OCTAVIAN PALER: /Ieri dimineață, vîzînd circulația blocată, ca pe vremuri, pentru trecerea unui cortegiu, supraîncărcat cu mașini de poliție, mi-am reamîntit ce i-a răspuns o oficialitate engleză cuiva din suita lui Ion Iliescu, la sugestia de a se asigura ceva similar și la Londra; orice englez ar fi ofensat și furios dacă ar fi stînjnit în vreun fel de regina Angliei! Asta deoarece tot se vorbește că republica ar fi mai democratică decît monarhia”. (România liberă) ● CRONICAR: „Corneliu Vadim Tudor (...) continuă să improaște cu noroi elita intelectualității românești ca și cum în felul acesta ar deveni, în sfîrșit, intelectual.”. (România literară) ● Din rubrica realizată de SORIN ROȘCA STĂNESCU: „Unul dintre procurorii care se ocupă de PROCESELE INTENTATE ÎMPOTRIVA LUI C.V. TUDOR, i-a declarat unul reporter ARPRESS: «Speranța sa este că va fi ales președinte sau măcar parlamentar, fapt ce i-ar aduce imunitate și ar

sista toate cele circa 100 de procese.”. (România liberă) ● ILIE NEACȘU: „Mi-e dor de prețuri comuniste!”. (Europa) ● ANTONIE IORGOVAN: „Acel care consideră că această Constituție nu este democratică sînt pur și simplu niște idioți, dacă nu sînt chiar trădători de țară sau

Petre Stoica

Despărțirea de Petre Țuțea

Oboseala și bătrânețea pot marca Spiritul, îi pot risipi vigoarea și ferocitatea; niciodată, însă, noblețea și geniul.

La început de decembrie cenușiu, cu zile scurte și ceturi anoste ca singurătatea, Petre Țuțea a părăsit această lume. Un destin ingrat, care cuprinde de-a valma felurite fapte omenestii și vremurile de deasupra lor, și-a încercat puterile cu Filosoful; i-a luat pînă și răgulul de a scrie vreodată vreun rînd, lăsîndu-l doar pe acela de a se plimba prin Akademos cu discipolii, povestindu-le Ideile, Iubirea și Timpul.

A fost Petre Țuțea deopotrivă o lucrare a zeilor și a lui Dumnezeu. Și a pus mereu între ei și lume hohotul acela de ris înconfundabil, pe care cei ce au avut privilegiul să-l audă au privilegiul să nu-l uite. A fost Petre Țuțea filosoful care i-a răspuns destinului printr-un hohot de ris atotcuprinzător.

Fte-i țărîna ușoară și numele veșnic!

Lucașfăruț

Un deget pe rană

Peologii, geografii, istoricii, economiștii ar trebui să studieze temeinic și cu credință și teologia, ca să poată înțelege și să ne poată explica felul cum au fost răspindite bogățiile pe fața pămîntului. Mă refer la bogățiile native, care au picat în mina omului ca para mălăiată, dar în alte proporții. Geme sudul Africii de diamante, Sahara de zăcăminte aurifere, Orientul mijlociu de petrol — și n-am terminat cu toate, cărbunele de pildă și minereurile de tot felul.

Bogățiile datorate strădaniei omenestii, și plătite cu sudoarea frunții, ca să fertilizeze ținuturi aride, să scoată apă din stîncă și alte asemenea, sper să le explic eu însumi, în câteva cuvinte, ca niște parabole.

În ce ne privește, am fost, cum se spunea odată, o țară eminentă agricolă. Avem pămînt mînos, pe care rodeau grînele, vița de vie, pomii, legumele — și, mai ales, aveam oameni care îl lucrau cu hărnicie, chiar dacă într-o vreme îl arau cu plug de lemn, tras nu doar de boi sau de cai, ci uneori chiar de vacile crescute ca să dea lapte.

Cu această agricultură a început să se construiască România modernă, s-au ridicat marile edificii a căror grandoare o admirăm și astăzi. Bineînțeles că am cumpărat pluguri de fier între timp, și alte unelte de lucrat pămîntul și de valorificat produsele lui, secerători, batoze de treierat grîul, ca să dau numai două exemple. Cu ajutorul lor s-au construit căi ferate, podul lui Saligny, de la Cernavodă, portul Constanta și altele, rămase pînă în vremea noastră.

Dar avem și noi multe bogății ale subsolului, încep cu sarea de bucătărie, lipsă în multe locuri din lume. Mai acum un deceniu, am văzut acte doveditoare că exportam sarea în Iugoslavia, unsprezece vagoane dintr-un transport, în vreme ce pentru trebuințele noastre rămînea numai unul, așa că multe solnițe rămîneau goale. Nimeni nu spunea că ne vindem țara.

Aveam și-o altă bogăție a subsolului, pusă în valoare cu întârziere, păcura, care pe alocuri izvora singură din pămînt și făcea băltoacă.

La început nu folosea la altceva decît să ungă osiile căruțelor. Cînd i s-au găsit și alte întrebuințări și a început să fie căutată, crescînd la preț repede, oamenii au săpat puțuri, întărite cu ghizduri de lemn, ca puțurile de apă; păcura se scotea cu găleata. Am mai apucaț și eu aceste lucrări primitive, încă în funcțiune. La stadiul lor am fi rămas încă multă vreme, dacă nu veneau americanii, canadienii, francezii și alte nații, cu mijloace moderne de exploatare păcura, pe care le-am **concesionat-o**, fără să le vindem pămîntul, adică țara. Noii veniți, au cîștigat bani, nu neagă nimeni, dar am cîștigat și noi, am trăit o vreme de prosperitate, iar cînd contractul de concesiune a expirat, instalațiile ne-au rămas nouă, cu sau fără plată. De ce să ne lepădăm de un sistem care ne-a îmbunătățit viața?

E un exemplu din timpul meu de viață, pe care l-am cunoscut bine, la fața locului.

Un alt exemplu, cunoscut și mai bine, fiindcă a survenit cînd ajunsesem om în toată firea, au fost Telefoanele, exemplu care de altfel a influențat direct viața mea, ca pe a multor milioane de oameni. În București erau foarte puține posturi telefonice; nu mai vorbesc de provincie. Telefonul este astăzi un instrument de civilizație; nici un om bine crescut nu dă năvală în casa cuiva, fără să se anunțe telefonic și vizita să fie acceptată. Pe atunci, sunai la ușă năpristan, deschidea servitoarea sau feciorul, te poțtea înăuntru în unele cazuri; în altele îți spuneau că stăpînii nu sînt acasă, după ce aceștia se uitau de după perdele, să vadă cine este vizitatorul. De multe ori ziceai bogdaproste, căci nu totdeauna aveai chef să dai ochi cu ei, veneai dintr-o obligație protocolară; lăsați o carte de vizită, ca să-ți marcheze buna intenție, și plecai la altă adresă, pe jos sau cu birja. Și iacă așa, pierdeai vremea.

E inutil să spun ce mult ne-a simplificat viața telefonul. Numai că în trecut prea puțini oameni aveau telefon în casă. Centrala telefonică a Bucureștilor funcționa în două camere, la Poșta Centrală. Acolo am așteptat o dimineață în-

treagă, într-o aglomerație sufocantă, să vorbesc într-un oraș aflat la numai șaiszeci de kilometri, dar a fost de-a surda, pînă la prînz n-am obținut legătura.

În același an, cred că 1928, la începutul catastrofalei crize mondiale, am concesionat Telefoanele americanilor, ceea ce, repet, nu înseamnă că ne-am vindut țara. Și, cu toată criza, cînd la New York oamenii ruinați la bursă se aruncau din înălțimea zgîrie norilor, americanii s-au pus pe lucru, în stilul lor, într-un an au ridicat Palatul Telefoanelor, de pe Calea Victoriei, prima construcție cu schelet de fier din țara noastră, ca faimosul Empire State Building, de la New York, care se construia tot atunci, cîte un etaj pe zi, sfidînd criza mondială.

Că Palatul Telefoanelor a apărut ca un popîndău în mijlocul Bucureștilor mă interesează mai puțin, n-am să-l critic, deși îmi stă pe suflet și astăzi. Important este ce-a adus el în viața noastră; în curînd, cine a vrut a fost poțtit să-și instaleze telefon la domiciliu, n-a mai fost nevoie să mergem în vizită și să aflăm că stăpînii nu sînt acasă.

Nu merg mai departe, să amintesc cum s-au automatizat telefoanele, îți făceai singur numărul dorit, nu mai așteptai să-ți dea legătura centralista, care adesea se înțimpla să greșească. Acum puteai să vorbești cu țara întreagă, fără să mai aștepti o zi în camerele de la Poșta, ale căror ferestre dădeau spre Carul cu Bere.

Ce mult regret vremea aceea, astăzi, cînd am moștenit și palatul de pe Calea Victoriei și rețeaua telefonică din țară. Dar cînd aștepti minute pînă să vină tonul, dacă vine, și cînd, cu toată automatizarea, nimeresti alt număr decît cel făcut de tine însuși; mai rău ca pe vremea bietelor centraliste, care greșeau, cum îi e dat omului să greșească!

Subiectul abordat în articolașul acesta e mult mai vast și cu multe ramificații. N-am avut intenția să-l epuizez, ci doar să pun degetul pe rană. Salut pe cine mă înțelege!

Radu Tudoran

Cei bătrîni și cei tineri

Marți 3 decembrie, la închiderea ediției televiziunii de seară, televiziunea a anunțat, totuși, că Petre Țuțea s-a dus dintre noi. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Din nefericire, probabil că mulți și, mai cu seamă, foarte mulți tineri nici nu-și dau seama, n-au cum să-și dea seama cît de dureroasă este această dispariție. Pentru că, iată, sîntem vîfregiți de încă unul din marii bătrîni ai României care n-a putut să-și împărtășească semenilor harul și înțelepciunea, deși este infinită nevoie acum de o asemenea luminare. „Cei ce îmbătrînesc cu plînatate — cei cițiva, dar esențiali lumii — trebuie să fie un fel de «supernove» ale umanității: să lumineze puternic, apoi să se stingă în explozie.“ Să i se fi permis și chiar să fi fost ajutat, că să ne ajute, Petre Țuțea era poate unul dintre acei cițiva bătrîni care se potriveau întocmai gîndului lui Noica. Foarte probabil însă că s-a stîns într-o tristă singurătate, la fel după cum și noi, ori poate mai ales noi cei rămași, sîntem fără el încă mult mai singuri, chiar dacă mulți nici nu-și dau seama.

Și abia în asemenea clipe dureroase se vede în toată „splendoarea“ marea farsă care a început în decembrie '89 și se tot petrece de atunci încoace.

Prevăzută fiind în deschidere o fază eroică, primii păcăliți au fost tinerii. Mulți dintre ei copii. Veniți să apărați televiziunea! Puști de 12—13 ani și chiar mai mici, dirđiau noaptea pe la colțuri de stradă veghind să-i prindă pe teroriști. Iar unii dintre ei sînt morți, sau au rămas schilozii. Fiindcă așa trebuia să arate, așa trebuia să se vadă o revoluție, revoluție. Ca la noi la nimeni! Trebuia să se moară de-adevăratalea, în transmisie directă. Scriindu-se apoi cu simțire la gazetă despre revoluția sau cruciada copiilor. Avem chiar și un Gavroche al nostru, celebru în toată lumea grație unui fotoreporter străin.

Odată încheiată faza eroică, cu tot cu slujbele de pomeneire a noilor martiri ai neamului, emanații s-au angajat să dirđuiască România pe un nou făgaș istoric, vorbind mult despre democrație, stat de drept, pluralism, drepturi și libertăți etc. etc. etc. La nevoie și pentru învățare de minte, Puterea a demonstrat că are la dispoziție mijloace

de „convingere“ cu eficacitate garantată, produse de ultimă oră ale progresului științific și tehnic. Adică a început un straniu experiment la scară de masă, **încercîndu-se imitarea cît mai fidelă a instituțiilor unei societăți democratice și, concomitent, blocarea funcționării lor**, noii deținători ai puterii mizînd pe efectul îndelungatei perioade de mancurtizare, efect întreținut în continuare, îndeosebi prin intermediul televiziunii.

Rezultatul se dovedește însă de-a dreptul dezastruos. Și poate încă nici nu ne dăm seama de întreaga-i nocivitate. Pentru că prețul menținerii puterii a fost adîncirea și extinderea confuziei, astfel încît liniștea de care au ajuns să beneficieze acum guvernanții nu pare să aibă deloc semnificația consensului ci, este sau apatia resemnării, la fel ca nu cu multă vreme în urmă, sau liniștea celor care, fiecare, caută să se descurce cum poate, indiferent de consecințele asupra celorlalți. Într-adevăr, s-a făcut iarăși liniște, dar o liniște suspectă, morocănoasă, o liniște a lehamite și a deznădejde, vulnerabilă la tot soiul de zvonuri. Liniștea unei societăți dezorientate în care mulți au ajuns să nu mai creadă pe nimeni și nimic. Iar jocul nu este unul cu sumă nulă, astfel încît autoritatea pierdută de Putere să fie cîștigată de cei care încă mai rezistă opunîndu-i-se. Nu, fiindcă ceea ce au reușit noii guvernanți este devalorizarea autorității în sine, a oricărui fel de autoritate. Așa că pentru mulți, pentru foarte mulți, ceea ce mai contează a ajuns iarăși să fie dacă se bagă zahăr, sau salam, sau cartofi. Și putem fi liniștiți, guvernul Stoiljan a făcut rost de cartofi.

Generalizarea unei aprecleri precum cea de mai sus este, desigur, riscantă. Dar, din nefericire, într-o oarecare măsură este și așa, iar Puterii pare să-l convină. Numai că n-ar fi

deloc exclus să fie o socoteală greșită. De două ori greșită. Întii, fiindcă sclavii nu sînt capabili de dăruirea și ferocitatea sacrificiului. Or, tocmai asta este ceea ce li se cere acum românilor mai mult sau mai puțin explicit. În al doilea rînd, s-ar putea să fie o socoteală greșită a miza pe resemnare pentru că, totuși, ea nu mai poate fi aceea din decembrie '89.

Și ar fi atunci nevoie, o imperioasă nevoie ca cei mulți și dezorientați să-și recîștige încrederea într-o instanță de autoritate. Dar ce, sau cine să fie acela, sau aceia? Cei tineri, pentru că tinerețea, așa cum s-a văzut, este vîrstă cînd se poate ajunge pînă la jertfirea vieții în numele unui ideal. Sigur că da și chiar s-a bătut monedă multă pe tinerețe, însă, după ce și-au îndeplinit rolul revoluționar, tinerii și mai ales cei mai buni dintre ei, studenții, au ajuns peste noapte golani categorisiți astfel de însuși președintele țării, poate și fiindcă avea domnia sa un colț mai vechi împotriva lor, a studenților. Atunci poate bătrînii, înțelepții de suferință și viață, fără să mai aibă ceva de pierdut, poate tocmai ei ar putea constitui autoritatea care să împrăstie confuzia. Într-adevăr, e ațita nevoie de strălucirea bătrîneții, dar iată că s-a stîns și Petre Țuțea, rămîndu-ne să ne rînjească cu cinism — nu-i așa? — vreun superpolitolog de/din Dămăroaia, sau vreun academician abil în socotelii, mai ales că tot ne-am obișnuit cu ei vîzîndu-i mereu la televiziune.

3/4 decembrie 1991

Șerban Lănescu

Mitropolitul Varlaam

A apărut la Chișinău, într-o serie în care s-au înscris recent și operele altor clasici precum Nicolae Costin, Gh. Asachi sau Titu Maiorescu, un volum de *Opere* ale lui Varlaam, mitropolit al Moldovei între 1632—1653, unul dintre primii noștri versificatori și autori de proză românească pe drept cuvânt plasată sub zodia artisticului*. Spre deosebire însă de alte volume ale acestei serii, apărute la Editura Hyperion, care se mulțumesc în general să reia textul vreunora dintre edițiile mai vechi apărute în țară, volumul de față uează numai în mică măsură de acest procedeu: doar ceva mai mult de a zecea parte din text este reproducă după o ediție anterioară, adică *Răspunsul împotriva catibismului calvinesc* din 1645, utilizat în singura ediție modernă existentă (care reproduce, de altfel, singurul exemplar cunoscut al cărții), aceea a dnei Mirela Teodorescu din 1984, la Minerva, precum și câteva documente suplimentare preluate după diferite alte surse: scrisori, inscripții și cele două prefețe, la *Leavstvița* lui Ioan Scărarul, traducere rămasă în manuscris până astăzi, și la *Șapte taine ale beserecii*, tipărită la Iași în 1644. Restul, adică peste patru sute de pagini de text îndesat, care cuprind celebra „cazanie” a ierarhului, respectiv *Carte românească de învățătură*, și testamentul autograf al mitropolitului, este rodul osîrdiei tinărului filolog Manole Neagu, cercetător la Institutul de istorie și teorie literară al Academiei din Chișinău. Editorul a avea la dispoziție o ediție modernă și pentru importantul text al *Cărții de învățătură*, aceea a învățatului Jacques Byck, apărută în 1943 fără numele editorului (din cauza legilor rasiste în vigoare atunci), refăcută în 1966 cu o pagină de titlu care repara omisiunea; dar profesorul Byck, filolog — ca și profesorul său I.A. Candrea — din școala lui Hasdeu, împingând rigoarea până la limita imposibilului, era adeptul neînduplecat al principiului transliterării (adică al reproducerii textului original în „litera” lui, redînd fiecare buche din textul de bază printr-un semn grafic și numai prin acela, respectînd inclusiv greșelile de tipar), și nu al interpretării, așa cum se face în general și cum procedase în ediția sa dna Teodorescu. Alcătuitorul recentului volum preia deci principiile de transcriere interpretativă enunțate și discutate de dna Teodorescu în ediția

din 1984 și le aplică asupra textului *Cărții de învățătură*, oferindu-ne astfel, dacă nu prima ediție modernă a sa, în orice caz prima ediție accesibilă și altui public decît cel specializat și totodată un text — filologic vorbind — coerent cu cel al *Răspunsului*... Altfel cît am putut verifica, prin sondaj, transcrierea dlui Neagu (interpretarea ierului mare în cuvinte ca *dintăi*, *mănie* sau *sîrg*, *pămînt* în fragmentul din *Evangelhie* pentru duminica a douăzeci și opta, confruntat cu transliterarea lui J. Byck, p. 317—318) este conformă cu principiile menționate ale ediției din 1984. Dar aceste principii nu sînt expuse nicăieri în ediția dlui Neagu: nici *Nota asupra ediției*, nici partea respectivă din *Studiul lingvistic* al dnei Teodorescu nu sînt reproduse în volumul apărut la Chișinău, deși este produs *Studiul filologic*, care se referă la locul și condițiile apariției cărții în 1645, modelele și circulația sa, problema citatelor folosite ș.a. În aceste condiții, cititorul care va voi să utilizeze ediția dlui Manole Neagu în scopul studierii limbii lui Varlaam va fi nevoit să pună pe masă și ediția dnei Mirela Teodorescu. Dacă o va avea, acolo, la îndemînă...

Nesatisfăcătoare mi se pare însă soluția de a utiliza drept prefață a ace-

tei ediții fragmentul referitor la Varlaam din *Istoria literaturii române vechi* a lui N. Cartoian. Nu cred că diminuez în vreun fel marile merite ale savantului profesor, căruia disciplina în sine îi datorează așezarea ei pe temelii moderne, dacă observ că în jumătatea de secol care a trecut de la prima apariție a acestui text, cercetarea referitoare la Varlaam a făcut mari progrese, atît în ceea ce privește aspectul documentar (este contestată participarea sa la traducerea celor *Șapte taine*, dar i se atribuie în schimb traducerea *Paraclisului Precești*, s-au publicat foarte multe date despre răspîndirea *Cărții de învățătură*, inclusiv în copii manuscrise, despre preluarea ei în ediții ulterioare), cît și în privința interpretării (L. Onu și I. Lupaș despre contribuția sa la dezvoltarea limbii literare, L. Galdi despre proza ritmică, P. Olteanu despre originalele unor texte ș.a.), iar paragraful despre *Răspunsul împotriva catibismului* este, bineînțeles, depășit de studiul dnei Mirela Teodorescu, reprodus în corpul ediției. Dacă editura voia neapărat să păstreze capitolul sintetic al lui Cartoian, el putea fi foarte bine completat cu o postfață care să reia toate chestiunile în discuție și să le aducă la zi, cu ajutorul impresionantului bibliografii adăugate în cei patruzeci și șase de ani trecuți de la apariția *Istoriei literaturii române vechi*, iar dl. Neagu, care a dat o ediție bine făcută, completată inteligent cu fragmente documentare, note, indici lexicali și cu o bibliografie selectivă, ar fi fost cel mai în măsură să ne-o ofere: cine seamănă, trebuie să și culegă.

Unul din punctele în care postfața amintită ar fi trebuit să insiste, dacă ar fi existat, este și cel privitor la calitățile literare ale textelor lui Varlaam, deci la limba, stilul și modelele (tipologiile) utilizate, noțiunile al căror conținut s-a cam schimbat în ultimii cincizeci de ani. În ceea ce privește limba, tot Mirela Teodorescu a arătat (într-un studiu din 1974 despre *Normă și grai în scrierile lui Varlaam*) că textele mi-

ropolitului se integrează unei tradiții preexistente care cultiva o normă literară moldovenească, respectată și în tipăriturile sale apărute în alte părți; din punctul de vedere al stilului, s-a vorbit nu numai de limpezimea și fluența expresiei sale, ci și de caracterul său pitoresc, însuflețit uneori de existența modelului popular, și chiar de o anumită tendință barocă, pînă la recunoscută nu numai în caracterul polemic și acumulările demonstrative din *Răspuns...*, ci și din simbolistica versurilor sale la stemă, altfel pedestre și fără duhul poeziei. Și poate ar fi fost loc pentru o comparație începută încă de Gr. Scorpan, înainte de preatimpuria moarte a lui Cartoian, între cazaniile lui Varlaam și cele anterioare lui, care să pună în lumină marele salt înregistrat de expresia literară în abia vreo șase decenii, perioadă insignifiantă pe scara istoriei, adică între *Cazania a II-a* a lui Coresi, tipărită la Brașov în 1581, și între *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam din 1643, care traduc un text comun în exemplul următor: „Socotiți crinul satelor cum crește neustenindu-se, nece toarce! Grăiesc voao că nece Solomon, întru toată slava lui, învești-se ca unul de-acelea” etc. (Coresi), față de: „Învățați-vă de florile cîmpilor cum cresc, nu să ustenească, nice torc. Iară grăiesc voaă, că nice Solomon, întru toată împărăția sa, nu fu îmbrăcat așa ca una de-aceea.” (Varlaam, cap. 18 din *Duminica a treia*, p. 147—148). Era, în fine, loc pentru a discuta mai pe larg vocabularul lui Varlaam, pentru a vedea de pildă dacă acuzațiile privind dese „tautologii” sînt în toate cazurile îndreptățite (deci dacă *idoli* și *bozi*, sau *vroaoe* și *cuvente* sînt realmente sinonime perfecte, pentru a nu mai vorbi despre prezența în același text atît a vechiului *Hubov*, cît și a derivatului românesc *Iubire*), dar și pentru a verifica statistic frecvența termenilor, repartiza lor pe domenii de preocupări, proveniențe și categorii gramaticale, deci orientarea generală a preferințelor autorului. Din acest punct de vedere, e de regretat că brațul și bine explicatul „glosar” de sfîrșitul ediției nu dă și trimiterile la pagină, care ar fi ușurat mult asemenea cercetări. Și de ce oare era nevoie de împărțirea lui în „termeni de uz bisericesc” și „termeni de uz social-economic și cultural”, mai ales cît în prima categorie apar cuvinte ca *dirgător*, *catastih*, *faraoon* etc.?

Problemele care se pot pune în legătură cu opera și personalitatea mitropolitului Varlaam sînt însă foarte numeroase și ediția apărută la Chișinău, sub îngrijirea dlui Manole Neagu, este un excelent instrument pentru a le discuta. Tipărită în bune condiții grafice și la un preț care ne lasă visători, ea se va bucura nu numai de aprecierea specialiștilor, ci și de interesul publicului larg.

Mircea Anghelescu

* Varlaam, *Opere*, alcătuire, transcriere a textelor, note și comentarii, glosar și bibliografie de Manole Neagu, Chișinău, Ed. Hyperion, 1991, 619 p.
** Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Or, *Istoria limbii române literare*, vol. București, 1971, p. 124.

povestea vorbeli

Scrisul și vorbirea

Se întimplă ca teoria scrisului, a scriiturii, a textului să provoace o practică a vorbirii, în care esențial să fie ritmul dramatic al succesiunii unor acte de limbaj diferite. În recenta carte a Danei Maria Manu (*Acting in*, București, Elf, 1991), vorbirea e realitatea fundamentală — amenințată și suprimată în final de tăcer — dublată și suplinită uneori de descrierea în detaliu a codului gestual; o dovedește nu numai natura dialogală a întregului discurs, dar și realitatea unui supraritm perceptibil în trecerile de la precipitare (produsă de acumulări, segmentări, sincopare) la relaxarea relativă a enunțurilor teoretice sau narative, în oscilațiile și gradațiile dintre stările de panică și cele de apatie. Obseșiile discrete ale muzicii și dansului pot confirma tendința de a organiza

textul într-un mod mai „cursiv” decît ar părea inițial s-o sugereze simbolurile tăierii și colajele intercalate (acestea, deși aparținînd unei alte „voci” — Mioara Lujanski —, se integrează structurii cărții). Virgula, semnul care domină desfășurarea lungilor fraze din text, e și ea o ipostază a tăierii, dar mai ales un mod de a apăra individualitatea replicilor și a punctelor de vedere: multiplicare, suprapuse sau contradictorii, interferîndu-se — dar fără a se topi într-o magmă de ambiguități și sugestii. Un act de curaj stilistic al discursului este proliferarea interogației — pîndită, în principiu, de pericolul retorismului sau al excesului de afectivitate. Secvențe întregi construite prin șiruri de întrebări precipitate — „da' străbunicul tău protopopul? da' vecinii? da' fata de la piine? da' florăreasa din colț? da' domnișoara Cucu? da' pantofarul din Brăila? (...)” au rolul de a multiplica perspectivele și în același timp de a le unifica prin pasiunea intelectuală, analitică, pe care o presupun. Citatul de mai sus e to-

tuși o excepție, mai curînd autoironică; majoritatea întrebărilor sînt din categoria celor care vizează modalul și cauzalitatea — „cum...?”, „de ce...?”, fixînd articularea discursului în sfera interpretării — și nu a legăturilor cu realul. Ouprinderea într-o singură frază a replicilor de dialog care își presupun un contur intonațional marcat și își păstrează prin aceasta individualitatea nu e, desigur, un pur artificiu formal; ea se întemeiază pe premisa producerii din interior și ca exercițiu subiectiv al multiplicării vocilor. Din alt punct de vedere, absența mărcilor evidente ale dialogului corejează unele dintre „defectele” conversației naturale, transformate de obicei de convențiile literare care simplifică și esențializează. Dialogul viu e redundant, parțial nesemnificativ, avansînd cu pași mici, din aproximare în aproximare: „de ce ai rămas așa? cum, așa? cu ochii deschiși, cum adică deschiși? deschiși, răspunde, de ce, trebuia să-i am închiși? nu închiși, dar nici așa, cum așa? te holbezi, zice, și convenția a fost să ai ochi potriviți, ce vezi? chiar, ce văd? ce convenție? În acest caz nu raportul dintre personaje contează (nu e nici conflict, nici „cooperare”), ci prelungirea dramatizată a unui moment de ieșire dintr-unul din spațiile narațiunii; din nou, un fapt de ritm. În genere, întrebările comunică direct doar o stare — de la neliniște la exasperare — dar conțin, în presuposițiile lor, informația narativă propriu-zisă; prin ele povestea evoluează fără să aibă aerul că o face.

Natura fundamental dialogică a oricărui discurs sau text e aici asumată și explicitată: dincolo de teoretizata

dublare a locutorilor (în „pas de deux”), principiul dialogal e confirmat de modelul negației; aceasta presupune o afirmație anterioară, deci încă o voce, absentă, pe lângă multele prezente. Trei din cele șapte proze ale volumului se deschid printr-un șir de negații: „Un personaj nu este ceva viu, cald și apropiat. Așa îmi încep declarația care nu este deloc o simplă convenție...”; „În primul rînd că nu asta am schimbat. Aproape totul, dar nu asta. Nu e vorba de natură.”; „și totuși n-o face pentru că e un bătrînel curios și irresponsabil (...) de ce nu depășește?”; începutul este provocat de o raportare polemică la celălalt. Pasaje întregi progesează prin acumulări de propoziții negative; ca și interogațiile, acestea sînt lipsite de autonomie dar au rigoarea formei, pe care și-o arată, obsesia formulării. Un text construit din interogații, exclamații, negări polemice, enumerări (prelungite pînă la limita răbdării), vocative (nume mereu schimbate, puncte de sprijin reînnoite) creează o anume stare de tensiune; în ciuda suprapunerilor și interferențelor de coduri, de planuri narative și metatextuale, se refuză vagul pentru a se atrage atenția asupra unui nivel aflat dincolo de lingvistic: o complicată rețea de simboluri. Discursul fragmentat, sacadat, marcat uneori de un soi de crispare, e constituit dintr-un șir de semnale. Poate că una din experiențele cele mai interesante ale acestui tip de discurs este integrarea tipatului, a strigătului, formă extremă a vorbirii, într-o structură polifonică rațională și reflexivă.

Rodica Zafiu

Un simplu roman?

Oana Orlea PERIMETRUL ZERO,
Editura Cartea Românească, București, 1991

După ce s-a stabilit în Franța, la mijlocul anului 1980, Oana Orlea revine și ea în librăriile din țară cu un roman excepțional, **Perimetrul Zero**, combinație de **contra-utopie** și de **ficțiune politică**, specii literare extrem de gustate în Europa, după cel de al doilea război mondial. Dintr-un interviu pe care Mariana Marin i l-a luat la Paris, în iunie 1990, aflăm câteva despre biografia extraordinară a autoarei.

Oana Orlea e nepoata Mariei Cantacuzino, așa încât George Enescu, cel de-al doilea soț al Marucăi, devine bunicii ei vitreg. În iunie 1952, la 16 ani și două luni a fost arestată împreună cu alți colegi și prieteni (cel mai apropiat dintre ei o denunțase) pentru că făcea parte dintr-o organizație clandestină care plasa manifeste (cu texte gen „In pământ cartofi ai pus / Trăiască Stalin!”) în cutiile poștale ale bucureștenilor. Condamnată „administrativ” (adică fără proces) la patru ani închisoare, a rămas în pușcărie timp de doi ani și unsprezece luni, trecând pe la Rahova, Ghencea, Ferma Roșie de la Pipera, Tîrșor sau Mîslea (în total zece-unsprezece pușcării). La Pipera, unde exista un singur robinet pentru două sute de persoane, era scosă „la munca cimpului”, iar la Tîrșor trebuia să lucreze câte douăsprezece ore pe zi, într-un atelier de fabricat covoare și saltele, după ce în fiecare dimineață un ofițer zeles se urca pe o piatră și le striga deținutele: „Sinteți niște broaște rîioase. Veți putezi în pușcărie!” Nu s-a întimplat chiar așa. În schimb, Oana Orlea nu și-a putut lua bacalaureatul decât în 1965, la liceul „I. L. Caragiale” din București, după ce își începuse studiile primare în 1944, la „Școala Centrală de fete”. Printre meseriile practice pentru a-și câștiga existența: ajutor de sudor pe un șantier, taxatoare IRTA, secretară medicală a unui vrăc, croitoreasă. În 1966 a debutat cu o năvălă în revista **Cronica** de la Iași, apoi a reușit să publice mai multe cărți, pentru că în 1980 s-a plecat din România și s-a stabilit la Paris. Aici îi apare, la Editura „Seuil”, **Un sosie en cavale**, care se bucură de o foarte bună primire din partea publicului sau a criticii și chiar de atenția

emsiunii culturale a lui Bernard Pivot, „Apostrophes”. **Perimetrul Zero** e versiunea românească a cărții de la Paris, tradusă de Ioana Triculescu și revizuită de autoare.

Subiectul romanului e croit pe dimensiunea fantasmagoriilor populare sau a imaginarii colective care a însoțit întotdeauna traiectoria istorică a marilor tiranii și, în același timp, el e pe măsura demenței tuturor dictatorilor, care dintr-un anumit punct al carierei lor nu mai pot deosebi între imaginea propriu-zisă a realității și proiecția propriului delir de putere sau a propriei megalomanii.

În **Perimetrul Zero**, o femeie cu o viață obișnuită, Leontina, începe să fie hărțuită de agenții Serviciului Politic Secret, pentru că seamănă cu soția tiranului Kutu, Mult-Iubita, căreia din motive de securitate trebuie să i se confecționeze rapid o sosie. După ce a fost părăsită de toată lumea și a rămas numai cu copilul Marc, Leontina e preluată de o echipă a Puterii (o instructoră, un Maestru de Ceremonii, un Coafor, o Actriță) care s-o familiarizează cu toate obiceiurile Mult-Iubitei și s-o învețe să se poarte ca ea. Să zimbescă „demn, cald, omenesc, matern”, să meargă cu umerii căzuți, pieptul scobit și virfurile pantofilor întoarse înăuntru, „să-și încruciceze miinile pe muntele lui Venus, peste rochie, fustă sau blănă, după caz, lăsînd geanta să se bălăngăne de încheietura mîinii”. Pe măsură ce intra în pielea personajului pe care s-a deprins să-l imite, Leontina se lasă „aspirată” de noua ei personalitate și gustul puterii începe să fie mai puternic decât dorința de la început de a-i ucide pe cei doi tirani. În trama inițială a ficțiunii politice și a contra-utopiei începe deci să se insinueze motivul dublului malefic sau al măștii, ceea ce de la drama romantică a lui Alfred de Musset, **Lorenzaccio**, pînă la romanul științifico-fantastic al lui Robert Heinlein, **Double Star**, reprezintă una dintre cele mai tiranice obsesii ale omului modern. În cele din urmă, Leontina va reuși totuși să scape de rolul pe care a fost obligată să-l joace și să fugă într-o țară străină pe care Kutu și Mult-Iubita o vizitează la un moment dat. Prețul pe care trebuie să-l plătească? Singurătatea (Marc în-

sus), copilul cu care Leontina s-a mutat în Perimetrul Zero, o va denunța) și teama alimentată de convingerea că oamenii foștilor ei stăpîni o urmăresc peste tot și o vor suprima.

Ca și în cazul **contra-utopiei** lui Bujor Nedelcovici, **Al doilea mesager**, ceea ce uimește de la început în **Perimetrul Zero** e numărul mare de similitudini cu realitatea distopică a României din anii totalitarismului comunist. Fără să recurgă la prea multe elemente concrete de localizare (Piața Mare, cartierul rezidențial, numit **Perimetrul Zero**, lacurile, Arcul de Triumf), Oana Orlea reface totuși imaginea de ansamblu a statului polițienesc pe care a reușit să-l edifice, pas cu pas, în România, comunismul lui Nicolae Ceaușescu. Mai întîi în aliniamentele lui generale, cu teoriile despre **frică** sau despre **revoltă**, pe care le fac înafîi funcționari ai Puterii, apoi în datele de zi cu zi ale realității, scoase parcă din imaginația unui demiurg bolnav. Lista detaliilor din cea de-a doua categorie e lungă. Ea cuprinde cursele salariaților obișnuiți, cu autobuzul în orele „de vîrf”, tactica și strategia cozilor, distrugerea sistematică a orașului, haitele de ciini vagabonzi, pe care cineva începe la un moment dat să-l otrăvească, praful roșcat care pătrunde peste tot, punerea în libertate a borfașilor și a criminalilor, pentru ca restul oamenilor să se încuie, înspăimîntați, în case, furtul cârnii, direct de la Abator, prăjiturile cu morcovi și „băuturile acidulate, de culoarea pișatului”, gestul de a acoperi telefonul cu o pernă sau, mai important decât toate celelalte amănunte, prezența inebunitoare a celor doi tirani, Kutu și Mult-Iubita, pe care îi pîndește ura și disperarea unei întregi țări: „O țară întreagă pîndește cel mai mic semn de oboseală, o tuse, un început de slăbire rapidă, un început de buhăială bolnăvicioasă pe fața lui Kutu sau a Mult-Iubitei”.

Foarte bine îi reușesc Canei Orlea și imaginea grosolană a Puterii, a **kitsch-ului** care îi definește comportamentul, limbajul, obiceiurile sexuale, gusturile. În vîile din **Perimetrul Zero**, păzite de polițiști cu **talkie-walkie**, se înghesuie vechi mobile-stil, alături de mobilele noi „din panel lustruit”, în hîrdăiele de plante exotice sînt înfipite sirene de plastic, cu sîinii acoperiți de imense stele de mare, grilajele curților sînt vopsite „în negru și în argintiu”, iar cei doi tirani sînt înfîpîniți la festivități cu trandafiri de hîrtie și invitați să joace hora cu un lanț de agenți secreți îmbrăcați în costume populare.

Extrem de corectă e și diagnoza comportamentului paranoic pe care dictatura îl induce în mai toate straturile populației sau punerea în text (printr-un soi de „moriscă” naratorică) a suspiciunii generalizate și a unui sistem de roluri sociale în care „vîntătorul” se poate transforma în orice moment în „vînat”.

Dar cea mai „grandioasă” imagine contra-utopică a cărții e de căutat în episodul rămășițelor unui **Homo sapiens europensis**, depuse în Muzeul pe care se duc să-l inaugureze Kutu și

Mult-Iubita. Momentul acesta, care adună pentru prima dată la un loc toate componentele sistemului (tiraniei — de fapt sosile lor —, aparatul polițienesc, „nomenclatura” docilă, poetul de curte, „pălmașii” tocmiți să aplaude țărani deghizați și mulțimea reală, contemplînd cu îndrăgire scena, de la distanță), amintește de osemintele descoperite la începutul anilor '70 la Bugiulești, în Oltenia (aproape de satul natal al lui Ceaușescu) și, în strînsă legătură cu aceasta, de protocronismul tracologului Iosif Constantin Drăgan, potrivit căruia începuturile antropogenezei trebuie fixate pe teritoriul României.

Tuturor acestor elemente care alcătuiesc împreună substanța utopiei negre din „țara lui Kutu”, li se opune (după scenariul tipic al contra-utopiei clasice) protestul bătrînei Maria-Luiza, care locuiește singură în cartierul supus demolării și care înainte de a fi obligată să-și abandoneze casa, organizează un Crăciun cu brad și portocale, „ca pe vremuri”. Ceva mai eficient decât bătrîna e Marele Pitic (un echivalent al malformațiilor sau al **mutanților** din literatura S.F.) care citește ori de cîte ori are ocazia scrisoarea de protest a unui frate dispărut. În fine, în seria protestatarilor mai mult sau mai puțin activi intră și autorii inscripțiilor din closetele publice ale orașului (ca în romanul lui Heinlein, **The Moon is a Harsh Mistress**, unde o revoluție e declanșată de **textele-grafitti** pe care un mare computer din Lună le compune pentru W.C.-urile de pe Pămînt): „Și totuși, aceste alte inscripții există. Una dintre ele, scrisă cu litere mici, albastre, era înghesuită între un penis și o pereche de buci în formă de pară: «Distrugeți sistemul înainte de-a ne distruge el pe noi». Și o alta în josul ușii: «Dacă am avea curajul să murim toți în aceeași zi, lumea s-ar uita la noi». Iar acolo, într-un colț, un bărbat și o femeie trîși în teapă, însemnați cu K. și M.L.: «Călăii orașului».

Am văzut cît de aproape de realitatea românească a anilor '70—'80 e romanul Oanei Orlea. Ar trebui să ne întrebăm în acest moment dacă lectura de astăzi a cărții ne provoacă sentimentul unui coșmar trăit de mult, într-o altă viață. Ia să vedem: „Se apropie Crăciunul. Brazi jerpeliți, de plastic, se înalță prin colțurile vitrinelor, beteala aurie și zăpada falsă, de un alb murdar, au acoperit urîtenia mărfurilor Zgomotoase, străbătute de mînie, cozile serpuiesc în luncul magazinelor alimentare”. De unde e scos oare fragmentul acesta? Din realitatea distopică a anilor '80? Din romanul Oanei Orlea? Sau din articolele pe care le publică „o anumită parte a presei”, pentru a surorinde realitatea întîmplărilor pe care tocmai le trăim? Li las pe alții să găsească răspunsul la această întrebare, după ce au terminat de citit **Perimetrul Zero**. În orice caz trebuie să nu fi trăit ultimii 15—20 de ani în România ca să poți citi cartea Oanei Orlea numai ca pe o **contra-utopie**, o **ficțiune politică** sau ca pe un simplu roman.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune sau despre manipularea informației (III)

Apariția unor erori, chiar grosolane, e posibilă și în cazul televiziunilor occidentale, lucru care, culmea, s-a și întîmplat în ultima vreme, exact în legătură cu realitatea românească, în cel puțin două rînduri: **numărul morților** din decembrie '89, respectiv **naționalitatea** celui agresat la Tg. Mureș. Occidentalii au, totuși, o circumstanță atenuată care, chiar dacă nu-i scuză cine știe ce, este totuși reală: **concurența** (teribilă) dintre posturi li poate face ca, pentru a dobîndi **prioritate** în transmiterea unei știri proaspete, să neglijeze regula de aur a verificării scrupuloase a surselor. Afirmația de mai sus nu este valabilă și pentru televiziunea română care nu are nici un **fel de concurență**, deci ar avea timpul să verifice și răsverifice. Rezultă că a nu face acest lucru, a spune că regele a vrut să intre fraudulos în țară, că P.M. Băcanu ar fi negat că nu știe ce mașină aparține redacției sau că Marian Munteanu s-a îmbrăcat în miner, a spune toate astea fără a verifica, dezmințind după 24 de ore, ține

inevitabil de intenția **compromiterii** cu orice preț a respectivilor.

Că reaua-voință și/sau lipsa de profesionalism în domeniul circulației informațiilor e un lucru de o nocivitate etremă, nu mai trebuie dovedit. Dintr-un mecanism secund, de **reflecție** a realității și opiniei publice, orice mediu informațional (cu atît mai mult unul cu audiență aproape totală cum este TVRunică) poate cu ușurință să devină un mecanism suprastructural, de **formare** a opiniei publice și, în cele din urmă, chiar de influențare a realității.

Un exemplu limită, care doar aparent este exagerat, poate să ne ajute la înțelegerea fenomenului și, în ciuda protestelor vii ale adoratorilor televiziunii noastre, poate să lămurească măcar parțial mijloacele, resorturile și chiar intențiile ascunse, asumate sau nu. Vă aduceți amînte, la sfîrșitul acestei veri, brusc, TVRunica a dezlîntuit o campanie de informare a telespectatorilor cu privire la potențialul pericol pe care îl prezintă pentru sănătatea publică unele mărfuri ali-

mentare din comerțul privat. De condamnat nu este acțiunea ca atare, ci: a) faptul că aspecte similare s-au putut constata și în cazul comerțului de... stat, diferența fiind în definiție nu numai cantitativă (cu mult mai mari în cazul acestuia din urmă) ci mai ales faptul că statul a folosit fondurile valutare ale... tuturor, în vreme ce particularul folosește banii proprii; b) abia foarte tîrziu televiziunea a pus și problema celor desemnați prin lege să controleze calitatea produselor (apropropo, cunosc pe cineva care lucrează tocmai la un fel de institut al igienei publice, și care mi se plîngea zilele trecute că trebuie musai să-și schimbe serviciul, căci se deprofesionalizează prin staț degeaba !!!???)

Cert este că parțialitatea unei informații difuzate poate fi folosită pentru orientarea (tendențioasă) a opiniei publice într-un anumit sens. Că au vrut-o sau nu cei de la televiziune, campania lor pentru sănătatea publică, în contact cu privatizarea comerțului, purta bine ascunsă o puternică conotație, fiind în ultimă instanță o campanie împotriva ideii de privatizare și de piață liberă. Luînd în focar nu ansamblul problemei, ci numai sectorul privatizat, televiziunea nu numai că a falsificat realitatea, dar în stilul de acum caracteristic numai că n-a spus de-a dreptul: „Vedeți, tovarăși, ce vi se întîmplă atunci cînd piața e liberă și lipsește controlul Statului? Face fiecare ce vrea, iar sănătatea dumnea-voastră e în pericol. E bine? Păi, nu-i așa că nu e bine, tovarăși?” Că o înțeleg sau nu, că o acceptă sau nu domnii R. Theodorescu, P. Roman sau I. Iliescu, acesta a fost mesajul ascuns al respectivei serii de emisiuni.

Iar dacă, manipulați ori nu, peste o lună și ceva aveau să vină minierii ca să-l dea jos pe „Roman bișnițarul”, ei bine, o mare parte din vină s-ar putea să o poarte perfida (ori poate numai prostescă) campanie anti-reformă dusă de TVRunica la sfîrșitul lui august. Iată deci cît de periculoasă este manipularea informației.

Existența unei opinii publice corect și cît mai complet informate, aceasta e una dintre condițiile ce trebuie îndeplinite (înainte de, și în vederea apariției și funcționării unei societăți democratice. Aproape-transparenta Puterii și semi-secretul vieții private. La noi e încă pe dos. Scotocim cu lopata în viețile fiecăruia iar problemele publice le acoperim cu fraze generale sau aluzii lipsite de finalitate.

În ultimă instanță, informația este o marfă ca oricare alta iar stăpînirea ei o știință între altele. La noi, ca și în celelalte țări post-totalitare, se va produce curînd nu numai liberalizarea accesului la informația de larg interes ci și corolarul acestei liberalizări: tot mai mulți vor fi aceia care vor înțelege că, în ultimă instanță, informația este inevitabil manipulată (desigur, în diferite grade de falsificare). Adică, nu numai că vor exista destui care vor ști cum s-o manipuleze (eventual în propriul interes), dar vor fi suficient de mulți și aceia conștienți de știința celorlalți.

Mihail Oprea

ioanid romanescu

Urania

(fragmente)

Cindva demult s-a intimplat —
era un vis adevărat
in care mă urmau tăcut
cei inșetați de absolut

de parcă nici nu aș fi fost
acelui spirit adăpost,
ca parte unui alt întreg
azi doar cu morții mă-nșeleg

Incit mai bine-ar fi să cred
că nu e nimene profet,
că toate merg spre locul lor
cind se întorc din viitor

Prin sîrma ghimpată

lui Tasko Sarov

Tu cinți într-o patrie adoptivă —
eu în patria natală urlu

dă Doamne să nu ne lubească proștii,
să le fie aproape doar dușmanii noștri !

tu ai o casă pe un pămînt al cutremurelor —
asupra mea se cutremură cerul

dă Doamne să ne bată blestemul cit de mare,
numai să rămînem în picioare !

tu înfrunți confuzia despre o realitate —
eu înfrunt o realitate confuză

dă Doamne să mai fie timp
de pandemoniu sub Olimp !

(august 1989)

Urania

Cind iar îmi apăru, în ochii ei
se-nșetăiau lumini crepusculare —
aceeași tăcere-nșelungă și totuși
un templu în cutremurare

vai, cit îmi dorisem înțelesul
care precede în secret cuvîntul —

dar totul devenise religie,
pe dumnezeu îl pierdusem văzîndu-l

nu știu cum încă de atunci
vorbeam dintr-o umbră abia —
de ștrania dezintegrare
demonul meu în hohote ridea

Et in Arcadia ego

Oare într-adevăr am fost ?
și, dacă am fost, numai asemenea altora ?
numai să văd ? sau de fapt aceasta
a înșemat o întoarcere ?

la cine și la ce ? arcadian
la arcadieni, sau la pelasgi ?
la sălbăticia devorînd rădăcini,
sau la tragismul unor oameni de rang ?

pe cit ne adincim în trecut — prin ce beznă ! —
tot mai multe drumuri se bifurcă
derutîndu-ne, astfel începem
să ne îndoim și de propria identitate

cine eram eu, dacă am fost
ori m-am întors în Arcadia ?
și de ce nesiguranța mea sau a lumii mele
să mă fi lăsat pradă aventurii ?

pentru a mă desfăta gol în sălbăticie
sau pentru a suferi alături de nefericiți
nu aveam loc destul ?
ce să fi căutat în Arcadia ?

dar cum originea oricărui lucru se explică
prin originea celor de mai înainte,
ce anume continuăm noi ?
care a fost începutul real ?

dacă ntr-altă uitînd nici nu mai știm
unde ar trebui să ajungem,

nu cumva ne mișcăm în virtutea
unei memorii inventate ?

față de atîția lăudători ai confuziei
și ai viitorului în care nici ei nu mai speră,
deșolată probă las timpului meu —
am fost, măcar imaginînd, în Arcadia

nu simplă nostalgie, ci o dorință
ancestrală pentru acea lume
inocentă și pentru adevărații
eroi civilizatori — acolo am cîntat !

* * *

Eu cred în Dumnezeu, dar nu visez
o fericită lume de apoi —
de-ar fi să las doar locul unei treceri,
ar înșemna că totuși am trăit
și următoarea viață, pentru voi

creația ! prin ea se mai deține cheia
— te naști cind vrei, exiști fără stăpin,
bătîndu-ți joc de bilbiitul secol —
înfimul timp l-am transformat în spațiu :
de-i propriul meu infern, am unde să rămîn

Urania

„Paradoxal — să exiști fără să trăiești,
să spulberai totul într-o idealitate
din care abia dacă numele tău
s-ar întoarce vreodată

paradoxal — să rămii martor
îndiferent propriului dezastru,
să te îndatorezi continuu
în speranța altei vieți

nu știi ce anume urmează dîncolo,
iar privilegiul de a recunoaște
spiritele celor care s-au dus
te obsedează încă

poate că nu va trebui să le spui
despre războaie și despre muzeele din tripouri,
poate că vei avea timp să te justifici
mult mai bine cu imaginația ta”

* * *

Cind Haron mă purta — un fel de-a spune —
pe un tărîm bizar, necunoscut,
asemeni unor ochi de fiară prin lagune
ascunse diamante sclipeau și am văzut

cum viermii în cohorte prin nămol
mai făgăiau pe ultima scursură
a lumii — prozeneți și țirfe-n curul gol
cu șomoioage de bacnețe-n gură

și — cum să nu fi — cînd am ajuns în fine
la poarta dinspre Marele Infern
m-am pomenit strigat, știam că-n urmă vine
un alt predestinat al focului etern

dar n-am întors privirea, pentru înștia oară
mă despărțeam de tot ce înșemna trecut —
chiar viu, celălalt eu, rămas pe dinafară,
nimic nu mai preținde acum, e absolut.

mihai-gabriel ștaub

DIALOG

m fine mă întîlnesc cu el.

— Cu cine ?
— Nu ți-am spus ! ?

Cu cîteva zile în urmă veneam de
la servicii. Am trecut pe strada cu ma-
gazine și dintr-o „Alimentară“ îl văd
ieșînd cu niște pachete în mînă. Nu
s-a schimbat. Multe ziare, halna pe
umeri și cravata în neorînduială. Doar
că a albit. L-am salutat iar el, complet
surprins, se tot uita la mine ca și cum
nu m-ar fi văzut. Zicea că nu știe de
unde să mă ia. Nu cred că și-a adus
aminte. A rămas la fel de blînd. Noi
ziceam că n-o să poată domina nicio-
dată o femeie. Poate doar să o min-
șie, să o rîșfețe, dar...

— Nu înțeleg.
— Dacă nu mă lași să termin ! Ieri
am avut foarte puțin de lucru. Mi-am
adus aminte de întîlnirea noastră și
l-am căutat la liceu. Cînd a ridicat re-
ceptorul l-am spus :

„Ce mai faci ? Am vrut să te aud !“

El mi-a răspuns cu sîru-mîna,
comme d'habitude, că alt salut nu știe.

„Te bucuri că te-am sunat ?“
Mi-a răspuns că a vrut să mă caute.
Nimeni nu mi-a bruscă amintirile așa
cum ai făcut-o dumneata — zicea el.

„Sînt liberă astăzi după-amiază.“
Mi-a propus restaurantul de pe faleză.
Apoi a spus „mulțumesc“ și a închis.

— Cine este tipul ?
— Așa e, tu n-ai de unde să-l știi.
— E așa celebru ?
— Printre foștii lui elevi, da. Omul-
enciclopedie care nu ne bagă în sea-
mă. Tot orașul a auzit că este impo-
tent.

— Și ?
— Poate că după atîția ani vreau să
mă conving.

— Ești nebună !
— De ce ?
— Te întîlnești cu un boșorog ca să
te convingi dacă acum nu știu cîți ani
nu cumva era impotent, Acum chiar
că nu poate fi altfel.

— Nu este boșorog. L-am prins doi
ani. Un an nă-a predat și nouă.

— Plînă maturitate...
— Nu știu dacă-mi place masculul.
Are ceva al lui. Numai al lui. Cînd
l-am văzut îmi venea să-l iau în brațe.

— Ca să simți ce ?
— Ești imposibilă !
— Sînt realistă. Ce vrei de la el ?
— Poate doar să fiu, acum, cu el.
— Și după aia ? Ai devenit melan-
colică ! ? Nu te știam !
— Să trecem peste subiectul ăsta.
Ți-e foarte greu să înțelegi.
— Poate... mai tîrziu...
— Cu ce mă îmbrac ?
— El cum vine ?
— Asta nu l-am întrebă.

— Are mașină ?
— Nu cred.
— Atunci să-ți iei niște pantofi cu
toc mic. Poate vă și plimbați. Acum,
dacă te-a apucat romantismul, ți-o fi
dor de declarații făcute pe o bancă în
parc.

— N-am refuzări de-astea.
— Poate are el. Impotența, chiar la
nivelul trupului, are urmări dintre cele
mai curioase.

— Ești odioasă.
— Știi doar că Dan ne așteaptă. Mo-
dern-life în an ancient hamlet — pro-
gram estetic pină scăpăm din burgul
ăsta dominat de praf, țînțari și gogoși...
— Cătuțul ăsta este orașul meu. Este
cîmpia mea...

— De ce ne cerți pentru că nu le
vrem ? Încercăm doar să le suportăm.
Să ni le facem suportabile, draga mea.

— Vorbești de parcă orașul ăsta nu
v-a dat nimic.
— În afară de un loc de muncă, doar
cele de mai sus.

— Și locul de muncă e puțin ?
— Munca nu există prin ea însăși.
Nu poți vorbi de muncă fără să-ți con-
cepi timpul liber.

— Adică ?
— Adică nu pot să dau tot ce pot
doar pentru că după cele cîteva ore
profesionale merg să beau nu-știu-ce

la „Bistro“ sau la „Snack“ cu marile
talente ratate ale unei cîmpii fără re-
coltă.

— De ce vrei să mergem la Dan ?
Nu-l tot aia ?
— Dan înșeamnă șansa unei discu-
ții și despre altceva decît... „ce coadă
era la...“, „vai, dragă, nu mă mai des-
curc defel cu...“. Te văd eu după ce
te întorci de la impotent.

— Ți-ar plăcea să fie ?
— Crezi că mă-nșercă curiozitatea
de a sta lîngă unul ? Nu, mulțumesc.
Dacă mă întărită e de rău. Îl vindec
sau îi scot ochii.

— Ești iute la minie ! ?
— E necesitate. N-am chef să mă îș-
terizez din cauza hormonilor. Hormo-
nii sînt ca banii. Dacă-i tezurizezi dai
în dambă.

Nu le venea să creadă c-au început să
vorbească despre bărbați. Bărbații sînt
buni numai dacă-i schimbă ca parfū-
mul, dimineața, la prînz și noaptea. Di-
mineața să-l trimiți după lapte, la
prînz să-ți confirme calitățile de gos-
podină, și noaptea... Dacă dai peste unul
care sfîrșie, îți intrerupe visarea. Așa
că mai bine să-ți cumperi singură, să-ți
gătești pentru tine și să te culci cu
cine îți place.

— De cînd cu impotentul ești în pe-
ricol. Abdică de la ideile noastre.

— Mai trece ceva vreme.
— Vii la Dan ?
— Nu.

— Bine. Eu plec. Mă duc să cumpăr
creveți și suc de roșii.

— A găsit vodcă ?
— Mai poate să facă rost.
— Cine mai vine ?

— Nu știu. Cred că rămînem sin-
guri. Nu cumva...

Te sîrut. Ai grijă să nu te aprîzi.
Asta nu se dregă cu suc de roșii.

Un poet român în Germania *)

În seria „Conferințele universitare din Augsburg”, a apărut foarte recent, cu numărul 21, un volum despre Mircea Dinescu. Editori sunt Ioan Constantinescu și Henning Krauss. Cel dintâi a scos în anii din urmă alte două cărți, una dedicată lui Caragiale, alta lui Eminescu.

Oaspete al Universității din Augsburg — una din cele mai vechi și faimoase de pe bătrânul continent — poetul român a conferențiat și apoi a citit din poeziile proprii. În februarie 1991, senatul aceleiași Universități i-a conferit distincția de cetățean de onoare cu titlul academic. I-a fost acordată pentru „angajarea curajoasă în apărarea demnității omenești într-un regim totalitar și edificarea unei ordini sociale umane”.

Primele pagini ale volumului sînt semnate de rectorul Universității, Joseph Becker, care face o prezentare a lui Mircea Dinescu, o expunere a receptării lui în spațiul culturii germane, precum și o „laudatio”, în care, între altele, poate fi citită următoarea apreciere: „precum Václav Havel, tot așa a așezat și așază Mircea Dinescu mica fericire față în față cu utopia și rscul transpunerii ei inumane în practică.” În traducerea Liane Strauss, urmează alocuțiunea de răspuns rostită de Dinescu la 8 mai 1991. Intitulată **Împotriva prejudecăților lui Platon**, aceasta pleacă de la premisa că mediile academice sînt, în principiu, partizane ale cunoscutei teorii a filosofului grec, după care poezii trebuie alungați din cetate, căci constituie un rău exemplu pentru ceilalți cetățeni. După o serie de considerații în marginea evenimentelor din România din decembrie 1989, continuă: „Mi-e foarte teamă că, dacă nu vom găsi împreună o soluție, cetățenii Europei de est vor pași în secolul al XXI-lea în chip de

cetățeni de clasa a doua”. Tot Liana Strauss traduce cuvintele lui Mircea Dinescu rostite, conform tradiției, cu același prilej (**Realism socialist și supra-realist**). Scriitorul român face o apreciere exactă a situației dezastruoase din cultura românească dinainte de decembrie 1989, datorată cenzurării drastice a tuturor mijloacelor de expresie. Oamenii au căutat să afle adevărul prin intermediul ficțiunilor literare, mai ales al celor din poezie. Cenzura grosolană ocaziona această preferință și faptul este exemplificat de Mircea Dinescu printr-o întâmplare verosimilă și apoi prin încercarea de a explica mecanismul exprimării artistice într-o Românie aflată sub dictatură. „Am încercat să văd realitatea și să exprim la modul realist ceea ce am văzut. Desigur, nu în chip direct. Am făcut-o încifrat. Am folosit parabola și astfel am reușit să-l înșel pe cenzori”. Se ilustrează geneza unor poezii, dezvăluindu-se mesajul lor disident, se face apreciere asupra valabilității sau lipsei de valabilitate a poeziei politice. „Sînt de părere că soarta unui poet nu trebuie neapărat legată de o realitate determinată a unui timp anume”.

Confesivă a fost alocuțiunea lui Mircea Dinescu prezentată la 14 mai 1991, tot la Universitate. „Deși nu par, sînt un timid. Și cînd se vorbește despre scrisul meu, devin și mai timid. Aceasta cu toate că, prin viața și prin scrisul meu, am voit să distrug imaginea tradițională romantică a poetului, a unui poet-robot”. Aceasta ar fi comună scriitorilor din toate țările est-europene, generată de circumstanțele politice care au determinat ca poezia și cuvîntul să ajungă aici arme. Avînd în vedere că politica este în genere o nefericire pentru societate, s-a produs, prin politizare, și o pierdere pentru scriitor. Dar, apreciază poetul român, este vorba, probabil, de o fază de acu-

mulare, care precede dorința de întoarcere la masa de scris. Originea unor poezii, întorsătura lor subversivă constituie substanța celor rostite de Mircea Dinescu în fața universitarilor germani. Se reface atmosfera de dinainte de decembrie 1989, se explică adresa unor versuri, a unor metafore. În interviurile publicate de un ziar augsburghez și ale căror întrebări au fost formulate de Ioan Constantinescu, Hans Krebs și Klaus Wittmann, Mircea Dinescu susține că a încercat să evite o localizare prea strictă a imaginii poetice, pentru ca versurile sale să ajbă o bătaie mai lungă. De altfel, se afirmă, pentru că țînese „celula” tipului de societate totalitară, imaginile sînt valabile și pentru situația care a existat pînă nu de mult în Bulgaria, Polonia sau U.R.S.S. Partizan al opiniei potrivite, căreia scriitorul trebuie să facă mereu parte din opoziție (în politică, desigur), Mircea Dinescu opinează că, dacă ar fi rămas un politician activ, nu ar fi acceptat decît conducerea unui „Minister al Opoziției”. Referindu-se la conjunctura existentă în primăvara anului 1991 în România, scriitorul răspunde: „La noi, mulți cred că democrația înseamnă a ieși în stradă și a arunca cu pietre în ferestrele Parlamentului”. Ar fi vorba de psihologia rudimentară a unor oameni numiți „funcționari ai protestului”, care ar parodia revoluția din decembrie 1989.

La câteva zile, Mircea Dinescu a participat la altă întîlnire la Universitatea din Augsburg, precedată de o

prezentare făcută de prof. dr. Henning Krauss, de la catedra de romanistică, autor, în acest volum, și al articolului **Alergia tiranilor față de cuvinte**. Se pune aici problema modalității de înțelegere a poeziei lui Mircea Dinescu în Germania, se fac trimiteri la disidențele literare ale lui Brecht, Aragon, Eluard față de Germania nazistă. Este remarcat caracterul nonconformist al liricii poetului român, predominanța motivului „lumea pe dos” (die verkehrte Welt), coexistența a două imagini opuse, a originalității și a copiei: „distanța dintre lumea reală și lumea răsturnată și apropierea lumii răsturnate de lumea reală — amîndouă produc nemulțumiri față de realitățile curente, provoacă reacția scontată a cititorului”. Prezentarea unei lumi denaturate este, în poezia lui Mircea Dinescu, direct politică, iar în contextul ateismului de stat și al colaboraționismului clerului, versurile lui realizează chiar o teodicee. Cine îl redă pe Dumnezeu în lumea răsturnată, cine se îndoiește de el sau pare a se îndoii acela trebuie să pună sub semnul îndoielii propriul lui rol de creator al lumii de cuvinte.

Substanțiale pagini despre poezia lui Mircea Dinescu scrie, în volumul pe care îl prezentăm, Ioan Constantinescu, în articolul **Politicul și contopirea temelor**, plecînd de la ideea că în Europa secolului nostru, poezia politică a ajuns un fel de specie a literaturii, în care poeticul este îndepărtat prin accentuarea politicului. La scriitorul român, în schimb, politicul reiese din magia cuvintelor, din bogăția imaginativă și din structura carnavalescă. Aceasta explică pentru ce versurile lui nu au valoare de conjunctură. Temele se amestecă, precum eroticul cu politicul, poeticul cu thanaticul, politicul cu thanaticul, eroticul cu thanaticul. Politicul cîștigă astfel în substanță metafizică.

Cîteva poezii încă nepublicate în România (traduse în germană de Ioan Constantinescu) și o biografie de date esențiale întregesc un volum substanțial, după a cărui parcurgere, cititorul german va înțelege mai corect fundamentul versurilor lui Mircea Dinescu.

Dan Mănuță

* Mircea Dinescu, **Lyrlik, Revolution und das neue Europa**, herausgegeben von Ioan Constantinescu und Henning Krauss, Augsburg, 1991, 138 p.

fragmente

În căutarea romanului

Nu mi-am propus neapărat să scriu un eseu despre romanul ultimilor ani. De fapt, răscolind în maldărul de manuscrise vechi — parte nepublicate, parte publicate parțial — am descoperit vreo 10—12, chiar 13 texte ce au în comun chinurile, contorsionările, (ne)reușitele, inventivitatea romanului românesc recent. Cum sînt de părere că orice fărîmă de text trebuie valorificată, m-am gândit să le reunesc sub un generic oarecare — cel de mai sus — și să le public undeva, într-o gazetă literară subvenționată, deci într-una care nu va da faliment prea curînd, ca să-mi pot duce la bun sfîrșit serialul. Ordinea în care vă voi prezenta romanele respective, este una relativă. Criteriile alese sînt destul de laxe, și ele nu urmăresc decît vag noțiunea de valoare sau operațiunea de punere în paranteză axiologică în sine. De aceea, poate, cel mai interesant dintre volumele la care mă voi referi nu stă, cum i-ar șede bine, la urmă, ca să-mi încununeze subreda piramidă critică, destul de paradoxal, la început. Oricum, dacă trebuie să existe un sistem de paradigme, acestea ar putea fi, în linii mari (și cam nesigure), următoarele:

— **A** — desantisti, optzeciști și alții ca ei (dar nu veți găsi operele deja clasificate semnate Nedelciu, Crăciun, Horasangian, ori Agopian !);

— **B** — critici tentați de roman (dar nu Ciocirliu, Silviu Angelescu ori Mihai Zamfir);

— **C** — autori, care nu prea s-au aflat în atenția criticii, figuri ambițio-

se (mîndrie) și, fatalmente, neinteresante (prejudecată). De ce așa și nu altfel? Poate află și eu pînă la sfîrșitul acestui serial ad-hoc, pe care — n-ar trebui să vă spun asta! — îl presimt din cale-afară de plictisitor. Oricum, 13 oameni furioși îi vor privi cu ochi răi...

1. ANONIMUL DOBROGEAN. În contextul romanelor de inspirație sau filiație desantistă, cel al lui Cristian Teodorescu — „**Tainele inimii**” (1988) a constituit, într-o bună măsură, o surpriză. După avalanșa (așa-zicînd) textualistă a cărților lui Gheorghe Crăciun, Bedros Horasangian, George Cușnarencu, Hanibal Stănculescu sau Nicolae Iliescu, un roman „epicizant” și în care „textul” ca personaj este ca și absent, n-ar fi putut decît să contrarieze. În realitate, lucrurile nu stăteau chiar așa. Mai întii de toate, să notăm că eroarea cea mai tentantă ar fi să inversăm textul cu contextul și să raportăm fenomenul post-modernist la proza textualistă, cînd, de fapt, relaționarea trebuie făcută invers. Gravul joc al autorului cu textul se înscrie în paradigma post-modernistă, dar nu o epuizează, așa cum ar fi gata să jure unii. Apoi, una din libertățile aparent paradoxale ale epi-fenomenului constă în aceea că nu structurează canonic reacția polemică față de modernism. Cochetarea ludică și deloc nevinovată cu această distanțare față de experiențele anterioare (care la noi, coexistă, adesea, etapele fiind arse în sens invers) nu dărimă edificiul somptuos pentru a ridica altele pe ruinele lor, ci, mai degrabă, le supune unui efor in-

tegrator. Să nu ne mirăm, deci, cînd, Cristian Teodorescu poate anima și o deloc neglijabilă pinză epică, bine susținută la nivel compozițional și caracterologic. Dar nici să nu absolutizăm elementele de construcție formală, grăbindu-ne să afirmăm că „romanul s-a întors în matca lui” s.a.m.d., ignorînd sumedenia de aluzii rătăcite cu bună știință, prin text(ură).

Ele ne întîmpină încă de pe copertă, titlul ghilimentînd parodic una din primele încercări de roman din perimetrul autohton. În căutarea romanului, nu? Disputele teoretizante („animus” vs. „anima”, „tradiție” vs. „inovație”, „text” vs. / & „personaj”, „autor” vs. „scriptor”) continuă, didascalice, și în pagina de gardă. Citatul din „**Tainele inimii**” — textul original apărut „anonym” în Gazeta de Moldavia, 1850 — deschide o poartă spre Anonimul din romanul-pereche, care se bucură, însă, și de alte privilegii autoriale pe lângă cel al „anonimatului” semnăturii. Vocea albă, voit impersonală, din textul al doilea ține și ea loc de gura lumii, discută tot despre „obiceile provinciei”, dar depășește cu mult anvergura stilului indirect liber, coabitînd cu naratorul omniscient la tot pasul, chiar subminîndu-i autoritatea pe alocuri.

Anonimul dobrogean, spre deosebire de strămoșul său moldovean introduce aleatoriu în ordonarea semnificației evenimentialului con-semnat și uzează de jocul capricios al perspectivelor. Versiunile Naratorului și, respectiv, Anonimului diferă fără a se concura

reciproc. Din oscilațiile lor față de cursul bănuît al întâmplărilor deducem existența unui univers paralel la cotidian, care, deși se nutrește cu voracitate din cel al personajului principal, pare să-și conțină propriul narator, a cărui versiune este analoagă celorlalte, ea fiind însă aceea care tratează în direct „tainele inimii”.

Anonimul le contabiliza de-a valma, în timp ce Naratorul le subsuma unor cadre date (orașul de provincie, id est „Medgidia” etc).

Cea de-a treia instanță narativă este, practic, dublul lui Octavian, protagonistul, și i se adresează acestuia în oglindă, scrutîndu-i „inima”, cu care întreține un dialog aparte, redat și în text cu caractere cursive. În plus, paralelismul la ordinea cotidiană este determinat și de contrapunctarea în regim de divergență temporală a schemei narative. Cartea „ascunde” trei romane într-unul singur:

1. rezumatul Anonimului, un fel de ziar vorbit la cafelea;

2. fresca provinciei, realizată de Narator în cea mai autentică tradiție balcanică (pentru majoritatea lectorilor acesta este **romanul**, lizibil într-o cheie imediat recognoscibilă);

3. romanul „interior” al lui Octavian, cu propriile sale tribulații sentimentale și complexe (al tatălui, al fratelui mai mare), protagonistul fiind permanent în căutarea „unui capitol pentru o viață nouă”, în încercarea disperată de a evita „sufocarea” cotidiană (influențe vizibile din Kundera, mai ales în ceea ce privește „lejeritatea ființei” și personajul care se luptă cu ea, identificare care merge pînă la cele mai mici detalii — de pildă, pasajele memorabile în care personajul lui Kundera spală geamuri, iar cel al lui Cristian Teodorescu bate covoare).

Dan-Silviu Boerescu

(va urma)

13 întrebări pentru...

MIRCEA MARTIN

1) Stimate domnule profesor, unul din cele mai interesante (și curioase) examene ale mele de la Filologie a fost cel de Teoria literaturii. O întreagă grupă a fost bombardată cu întrebări ce veneau mai ales din spațiul bibliografiei și nu din cursul ținut de dvs. Nu vă întreb de ce ne-ați acordat tuturor nota maximă, deși au existat diferențe între examinați, ci dacă această practică a fost singulară în activitatea dvs. universitară? Știut fiindcă Filologia a dat de-a lungul anilor generații de scriitori, voiați să aflați cu un ceas mai devreme pe cine puteți miza?

Mircea Martin: Nu cred că a fost chiar singulară această procedură, dar rară a fost, în orice caz. Cu atât mai mult cu cât despre examenele mele se spune că sînt dificile deși mie mi se pare că nu sînt decît normale. Dacă am procedat astfel în cazul de care îți amintești și, amintindu-ți, îmi provoci și mie nostalgii, a fost pentru că în acea grupă erau cîțiva scriitori în devenire, cu pretențiile lor nu numai artistice, dar și intelectuale. Și mi s-a părut important să insist, mai ales într-o astfel de situație, asupra nevoii de seriozitate în informare, de rigoare în expresie, de probitate, într-un cuvînt. Nota a fost aceeași pentru toți, fiindcă rostul examenului nu era în cazul acestui curs special de a diferenția, ci... de a pune pe gînduri, cum se spune.

Nu intenționam de loc să folosesc examenul pentru a vedea pe cine să mizez în continuare din punct de vedere scriitoricesc: nu cred că un examen, fie el și de teorie literară, oferă garanții în acest sens. Cred totuși, că un anumit interes de ordin teoretic poate fi convertit de către un tînăr cu vocație literară într-un sens profesional, „tehnic”, creator. Pregătirea în facultate, condiționează vocația artistică cu condiția să se pună în serviciul acestei vocații, deci, vocația rămîne elementul decisiv și nu pregătirea intelectuală. Astfel, cei mai buni absolvenți ai Facultății de litere ar fi putut deveni automat și cei mai buni scriitori ai momentului; ceea ce nu s-a întîmplat decît prin excepție.

2) Nu numai din punctul de vedere al profesorului, ci și al teoreticianului de literatură, cum întrezăriți dezvoltarea ulterioară a studentului-scriitor, intrat în raza dvs. de interes?

M.M.: Profesorul (dacă e profesor) trebuie să fie în stare să descopere potențialități și să lucreze cu ele. Cît despre teorie, spațiul ei e prin excelență unul ipotetic. Teoria și practica luminată de teorie creează cadrul unui dialog fructuos. De aici încolo intrăm însă în imponderabilul raporturilor personale, al afinităților electivă.

Dar tot la această întrebare ar trebui să dau și un răspuns melancolic, în sensul că sînt nevoit să constat apariția unui decalaj de interes, de gust, între mine și studenții mei, decalaj care (am impresia, iluzia) nu exista în momentul întîlnirii cu promoția voastră. Deși ne despărțea un deceniu și mai bine, simțeam la fel, înțelegeam la fel literatura. Astăzi constat anumite deosebiri și deși, repet, ele îmi provoacă melancolie, mi se pare că se înscriu în ordinea firească a lucrurilor. E normal ca studentul de astăzi, tînărul de astăzi, să aștepte altceva de la literatură, să vadă posibilitățile ei altfel decît mine și decît generația mea, să aibă alte speranțe și alte nemulțumiri. Pre-dînd în ultimii ani un curs despre postmodernism și ținînd și seminarul acestui curs, mi-am dat seama, cu acest prilej mai mult decît cu altele — și în acest moment al evoluției litera-

turii noastre — că reperele mele rămîn, totuși, fixate între limitele modernismului, în timp ce criteriile studenților mei se avîntă undeva într-un necunoscut, un necunoscut pe care ei îl poartă în ei înșiși, și care, este de fapt, viitorul.

Viitorul în formula postmodernistă este trecutul, dar, chiar dacă ar fi să o acceptăm, acest trecut, așa cum e văzut sau cum va fi văzut și înțeles de acești tineri, va fi, fără îndoială, altul decît trecutul nostru. Deci, întîlnirea cu studenții-scriitori, nu numai cu ei, dar în primul rînd cu ei, este o întîlnire extrem de fecundă pentru mine tocmai în măsura în care mă obligă la o ascemenea confruntare. Și, de altfel, trebuie să mărturisesc, fie și în trecere, că am considerat-o întotdeauna o șansă a carierei mele și chiar a existenței mele.

3) Cîndva, prea absorbit de studiu, nu erați aproape de cenacluri. Într-o zi, totuși, v-ați decis să conduceți unul. Cu ce rezultate? Mai este necesar în aceste vremuri cenaclul?

M.M.: Am impresia, totuși, că am început prin a fi aproape de cenacluri, dacă mă gîndesc că debutul meu critic propriu-zis s-a făcut în revista „Amfiteatru” și nu independent de activitatea cenaclului revistei, cenaclu prin care au trecut toți scriitorii importanți ai generației '60. Prin 1973, dacă-mi amintesc exact anul, am acceptat invitația de a conduce cenaclul Universității din București, (care mai tîrziu s-a numit „Universitas”), fiindcă am simțit, cum se zice, vibrînd din nou în mine o coardă lăsată multă vreme neîncercată. Au venit la acest cenaclu tinerii scriitori în primul rînd din Universitate, dar nu numai din Universitate, ci din toate institutele de învățămînt superior din București, apoi au început să vină și din provincie și momentul decembrie '89 ne-a găsit în plin avînt, ca să zic așa, revoluționar, adică în plin avînt subversiv pentru că, recunosc acum, de foarte multe ori mă întorceam vineri seara acasă „îngrozit” de ce se putea citi acolo. Și mă așteptam la urmări. În afară de înmulțirea „observatorilor”, ele nu s-au concretizat decît după o vizită a cenaclului nostru la Timișoara, care a fost prima noastră leșire în public. Într-un alt public decît acela strict universitar: acolo am avut întîlniri în diverse medii și cu un ecou destul de larg. Bineînțeles, băieții „mei” n-au ratat ocazia să citească și acolo ce aveau mai îndrăzneț, mai discant din punct de vedere politic. Asemenea texte reprezentau pentru toată lumea, pentru autor și pentru auditoriu, un fel de descărcare psihică nervoasă, o înfrîngere a friicii, o victorie simbolică obținută într-un cerc, e drept limitat, cu ecou minim, dar totuși necesară pentru supraviețuirea noastră morală și intelectuală.

În afară de aceste aspecte, importantă rămîne calitatea artistică a serilor noastre de vineri. Astăzi, la numai doi ani de cînd cenaclul a încetat, am, desigur, nostalgii, am nostalgia unor dezbateri intelectuale adevărate, cu înfruntări de opinii, cu opoziții uneori chiar violente, dar și cu satisfacția de a nu fi pierdut timpul, de a-l fi întrebunțat pentru literatura română ce va veni. Care sînt rezultatele acestui cenaclu? Ele se văd deja, măcar în parte, nu puțini dintre autorii care au debutat acolo sînt deja autori cunoscuți astăzi, alții urmează să se facă mai bine cunoscuți. Nu am format un grup unitar, omogen, n-am ținut în nici un fel să cultiv o unitate de opinii cu tot dinadinsul, mi s-a pă-

rut mai important să stimulez în fiecare din acești tineri diferența specifică. Așa-zisa grupare „Universitas” reprezintă, de fapt, mai multe grupări, mai multe orientări care probabil că se vor manifesta și în continuare diferit. O polemică s-a și schițat în acest sens. Imediat după revoluție, tuturor ni s-a părut că nu mai e vremea cenaclului, că epoca așteaptă altceva de la noi, că, oricum, va fi mult mai ușor să publicăm cărțile și că de acum înainte afirmarea fiecăruia se va face pe cont propriu. Se pare însă că ne-am înșelat cu toții, pentru că nu ne rămîne decît să constatăm cu tristețe că editurile nu se grăbesc să publice (și au motivele lor) volume de debut, (ele reprezintă o cheltuială mare, fără nici un fel de garanție de compensație), publicul nostru nu mai este minunatul public de dinainte de revoluție care lua cu asalt librăriile în momentul cînd apăreau cărțile scriitorilor români contemporani (are și publicul nostru motivele lui, firește, de n-ar fi să ne gîndim decît la prețul cărților). Și, deci, mă întreb dacă nu cumva va trebui să ne reîntoarcem în cenacluri și să continuăm să „publicăm” acolo, cum am făcut-o și pînă acum doi ani.

4) Iertați-mi teribilismul: mai e nevoie acum de literatură cînd atîtea voci o vorbesc de rău, iar unele spirite nu mai cred în puterea ei de modelare?

M.M.: Mai e nevoie acum de literatură?... Mulți scriitori au răspuns negativ la această întrebare, cel puțin dintr-un prim impuls și, sînt convins, într-o primă mișcare a deciziei lor: e adevărat că în momente de tensiune socială, în momente în care decizia politică este extrem de importantă, scriitorul e bine să fie în arenă, acolo unde lumea așteaptă cuvîntul său. Acest cuvînt poate fi comunicat mult mai eficient prin articole, intervenții publice decît prin opere literare. Dacă ne gîndim la epoca dictaturii, ne dăm seama că literatura a avut un rol imens, a întreținut nemulțumirea și a întreținut speranța. Deci, nimeni astăzi, nu cred că poate contesta rolul ei social-politic antitotalitar.

Și, totuși, pe de altă parte, literatura, ne dăm seama foarte bine, nu este decît o formă de amînire, de deviere de la adevărul imediat, o „fugă în ireponsabilitate”, cum spunea Adorno, o evaziune. Probabil că această dimensiune a literaturii este avută astăzi în vedere atunci cînd scriitorii simt nevoia să se angajeze în chip direct în lupta politică și nu prin intermediul cărților. În ce mă privește, și fără să neg importanța angajării directe a scriitorilor, cred, totuși, în eficiența literaturii în plan social, (nu neapărat în plan politic). Iar dacă a răspunde la întrebarea în legătură cu nevoia de literatură înseamnă să mă refer la puterea ei de modelare, atunci răspunsul meu este, în mod hotărît, unul pozitiv. Cred în puterea de modelare a literaturii, putere de modelare ce se exercită desigur, în condițiile în care accesul la carte este posibil, în care publicul este pregătit pentru întîlnirea cu literatura. Am recitat recent „Scrisorile despre educația estetică a omenirii” ale lui Schiller și am întîlnit acolo o frază care sună teribil de actual. Spunea Schiller că „trebuie să crezi cetățeni pentru o Constituție înainte de a crea o Constituție pentru cetățeni”.

5) Societatea de consum, înrobîtă banului, va modifica intrucitva structurile socio-culturale? Cum? Cu ce urmări?

M.M.: Fără îndoială că această nouă societate va fi, este deja, înrobîtă banului, dar va mai curge multă apă pe Dimbovița pînă cînd ea va fi cu adevărat societate de consum. Deocamdată este o societate a improvizăției rapace în care averile agonisite în comunism și cu mijloace comuniste se îmulțesc prin speculații capitaliste, o societate în care se investește prea puțin ca să ne putem aștepta în scurtă vreme la o viață de consum. Această societate va modifica neîndoielnic structurile culturale (le-a și modificat în parte și nu în sensul bun al cuvîntului). E foarte trist că privatizarea, spre exemplu, se încearcă în primul rînd în cultură și nu în industrie. Putem accepta ideea că și cartea este o marfă, desigur, dar parcă am fi vrut să mai întîrziem puțin în iluzii idealiste și intelectuale. Lipsesc foarte multe din structurile societății de consum și lipsesc tocmai structuri care sînt menite să facă posibilă activitatea culturală. Lipsesc de prea multă vreme, se amînă în chip inexplicabil, legea sponsorizării, deci legea scutirii de impozit pentru investiții în domeniul artistic și cultural.

6) Despre moartea artei se vorbește din secolul trecut. Firește, viziunii s-au înșelat. În ceea ce ne privește pe noi, țările din est, se pot înmormînta unele specii înfloritoare sub „soarele biruitor al socialismului”. Care-s acelea și cu ce le vom înlocui?

M.M.: Dispariția unor specii, cum spuneai, „înfloritoare în socialism”, se impune de la sine. Va dispărea, fără îndoială, reportajul glorificator al realizărilor prezentului, va dispărea, sper și acel gen cu totul hibrid și penibil care făcea „farmecul”, „Cîntării României” și anume, textul de brigadă. Mulți autori vor suferi din această cauză, dar nu-i vom compătinesc. Să sperăm că o să dispară și imnurile faimoase care au creat o tristă „faimă” unor poeți noștri în ultimii 40 de ani, imnurile închinare conducătorilor politici. În acest fel vreau să sper că se va curmi o tradiție, din păcate deja constituită a servilismului literar balcanic.

Privind lucrurile pe alt plan, mă tensiunează o schimbare esențială se va petrece și în domeniul criticii literare, adică mă tem că o specie a ei centrală — cronică literară — cu prestigiul și cu eficiența ei în ultimile decenii — va diminua din importanță. Criticul va înceta cred, să mai fie acea instituție judecătorească și a moralității literare. Prestigiul criticii de întîmpinare, al cronicii literare se explică la noi prin condiții specifice. Recenzia nu va fi aser-vită în viitor atît valorii literare, cît difuzării cărții. Foiletoniștii nu vor dispărea, dar își vor pierde din importanță și își vor restructura mijloacele. Așa cum se vede și în cultura occidentală, marii critici sînt autorii de cărți de exegeză, esești și nu comentarii nu criticii de întîmpinare. Prevăd, deci o reorientare a criticii, o reasezare a valorilor și a structurilor ei. Din acest punct de vedere aș spune că N. Manolescu, cel mai reputat dintre foiletoniștii ultimelor decenii, a avut, ca aproape întotdeauna, fler, pregătindu și saktul într-alt domeniu de activitate trecînd într-un chip spectaculos, de la cronică literară la cronică politică.

7) Credeți că sugestiile și speranțele le vom găsi în literatura Occidentală? Va influența aceasta, în noile condiții literatură română? Ce linie de forță bănuieți?

M.M.: Cred că sugestiile putem găsi ca întotdeauna de altfel, în literatură Occidentului, dar ar fi o greșeală să nu

unem toate speranțele în adoptarea reunii model din acest teritoriu cultural. Pentru că literatura română are propria ei experiență și are de parcurs întreagă perioadă în alte condiții decât a putut-o face până acum. Această experiență trebuie să fie fertilă, îmbogățitoare pentru ea și-i va da, cred, alte dimensiuni. Cu vitalitatea de care mai este capabilă, literatura noastră cred că va trebui să-și asume condiția, să-și sune istoria, începând cu cea mai recentă etapă, dar mergând și mai departe, în trecut; să întâmpine mileniul al reilea cu acest examen de conștiință deja realizat. De această asumare și de această nouă conștiință câștigată în condiții de libertate imi leg toate speranțele.

8) Pesemne ați ghicit unde voiam să jung: la editura „Univers”. Nu sîntu bine informat sau, într-adevăr, producția editorială — în ceea ce privește editura condusă de dvs. — s-a diminuat simțitor? Cauzele le știți cu toții, vorbiți-ne de consecințe.

M.M.: Producția de carte a scăzut la oate editurile nu numai la editura „Univers”, dar e adevărat că, prin comparație, probabil că la noi se înregistrează cea mai mare cădere. N-aș rea să trec peste cauze pentru că nu știu dacă sînt cunoscute chiar de toată lumea. În afară de cauzele generale, aș trage atenția asupra unei situații speciale în privința cărților de la „Univers”. Aceste cărți sînt ale unor traducători, nu ale unor autori (care sînt lășiți ca autori). Ca atare, ca director de editură nu pot să-mi îngădui să trimit, cum fac alți colegi ai mei, acești traducători în tipografie spre a încerca să-i „convingă” pe tipografi să le uleagă și să le tipărească volumele cu prioritate. Important este însă ca aceste cărți să fie cărți de valoare, și din acest punct de vedere, privesc înțînirea cu un zău cu o anume seninătate.

Dar, fiindcă e vorba de consecințe, le sînt foarte neplăcute în măsura în care am reușit să obținem titluri externe de interesante, cărți pe care le-am învînt ani de zile, decenii întregi, și care acum nu pot să apară și riscă, mai mult decît atât, să își piardă terenul în care pot fi publicate conform contractelor pe care le-am încheiat.

În momentul în care am preluat conducerea editurii „Univers” nu mi s-a arut nici util și nici corect să dau la parte cărțile deja programate sau prețite acolo, spre a face loc programului meu și așa s-a întîmplat că, iată, upă un an și jumătate deja, continui să scot cărți așa-zicînd „vechi”, abia ouă-trei titluri puțînd să apară din programul întocmit după Revoluție. În păcate, nu e suficient să construim rest program și să pregătăm cărțile pentru tipar, trebuie să găsim și hîrtie invenabilă, adică nu la prețuri enorme, și trebuie să existe și o minimă buvointă din partea tipografilor.

Chiar au fost traduse toate marile opere ale contemporaneității? E cititorul român apt să infrunte istoria cu o formare sumară?

M.M.: Răspunsul aici va fi scurt pentru că e destul de simplu de dat, în păcate. Evident că nu au fost traduse toate marile opere ale contemporaneității, pînă acum nu aveam cum să e traduse, din motive pe care le știți bine, iar în continuare, foarte multe din ele nu vor putea fi traduse din motive pe care le știți iarăși la l de bine. Sînt titluri pe care nu le putem obține decît contra unor importante sume în valută. Deocamdată nu rem posibilitatea să o facem sau s-o omitem, de îndată ce vom putea, ne m grăbi să le achiziționăm. Dar iar și așa, bine ar fi să putem scoate ele cîteva, destule zic eu, opere importante ale contemporaneității pe care deținem.

În ceea ce-l privește pe cititor, el nu ea să se informeze atît din literatură ntru a infrunta cum trebuie istoria, ed că mai degrabă scriitorul român trebui să se informeze din acest punct de vedere mai exact și mai ompt.

10) Concurența — în multe privințe loială — editurilor particulare nu nstituie un pericol real pentru editurile de stat? Protecția guvernului e ar în vorbe sau s-a făcut ceva concret în acest sens? Cum poate fi salată literatura autentică?

M.M.: Există o concurență a editurilor particulare, din păcate, ea este, într-adevăr, neloială, pentru că apelează

la mijloace care nouă ne sînt interzise și pe care, de altfel, ni le interzicem noi înșine, ca editori de stat cu o anumite reputație. Din păcate, nu ne simțim suficient de protejați ca editori de stat de măsurile pe care guvernul, statul le-au luat în domeniul culturii. În primul rînd aceste măsuri ar trebui respectate de tipografii, de fabricile de hîrtie, etc.... Subvențiile guvernului există, dar se vădesc a fi nesatisfăcătoare, în sensul că suma alocată a fost, să zicem, de 300.000, de 500.000 maximum pentru un titlu care în momentul apariției costă peste un milion. Apariția cărților poate fi încurajată mai degrabă prin acea lege a sponsorizării a cărei instituire văd că întîrzie.

11) Nu credeți că degradarea socială și politică la care asistăm este și o consecință a degradării culturale, în prim plan impunîndu-se kitsch-ul și pornografia? Sinteți pentru asanarea acestora sau considerați că fiecare națiune are nevoie de un asemenea pojar?

M.M.: E adevărat, există o legătură între degradarea socială și politică și degradarea culturală. E adevărat că pornografia și kitsch-ul cîștigă teren. În ce privește kitsch-ul, nu numai la noi, din păcate, e tot mai greu disociat de arta adevărată, proliferarea lui este, aș zice, impetuoasă pretutîndeni, la noi el se manifestă în forme joase, vulgare, ușor de recunoscut, dar există și forme mai subtile ale kitsch-ului în artă. Cît despre pornografie, ce să mai vorbim... După decenii de interdicție în domeniul erotic și sexual trebuia să ne așteptăm la o astfel de erupție a tuturor formelor de pornografie, cu toată degradarea spirituală pe care o presupun. Nu văd vreo măsură rigoroasă în acest sens, nu cred în eficacitatea ei pentru că o asemenea măsură ar însemna să se acorde acestor manifestări, privilegiul interdicției și deci, să le facă, din nou, incitante, interesante. Eu cred că acest interes va cădea, se va stinge treptat iar dacă e vorba de pornografia literară aș zice că un semn bun îl reprezintă chiar faptul că asemenea cărți, cu care numeroși editori particulari au crezut că vor da lovitură spectaculoasă de ordin comercial, zac în depozitele librărilor, zac pe tarabe, fără ca publicul nostru să se grăbească să le cumpere. O dovadă în plus că acest public a fost, totuși, bine format și că își menține interesul pentru literatura de calitate.

12) Sinteți un teoretician al literaturii. Ați practicat și cronica literară la un moment dat. V-ați ocupat recent, de cei mai tineri scriitori. Vă cer un pronostic: Cine credeți că va domina literatura română în viitorii zece ani? Dar în plan politic?

M.M.: Normal ar fi ca acest deceniu să fie deceniul maturității generației optzeciste, adică perioada în care scriitorii optzeciști să își dea operele cele mai solide, operele de vîrf ale creației lor. Dacă nu cumva le-au dat deja. Ce se întîmplă...? Criticul are întotdeauna o perspectivă melioristă asupra literaturii, crede în perfectibilitate, așteaptă ca scriitorul să se depășească pe sine, să dea mereu lucruri mai bune și, la rîndul meu, am avut astfel de iluzii în privința generației șazecii de care m-am ocupat la începuturile mele. Constat acum, ca și mai demult că, de fapt, creațiile majore ale acestei generații au fost — cel puțin pentru unii dintre poeți — cele inițiale. Sper să nu se întîmple la fel și cu optzeciștii, promoție în promisiunea căreia eu continui să cred.

Referindu-mă la ansamblul literaturii noastre, cred că poezia își va pierde și ea din importanța pe care a avut-o, din poziția privilegiată, supraordonată, pe care a deținut-o vreme de decenii, din motive — iarăși — ușor de presupus, și că proza își va cîștiga locul pe care-l merită în societatea românească. Marile surprize, marile valori cred că vor veni în primul rînd din acest domeniu și aici, desigur, alături de optzeciști, promoția '70 va avea multe lucruri de spus, după cum cred că nici șazecii nu și-au spus ultimul cuvînt. Va avea oare, — mă întreb — această generație curajul să (se) privească înapoi cu mînie?! Pentru că alții o vor face în orice caz! Din această generație, Bălăiță ne va mai rezerva, sînt sigur, surprize; sînt apoi curios să văd cum va arăta noul roman al lui Buzura, cum vede el ca ro-

Interviu realizat de Marius Tupan

Continuare în pag. a 12-a

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Nichita Stănescu asistat de prof. Romul Munteanu. Peste umărul poetului privește Ion Roșu

Marin Sorescu pe „Pluta Meduzei”

Gheorghe Tomozci, „Snob anapoda”

O strîngere călduroasă de mînă (Aurel Rău și Nicolae Manolescu), arbitrată de Andrei Pleșu

FEMME FATALE

Se apropia iarna și odată cu ea dificila sesiune de examene.

În fiecare zi mă duceam la bibliotecă să învăț. Mă îngrijora tare examenul cu profesorul Got. Credeam însă în continuare într-o minune. Eram convinsă că o întâmplare fericită are să se poarte din cerul cenușiu și să îndepărteze puterile răului, făcând reauvoiața a profesorului Got să se preschimbe în bunăte.

Ningea peste oras iar zăpada dădea o nouă înfățișare vechii clădiri a universității. Mergeam cu umerii zgribuliți de frig. Gîndeam: „Dracu' să-l ia pe profesorul Got, o să mă trîntească și o să-mi facă vînt din universitate! Păcat de mine o să ajung măturătoare de străzi! Dar nu pe orice fel de stradă! Am să aranjez eu așa încît să mătur chiar strada pe care merge profesorul cu servieta lui ticsită. Și zău dacă nu-l fac eu să cadă alunecînd pe o coajă de banană!”

Rideam în sinea mea iar trecătorii se holbau la mine și credeau poate că mă țicniser.

Holul universității era ca întotdeauna plin de studenți care-si petreceau timpul în discuții nesfîrșite. Holul acesta fusese de veacuri locul pentru întîlniri amoroase și despărțiri.

În sala de lectură era cald și lustră din plafon dădea o lumină slabă. Așezată la o masă lungă, răsfoiam un manual de lingvistică. Intrucît lucrul acesta îmi făcea rău, am scos din poșetă o cărticică de poezii ale lui Walt Whitman. Imaginea poetului și a semnăturii sale magice avu un efect liniștitor asupra mea. Viata cosmică invocată de poet mă făcea să simt o bucurie fără margini.

Poezia despre pasărea sălbatică din Alabama care își pierduse tovarășul de viață mă făcu să plîng cu lacrimi fierbinți, de parcă eu fi fost eu însămi în locul acelei păsări. Bratele mi se miscau deasupra mesei ca două aripi.

În timp ce mă lăsam pradă visării, bibliotecara se apropie de mine și-mi șopti:

— Ce s-a întimplat, vrăbiuțo?

— Nimic, am răspuns. Și i-am arătat cu degetul poezia despre pasărea sălbatică din Alabama, care își pierduse tovarășul de viață, dar cu toate acestea se ridica în zbor cît putea de sus pe cer.

Bibliotecara începu să citească, sprîjinindu-se de umerii mei. Mirosea plăcut, iar ochii ei frumoși, castanii, se umplură de lacrimi. Poate că-și pierduse și ea tovarășul de viață, asemeni păsării sălbatică din Alabama.

Nimic nu mă putea convinge să mă întorc la lingvistică. Știam că ar fi fost în zadar. Însuși profesorul Got explicase că anumiți studenți nu reușesc niciodată să treacă vreun examen. Există între el și noi, „împricinații”, un fel de antipatie originară, ceva predestinat. Cum să faci ca să astupi prăpastia lipsei de comunicare ce luase naștere între generații?

Murmural:

— Mai bine pasărea sălbatică din Alabama, decît să trăiești aici și acum. Poezia se amestecase cu istoria, soarta mea se amestecase cu a păsării, pasărea care trăia în aerul veșnic schimbător.

Am plecat tîrziu din sala de lectură, îmbătătit de poezia aceea și am căutat ieșirea ca o somnambulă. Știam că elementele naturii aveau să mă ajute să mă eliberez de tirania cea grea a profesorului Got. Știam că cineva avea să facă ceva pentru noi „împricinații”, ca prin farmec.

Vorbeam cu mine însămi și rideam ca o nebună pe străzi: „Ce-ar fi să vină un cutremur de pămînt și să distrugă dulapul cu listele cu „împricinații”. Sau, și mai bine: să i se oprească lui Got un os de pește în gît, să-și piardă vocea, și fără glas să nu mai poată să continue să ne arate ce nedemni sintem să ne terminăm studiile la universitate”.

Cerul nu mai era cenușiu, se făcuse negru, dar putea în orice clipă să-și schimbe culoarea din nou. Mergeam și mă îngînam ca un copil care vrea să-și alunge spaima. Încercam să cînt ca să fac întunericul să se îndepărteze:

Podul de piatră s-a dărîmat
A venit apa și l-a luat
Vom face altul pe riu în jos
Altul mai trainic și mai frumos.

Cu puțină vreme înainte examenului cu oribilul profesor Got, sosi la universitate o doamnă încîntătoare, Anna Goldberg. Apariția ei de cometă lumina în culori minunate cerul nostru întunecat. Nu știa nimeni din ce colț de lume îndepărtat venea, dar un lucru era cert: frumusețea o ajutase să ajungă în capitală.

Precum într-o carte de Henry Miller, apariția unei femei frumoase trezea întotdeauna bărbații din letargie și le dădea pregnanță.

Picioarele fusiforme ale asistentei Goldberg se miscau pretutindeni pe coridoarele întunecate ale universității, aruncînd fulgere ca o minză dumnezeiască. Nimeni nu putea să lămurească în ce consta fascinația ei. Frumusețea îi venea din bunăte, sau bunăteatea era un rezultat al frumuseții sale? Adevărul e că o femeie așa de frumoasă este purtătoarea unei însușiri universale, în care se regăsec toate calitățile. Generozitatea ei era atît de mare, încît împrumuta bani studenților săraci și ne asculta plîngerile cu privire la profesorul Got. Teama noastră pentru profesor îi trezi interesul pentru domeniul de studiu al acestuia. Precum soția lui Putifar, atinse într-o zi umerii lui Got pentru a-l face să-și scoată cravata. Se uita la el cu ochii ei de culoarea jadului. Privirea ei făcu să se miște trupul lui lutos și trezi în el dorința de a iubi această femeie. Ochii inexpressivi ai profesorului nostru începură să strălucească și devenirăm conștienți de faptul că, în ciuda tuturor aparențelor, și în pieptul lui lat se găsea o inimă omească.

Ca printr-o minune, profesorul Got își schimbă hainele prăfuite cu un costum albastru, iar în jurul gîtului ca de taur își legă o cravată în culori vii. Avea față de noi același aer dur ca și înainte, dar devenise ceva mai distrat deoarece se gîndea mereu la încîntă-

toarea asistentă. Se întimpla adesea ca fermecătoarea Anna Goldberg să lipsească de la facultate mai multe zile la rînd. Atunci profesorul Got era cuprins de panică, o căuta peste tot și deschidea ușile tuturor sălilor de seminar. Era zăpăcit și roșea ca un tinerel prins asupra faptului atunci cînd cineva îl spunea ironic:

— Nu, d-na asistentă Goldberg nu-i la noi și nici prin apropiere.

Cînd își făcea în sfîrșit apariția după o absență mai lungă, era adeseori însoțită de Yannik, fiul ei cel bucălat. Micuțul Yannik se uita cu silă la admiratorul mamei lui. Dar lui Got nu-i păsa. El folosea în schimb ocazia pentru a-i invita — mamă și copil — la o cafea pentru studenți. Acolo profesorul Got și asistenta purtau o conversație intimă, în timp ce micuțul Yannik stătea plictisit dinaintea unei înghețate mari și încerca să se distreze răscolind-o cu lingurița.

— A fost așa de plicticos la universitate fără d-ta, spuse profesorul.

— Ce vrei să spunei?

— Ei bine, mi-au lipsit frumoasele dumitale picioare!

— Vă plac picioarele mele?

— Da.

— Iar mi-e îmi place fruntea dumneavoastră.

— Fruntea mea! Fruntea mea nu are nimic remarcabil.

Profesorul își duse mina dreaptă la fruntea sa lată, pe care studenții o numeau „marele genunchi”.

Adăugă un pic jenat:

— Picioarele dumitale sînt ceva cu adevărat extraordinar! Mai ales cînd porți pantofi cu tocuri înalte și mergi astfel încît corpul ți se unduiește în valuri și se leagă dintr-o parte în alta în timp ce se îndepărtează ca o corabie pe mare. Ah, Anna, dacă m-ai putea jubi puțin!

— Vrei să spunei „mult”?

— Nu, nu „mult”, pentru un bărbat „puțin” este același lucru cu „tot”.

— Iubesc fruntea dumneavoastră, ajunge, nu-i așa? Dar ia stați puțin ce-asta?

Asistenta își puse mina moale cu unghii trandafirii pe fruntea profesorului. Cerceta cu atenție pielea groasă a frunții.

— Dacă te uiți, izbucni ea amuzată, exact între sprîncene, la zona care se cheamă „locul sufletului”, uite se vede o alună ca umrită.

— Și ce-i cu asta? Întrebă profesorul rușinat. E chiar așa de grav?

— Nu, nu-i periculos, se poate opera, e la fel de simplu ca extracția unui dinte!

— Chiar așa?

— Da, nu durează decît o clipă și după aceea arătați mult mai bine!

Profesorul Got își pipăi cu degetul „alunița de familie”. Se simțea foarte încurcat. Toate rudele lui feminine aveau o asemenea aluniță între sprîncene și nu se gîndise nici una din ele să și-o opereze vreodată. Dar acum femeia pe care o iubea îi propunea să și-o extirpe, să întrerupă acea legătură subtilă cu arborele lui genealogic. Nu știa ce să spună. Îl ajută din nefericire micuțul Yannik. El își apropie scaunul de al profesorului, lovi fruntea acestuia cu mina lui durdulie și strigă fericit:

— Marele genunchi, marele genunchi!

Mama fu nevoită să intervină:

— Yannik, spuse ea, stai la locul tău!

După ce ieșiră în aerul rece și curat al orașului, profesorul continuă să mediteze la propunerea frumoasei asistente. Nu-și va trăda niciodată rudele feminine extirpîndu-și alunița. Încercă să se autoconvîngă că n-o va face, dar o altă voce din interiorul lui îl întreba mereu: „Mai ai și altceva de jertfit pe altarul dragostei în afară de alunița aia de familie?”

Peste cîteva zile am aflat că profesorul Got, în ciuda intențiilor sale inițiale, își extirpase alunița. Operația avu-se loc cu cîteva zile înainte dificilului nostru examen. Asistenta Goldberg îl asigurase că va fi o intervenție simplă, cam același lucru cu extracția unui dinte.

Dar alunița profesorului Got avea ramificații adînci și tainice pe chipul acestuia. După operație, fața i se dublase ca mărime iar trăsăturile i se dilataseră într-atît încît deveni de nerecunoscut. O febră neașteptată amenința chiar și viața pacientului. Din gura frumoasei noastre asistente aflăram că profesorul Got nu vine la examen. Urma să-l înlocuiască pînă la însănătoșire un alt profesor. Ochii asistentei, de culoarea verdelui de Nil, sclipeau ironic.

Am luat cu toții examenul de lingvistică generală. Cînd în cele din urmă reapăru pe coridoarele întunecate ale universității, profesorul Got arăta ca o stafie. Pe fruntea lui largă, în locul unde fusese alunița, era acum o cicatrice albă, ca și cum i s-ar fi extras de acolo o țepă uriașă. L-a apucat furia cînd a auzit că n-a căzut nimeni la examen, dar n-a îndrăznit să pună în discuție competența colegului său. Repe-ta mereu că așteaptă să aibă ocazia să ne verifice adevăratele cunoștințe anul viitor.

Dar înainte ca anul școlar următor să înceapă, alunița extirpată a profesorului Got începu să crească din nou. Profesorul era foarte îngrijorat, deoarece se gîndea mereu la exigențele estetice ale asistentei Goldberg. Era văzut din ce în ce mai des în conversații intime cu asistenta Goldberg, dar fără micuțul Yannik.

Puterea de seducție a asistentei creștea din ce în ce mai mult, ea se umplea de un ce înexprimabil, precum un cornut mistic cu brațe șerpești.

Profesorul Got arăta din ce în ce mai palid, dar era ferm hotărît să se supună la noi operații, pînă cînd rămîne complet curată, fruntea pe care studenții, pînă și micuțul Yannik, o numeau „marele genunchi”.

Cînd asistenta cea fermecătoare lipsea, profesorul se exprima cu mai multă libertate. Dragostea îl făcea să spună lucruri uimitoare:

— Dacă ai ști cum mă înnebunesc picioarele tale fără seamăn, recunosc-tea el fără să se rușineze. Ridică-ți puțin fusta să-ți pot vedea coapsele!

Asistenta, care nu era numai femeie, ci și FEMEIE, își înclina un pic capul mistic și-și ridica o idee fusta cu brațele ei șerpești. În acest fel îi arăta profesorului Got partea superioară a ciorăpilor unde i se putea zări pielea moale, albă precum cerul de culoarea porțelanului de deasupra orașului nostru.

Traducere din limba suedeză
Cristian Iscrulescu

virgil leon

(Orizont în absența ei)

Ea crede că umbra e numai molatecă absentă,
sprinceană de vid
și nu întuneric, întuneric sfîos.

Ea nu știe că umbra sulitei
poate ucide aldoma sulitei.

Ea se îndepărtează de stralele reci ale poemului,
schelăria grațioasă a trupului vestește un edificiu calm.

Și eu,
mingîind dira albăstrule
lăsată de alice
în aerul de amiază al vinătorii.

Pasărea căzînd în somn
peste vinătorii din vis, nemăltrezindu-se
sunt eu.

(Singular)

Tu nu mai vrei să mă vezi
sau poate
eu am intrat într-o înaltă durere
care mă ascunde privirii.

Melodioasă, lumina cărnii tale
nu mai incendiază
aerul innoptat

și nici gesturile, gesturile tale
care parcă erau o respirație

legală
a miinii,
nici ele nu mai stau la hotare —

singurătățile fiecărei zile
cad în vasta numărătoare.

(Biblioteca fabuloasă)

Mereu aceeași
sub cupolele frigului
ca și în mijlocul
incendiilor florale —
dragostea.

„Știu
știu,
dar moartea”...

Desigur,
scumpă domnișoară,
mina ei răsfoiește
cărțile.
Îndepărtîndu-te tu,

ea se apropie
încet.

Și eu, neabîgînd în seamă
nimic,
continui să visez
biblioteca fabuloasă
de carne
dulce
foșnitoare
a trupului tău.

(Ploaia)

Ești atît de departe, încît
gîndul ajunge la casa ta,
abia într-un tîrziu, cînd
un dumnezeu osîndit al planetelor
își exersează,
limpezi și lungi,
degetele
pe creștele arborilor

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XXV. NIMICUL

desigur, cel mai puternic argument este sacrificiul, precum cea mai puternică formă a exprimării este aceea care utilizează neînțelegerea — înainte de toate, propria înveșmântare în neînțelegere, Jocul absolut, elocvent și oricând la limită, ori dincolo de limita implicației tragice în raport cu inexistența, poate îmbrăca nenumărate forme. Între autoanihilare și simpla rezervă problematică sînt posibile toate variantele limitării și delimitării, dar afirmarea cea mai netă a unei idei, de către o ființă umană, se face exclusiv prin referire la propria existență. Ideea pentru care există este importantă în măsura — și numai în măsura — în care pentru tine însuși ea trece înaintea vieții tale. Poate fi vorba aici de viață în totalitatea ei sau de una din ipostazele existentului — acțiunea publică, demersul spiritual, posesiunea, orice aspect suficient de important al vieții.

Normalitatea vieții individuale, sau aceea a implicării în istorie, se relevă simplu în faptul că pentru a transmite ceva unei conștiințe străine, sau măcar exterioare — unei conștiințe individuale sau colective — este nevoie doar să afirmi acel ceva suficient de clar, de coerent, de articulat la restul realului cunoscut și acceptat ca real. Anormalitatea, mai exact destrămarea existenței, dezintegrarea componentelor individuale sau colective ale conștiinței, aduce cu sine ineficiența transmișiei conceptuale a ideii. Ființa umană alienată nu mai crede; nu mai poate să creadă. Ce este această necredință? Ceva denunț psihanalitic mecanism de apărare. Inconștient, subiectul caută să evite o situație, se teme în chip dramatic de o anumită condiție. Care poate fi aceasta? Elementul interior în raport de care se alcătuiesc mecanismele de apărare este emoția. În fața emoției și sentimentelor, în fața trăirii autentice a lumii, ne alcătuim, comportamental, sisteme de baraj și protecție. Și totuși, de ce ar fi emoția anxioasă, de ce ar induce, perspectiva ei, nevoia apărării și, de fapt, a ascunderii în spatele unui zid opac și strivitor? Pentru că, după experiențe traumatizante, ne înfricoșează spectrul deziluziei, al emoției transformată în cenușă, al sentimentului preschimbat în resentiment. Așa se face că apare profilul cinic, ori cel sceptic, al personalității unor epoci.

Imensa neincredere a românilor, după revoluția din decembrie 1989, are, în mod evident, semnificația edificării unui mecanism psihologic de apărare, eficient, întrucât generează consecințe, înutil în raport cu obiectivul urmărit și chiar așa cum se întâmplă de obicei, destructiv pentru individualitate în ansamblu. După cinci decenii de oprimare, după ani mulți de sărăcie și disperare, sentimentul libertății și speranța unei existențe demne sînt stări afective mult prea puternice, atât de puternice încît chiar și cea mai restrînsă probabilitate a deziluziei devine intolerabilă. Se constituie atunci suspiciunea, neîncrederea, apte să limiteze răspunsul emoțional declanșat de experiența libertății, emoția și sentimentul însoțind convingerea în dobîndirea propriei demnități. Temea că libertatea ne mai poate fi răpită, ori că — mai rău — ea nu este reală, se arată atât de sfîșietoare încît devine mai ușor de suportat ideea că totul este distrus, în planul drepturilor politice, decît aceea că în respectiva zonă ar pluti vreo amenințare, chiar vagă. Spaimea totalitarismului a devenit fobie. Clamăm, în forurile politice „Vanitas, vanitatum, vanitas” întrucît aceasta este singura caracterizare a stării noastre în actualul moment pentru care mai avem disponibilitatea psihică de a o rectifica.

Întreaga noastră vlață s-a schimbat, ca urmare a Revoluției, și nenumărați au fost cei care nu au găsit curajul necesar spre a crede în această schimbare; ei au căzut victime incapacității interioare de a accepta cel mai mic risc în materie politică. Evidența schimbării era perfectă și totuși încă se cereau dovezi. Singurul argument care mai putea funcționa era sacrificiul. A fost sacrificat un guvern. Era evident că sacrificarea unui guvern nu avea nimic de a face cu totalitarismul. Care este structura sacrificiului? Sacrificiul este, totdeauna, triumfiular. Există cei care exercită presiunea, cei care pretind sa-

crificiul — de regulă în numele unor scheme și principii moarte; există apoi cei care se spală, ritual, pe mâini, și, în fine, sînt sacrificiații. Dacă actul sacrificial se dovedește util, datorii nu sîntem decît celor care se elimină într-un fel singuri, care acceptă actul eliminării. Un guvern s-a eliminat în actul complex al autosacrificării și al conducerii înspre sacrificiu și retragere. Programele au rămas pe loc, atitudinea autorității în raport cu programul propriu a scăzut în claritate, dificultățile economice au sporit și speranțele redresării diminuează paralel degradării relației politico-economice. Toate aceste observații nu sînt critici la adresa unui guvern, a unei sau unor persoane — voi căuta într-un alt text să văd în ce măsură o asemenea critică poate fi elaborată și care sînt elementele ei esențiale; altfel spus (întrucît, neîndoielnic, totul poate fi criticat) pînă la ce punct negativitățile existenței noastre sînt inerente acestui moment și deci unei largi conjuncturi, sau sînt imputabile unor persoane, formațiuni sau structuri politice. Ceea ce constat, pentru moment, sînt doar simplele consecințe ale schimbării. Această schimbare, în mod concret și practic, nu putea fi decît defavorabilă. Cursul lucrurilor nu stărnește însă o rezistență prea mare. De ce? Pentru că, prin mijlocirea unui sacrificiu enorm de costisitor s-a spus națiunii un lucru pe care aceasta a putut să-l creadă: anume că situația este schimbată (de vreme ce guvernul unui partid majoritar se poate retrage), că nu mai trăim într-o lume fie și vag determinată de comunism. Sacrificiul propus națiunii și acceptat de aceasta, constînd într-o schimbare guvernamentală defavorabilă economic și traumatizată moral, a avut cel puțin forță expresivă: a arătat că sîntem, de acum, departe de comunism. Departe de comunism, dar, în chip exact, unde ne aflăm astăzi? În ce spațiu psiho-social și politic trăim? Ce avem de întîmpinat? Ce va mai urma?

Sînt diferite forme de nimic, de inexistență. Lao Tze spune: „ființă și ne-ființă se nasc dintr-un fond unic numit obscuritate”. Dincolo de existență, și de neexistență ca opus al existenței, se află o inexistență absolută și proteică totodată — poate nedeterminată înfinită, apeironul lui Anaximandru, din care apar ființe muritoare și zei, sorți, plante, atomi. Tot Lao Tze afirma că plinul face să existe obiectele, dar utilizarea lor depinde apoi de golul din ele. Este vorba, în ambele cazuri, de o neînțelegere productivă — libertate, gol, asemenea spațiului din interiorul unui leagăn, în care poate să crească și să își manifeste spontaneitatea realul. Asemenea acestei inexistențe, egal producătoare de ființă și ne-ființă — după gândul unui Lao Tze — este și inconștientul cel mai profund al sufletului uman, dinspre care, deși aparent vid, trec spre conștiință pulsioni, afecte, idei, trăiri și creații spirituale mai mult

sau mai puțin structurate. Suzuki, într-o superbă evaluare a concepției psihanalitice din perspectivă Zen, socotește inconștientul drept o zonă de vacuitate și, simultan, de autenticitate a umanului.

A doua varietate a neînțelegerii este ilustrată de vidul fizic, ori de pustii intelectuale instituite în anumite condiții de opresiune totalitară. Este inexistența menținută ca inexistență prin pereți despărțitori, prin constrîngerii, prin izolare și delimitări. În sfîrșit, apare adesea inexistența cea mai perfidă din toate, aceea în care se regăsesc nenumărate existențe dar în care o singură absență anulează totul, transformînd întreg ansamblul în nimic. Pentru această formă de inexistență termenul de nimic este cel mai potrivit. Omul de nimic este cel în care un viciu moral, o vacanță morală, anulează întreaga sa condiție umană. Desertul este un alt exemplu pentru nimicul carential. În Sahara nu lipsește în chip major decît ploaia, dar absența ploii a făcut să dispară solul fertil și plantele, cele mai multe dintre animale și existența socială umană civilizată.

În diferitele ei formule, viața omului și a umanității are o profundă legătură cu toate modalitățile inexistenței. Într-o din inexistență în existență spre a lupta continuu cu neînțelegerea și, nu raerei, spre a ne exprima prin puterea noastră de participare la neînțelegere. Care este relația noastră cu inexistența în această perioadă a istoriei pe care o trăim în actualul moment al vieții noastre politice? Există o bază simplă și clară a implicării noastre în neînțelegere. Aldous Huxley în „Brave New World Revisited” spune, în urmă cu peste treizeci de ani că studiul psihologic al stărilor limită arată cum capacitatea ființei omenești de a compensa interior, emoțional, stresul, are clare limite de timp. În condițiile grele de detenție, pe front, în linia întâi, sub focul insistent al adversarului, rezistența personalității umane rămîne fundamental nealterată timp de două pînă la șase săptămîni. Cîndva, însă, după două săptămîni, dar, de obicei, înainte de șase, ceva se întîmplă — voința de a rezista, dorința de opunere la presiunea exercitată din afară se prăbușește brusc. Există oameni cu o constituție specială, apti să reziste indefinit la stres — nu aceasta este însă regula. O încordare mai redusă, constantă însă, poate conduce la rezultate psihice identice după un timp mai lung; apare în toate cazurile o abulie gravă, care poate uneori persista și dincolo de momentul încetării stresului. Militarii știu că unitățile din prima linie sînt periodice înlocuite spre a nu apare fenomenul supresiei „volitive” despre care vorbim. Opresorii au sluit totdeauna, mai mult sau mai puțin intuitiv, să se folosească de această particularitate psihică umană. Tortura continuă izolarea permanentă și alte procedee utilizînd stresul maxim neîntrerupt au în-

frînt personalității ce păreau să atingă un absolut al rezistenței, în intervale care depindeau mai mult de caracteristicile subiectului agresorat decît de comportamentul agresorului.

Pasivitatea ușor de reamintit, cu care a fost multă vreme suportat comunismul, era, cel puțin în parte, o abulie produsă prin mecanismul discutat aici. Individul avea o asemenea continuitate în expunerea la tensiuni, stupidități, jigniri și temeri încît se vedea cuprins fără scăpare de o pronunțată inhibiție a voinței. Cum se scapă din abulie, cum se revine la spontaneitate, inițiativă și normalitate nu este ușor de înțeles. Oricum, de îndată ce personalitatea este revalorizată, de îndată ce, pe suportul libertății este restabilită răspunderea mari energii, se deblochează un intens activism și o enormă productivitate se afirmă. Și totuși, în societățile post-comuniste din nou entuziasmul lasă loc devaluării, iar activismul este substituit prin abulie. De ce se întîmplă așa? Pentru că un comportament tipic de competiție, așa precum este cel pretins de exercitarea liberă a potențialului comportamental are două dimensiuni majore: inițiativa și prudența. Jocul lor trebuie să fie suplu. Totalitarismul a dezvoltat forma rigidă și irațională a prudenței: submisivitatea. Revoluția a afirmat inițiativa în forma ei necenzurată de prudență. Însurubarea celor două calități este singurul element de natură să asigure supraviețuirea și apoi progresul, într-o economie care se eliberează de tipare, într-o lume în care principala valoare devine simpla afirmare, pozitivă sau negativă în sine (dar totdeauna valorificată drept succes într-o ambianță socială în care orice prezență este socotită preferabilă absenței). Libertatea devine un factor generator de stres în perioada în care, trecînd dincolo de spontaneitatea revoluțiilor, o societate nu atinge încă rafinamentul psiho-comportamental al sintezei despre care tocmai a fost vorba.

Stresurile urmează unele după altele, rezultat al alternanței inhibițiilor și imprudențelor. Șocul cel mare, declanșatorul direct al unei noi abulii, pare să fi fost ansamblul lovitură-schimbare de la sfîrșit de septembrie și din octombrie în acest an.

Ce este abulia? O voință nulă pentru real — o voință, deci, a nimicului (și pentru nimic). Ne plasăm cu toții într-o stranie relație cu nimicul — nimicul fiind — să ne amintim — o amplă realitate vidată însă de esență, un pămînt enorm neînviat de ploaie, devenit pradă nimicului, el însuși nimic. Nemicul nostru începe să fie economie fără politică, economia ca joc, deci simplă jonglerie a conceptelor economice, toxice întrucît rezultă, ele însele, prin devitalizarea speranțelor și nevoilor noastre. Fără acțiune politică vie, viața națională poate fi redusă la economie, economia la finanțe și finanțele la contabilitate.

Dar politica poate fi ea extrasă din existența națională? Desigur, ca atare nu. Poate ajunge însă a se reduce progresiv la un grad sau altul de nimic. S-a întîmplat ceva grav, în existența noastră politico-istorică, din septembrie încoace. Viața noastră națională este mai puțin politică întrucît politica însăși a pierdut ceva esențial. A pierdut participarea în locul necesar și în modul necesar a unui om anume, mai exact a unei linii și modalități de conduită politică. În urma acestei pierderi invadează nimicul. Faptul este recuperabil. Elementul cu adevărat politic se află acum în afara structurilor autorității. Acțiunea istorică se desfășoară dincolo de faptul administrării. Națiunea rămîne capabilă de acte de voință istorică. Fie ca statul român să reutilizeze energiile sale tot mai dispersate. Democrația înseamnă capacitatea națiunii de a forma, mereu, cel mai competent — în sens politic și deci în sens integral — dintre guvernele posibile. Democrația noastră a fost lezată grav în septembrie.

Caius Dragomir

mira lupeanu

Tao din petale

De la păreri că m-am pierdut
Ajung să bănuiesc că sînt
Și drum și călător și somn
Proptit în razele de lună,
Ori visul gurii unui om

Pe urmele-n pămînt lăsate
Rostiri de ceață-s printr-o umbră
De abur proaspăt clătinate,
Cînd duhuri scutură din flori
Lîngă-adevăruri simultane
Iluzii smulse din flori

Între plecare și întoarceri
E-o țesătură de păianjen
De la un astru la un altul
Iubirea stă-n fuilor de toarceri.
Ca Moira să desire-naltul
Spre pintecul de vrednicie
Ce frînge clipa din vecie

Un laur sau canina roasă
La drumul mare a născut
Din greul frunzelor de-aceză
Pentru o dragoste sub scut,

Pe gură, gura de sărut,
Perechea-i de metempsihoză
Și un sentiment de exegeză
Trăit cu lumi de imprumut

Ne bate vîntul din cuvînt
Și ne apleacă peste margini
Dincoace pintec, colo guri,
Urzeala drumului prin aer
Să-nchege roua-n legămînt
Și-n trupul morții alte sarcini
De viață pentru zel împuri
Născuții florilor în valer:
Că tao-i călător și drum
Și somnul Moirei diafane

Goală

De la firul de aur
la fir de aramă
De la firul de aramă
la fir de argint
De la firul de argint
la fir de păianjen
spinzurat în puterea razelor sale
O aură goală
în noaptea astrală

Credință și tentație

Între inimă și aparatul anatomofiziologic nu există nici o legătură. Adevărata noastră inimă este invizibilă fiindcă este chipul în continuă transfigurare pentru a atinge asemănarea Domnului. Inima nu pompează sânge, ci aspiră duh. Inima respiră transcendent. A scrie despre rugăciunea inimii înseamnă a nu mai scrie. Înseamnă a deveni un smerit analfabet. Înseamnă a renunța la toate suferințele culturale. Nu știu de ce ne naștem. Ne naștem ca să ne iscălim pe obrazul morții iar din iscălitura noastră să izvorască apa din care bea chiar Dumnezeu. Rugăciunea inimii este inariparea inimii. Cine știe să se roage cu adevărat nu mai are trup. Cine știe să se roage, privește cerul ca pe o fereastră care oricând se va putea deschide. Doar profanii, ateii se uita la cer ca la o realitate ultimă. Cei credincioși știu că dincolo de cer pământul continuă. Pământul altor biserici, al altor lumini închinat nevăzutului. Doar cei profani numesc stelele stele când ele sînt de fapt candelă ale marii călătorii spre tenebrele divine. Cei profani numesc inima inimă și nu va euharistic în care pulsațiile devin incantatii.

Apropierea de isihasm nu este o operație lesnicioasă. De la o viață pioasă trăită în marginea mormintului, până la viața deplinei uniuni pe deasupra oricărei pietre de mormint, distanța este uriașă, de neacoperit în condițiile lipsei unei veritabile inițieri. Isihasmul deci, ca orice expresie esoterică a credinței, se întemeiază pe inițiere și abia apoi pe rivnă, avînd ca incununarul harul ceresc ce preia toate cele omenești și le transmută în ritm cosmic-divin. Cu alte cuvinte, isihasmul se situează între două coordonate non-umane: inițierea și harul. Fără ele, toată rivnă nu înseamnă decît agonisire — importantă, se înțelege —, pentru viața de apoi și nicidecum realizarea identității: viața de aici — cealaltă viață.

Dacă inițierea întemeietoare pornește însă pe linia unei filiații misterioase susținută de maestri a căror genealogie urcă într-un illo tempore, harul incununarului este chiar răspunsul dat de Dumnezeu credinciosului tot mai purificat prin slujirea dreaptă a singurătății sale. Dar, cum spuneam, amîndouă sînt non-umane, cu diferența că răspunsul divin are un caracter abrupt și imprezvizibil, spre deosebire de transmisie a cărui întrerupere, de fapt, face total inoperantă inițierea. Altfel spus, isihastii adevărați sînt numai aceia care au avut un maestru legitim și în nici un caz cei care fac rugăciunea inimii „de capul lor”, chiar dacă intenția care-i animă în acest scop este pură și pornită din cea mai curată dorință pentru depășirea condiției profane. Știu ce mi s-ar putea

obiecta: dacă așa stau lucrurile, dacă lanțul transmisiei autentice a fost curmat, atunci șansa noastră de-a învinge moartea prin practica esoterică a isihasmului este definitiv compromisă. Da, acesta e adevărul. De aceea, adevăratul isihasm se află în momentul de față cuprins de următoarea dilemă: dacă nu pot să depășesc limitele vieții de aici, dacă tradiția religioasă în care m-am născut și în care am fost botezat nu-mi oferă ca posibilitate spirituală decît ipostaza unei vieți eucernice a cărei eficiență, însă, este de neprobat atît timp cît individualitatea mă marchează cît trăiesc, ce e de făcut? Nu e de făcut nimic. E de contemplat. E de înțeles un lucru foarte simplu: actualmente, cînd decadenta e atît de avansată, teoria reprezintă șansa nesperată care ne este totuși acordată, căreia i se alătură NUMAI ritualul ortodox tradițional, pentru ca ancorat în aceste două realități, să putem rezista „tentațiilor” venite din felurite părți. În acest sens, voga Orientului este molipsitoare și foarte periculoasă. Mulți tineri se lansează, bunăoară, în practic Zen, lipsiți de orice instruire, de orice calificare. Nu mai vorbesc de abundența yoginilor de ocazie care-și inchipuează că vor realiza samadhi cît ai bate din palme. Dumnezeu, dacă atîngerea unor asemenea niveluri înalt spirituale ar fi fost o operație atît de simplă, atît de... democratică, atunci de multă vreme omeneirea s-ar fi mintuit iar marasmul contemporan ar fi rămas numai o profeție sumbră! Dar noi trăim în carne și oase degingolada! Un singur lucru mi-aș dori: să am atîta putere de convingere și să pot explica tinerilor care „se curbează” în tot felul de posturi asiatice că mult mai folositor le-ar fi pentru apropierea de divin dacă ar începe să citească cu creionul în mînă și cu inima deschisă filocaliile, dacă s-ar duce la biserică și s-ar uita la preoții altfel decît se uita de obicei, ca la niște foști complici ai dictaturii comuniste. Acest lucru i-ar ajuta atunci să-și învingă atît clocontul umorilor, cît și chinul fortatelor asceze ce nu au nici o legătură cu purificarea și să înțeleagă că, în spatele așa-zisei gratuități a lecturii, poate veni îngerul care să le ușureze greutatea karmică. După cum, o simplă cruce făcută „de mintuală” e mai importantă decît concentrarea pe care visează s-o atingă în exercițiile lor de „gimnastică” orientală.

Sper că nu voi fi receptat greșit în sensul că, vezi Doamne, aș avea ceva împotriva Orientului. Dar Orientul trebuie să rămînă pentru noi, literă cu fereastră a meditației și nu ritual important! Nu spunea oare Cioran că în cincizeci de ani Notre-Dame se va transforma în moschee? Sînt aici conținute mult sarcasm, multă sfidare,

In liniștea odăitei mele
ziua care se sfîrșește
se-adăugă mileniului.

GLOSSĂ

...încît îmi închipui pentru o clipă că aș putea și ar trebui să țin și eu un astfel de jurnal abstract, să notez schimbările intime ale gândului și ale percepțiilor generale asupra lumii, reveria lucidă a pătanjului devind de la geometrie nu din cauza alterării substanței țesătoare ci din pricina neadevărării la spațiul din jur, din cauza rezervelor progresive la ambient: gîndirea ca o rețea, ca o tramă nesigură.

Și dacă simplul fapt că scriu aceste rânduri poate aduce o schimbare insesizabilă în mintea mea („gîndirea se naste pe limbă” a spus Tzara) înseamnă că articulațiile lumii spirituale depind într-un grad mult mai mare de hazardul semantic cotidiene: un pahar spălat la chiuvetă prin care zărești brusc curcubeul, ori soneria telefonului ce sună straniu modelind un scurt fragment dintr-un marș cunoscut pe care însă nu-l poți localiza așa cum nu reușești de decenii întregi să afli

numele acelei mîrodenii care stă la baza unei cunoscute băuturi grecești.

De altfel, pulberea impresiilor coboară prin canale insesizabile, așternîndu-se undeva unde rămîne la dispoziția mea, putînd s-o stîrnesc iar întotdeauna — adică atunci cînd am nevoie (cînd n-am nevoie), aici plusul sau minusul fiind egale cum egal e spectrul reamînirii.

Ne vom mai întîlni și cu fluctuațiile personalității cu prelungirile razante ale hazardului, cu obiectele în stare pură, față-n față cu totalitarismul cel mai desăntat: o mașină de scris Remington pe care n-o mai folosește nimeni dar pentru care trebuie ca o dată pe an să bați două exemplare identice (dar nu duplicate, ci originale!) dintr-un formular ce cuprinde atît claviatura cît și diferite jocuri de litere (fihhehchahrheh thahshth ahht-hehrnhhhhhhdh chuh thahshthuhlh H — de la ora H oare?). plus un text de economie politică, același de ani de zile, pe care cred că a ajuns să-l vizeze pînă cînd și plumbul literelor, în ciuda provenienței lui englezești.

(Jurnal anticameleonic — 16—17 febr. 1989)

Constantin Abăluță

dar în același timp și o gravitate a proocirii în fața căreia nu putem să rămînem indiferenți. Și Andrei Pleșu în Dialogurile de seară are la un moment dat următoarea observație: **E un fapt că intelectualii tind să se îndepărteze de cult, ori aleargă la religii orientale (s.n.) al căror nivel esoteric li se pare mai atrăgător** (p. 60—61). Această observație este foarte utilă pentru înțelegerea fenomenului contemporan în care Orientul, uzurpă civilizația creștină, prin „răcolările” pe care le face, mai ales în rîndul intelectualilor. Astfel, ajungem în situația deloc plăcută și cumva paradoxală ca numai oamenii simpli, fără carte să mai meargă la biserică, în timp ce școlii, culturalii, făpturile problematice să privească din ce în ce mai mult cu neîncredere doctrina religioasă oficială și să caute evaziuni în spațiul sincretismelor de tot soiul. În această reorientare a lumii, tinerii, studenții sînt primii care pot cădea victime Nirvanei de import! Și încă la noi situația se prezintă destul de bine, aflîndu-ne abia la început, spre deosebire de Occident, unde, de cîteva decenii, orientaliștii și-au deschis centre de instrucție și seduc mulțimi întregi.

Dar, cred, una din profețiile cele mai interesante în acest sens a fost făcută de un scriitor de talia lui Gogol, care mîncat la rîndul lui de demoni, și avînd poate de aceea o intuiție care depășea marginile obișnuitului, a notat în **Insemnările unui nebun**: „Se și spune că cea mai mare parte a poporului din Franța a ajuns să creadă în Mahomed”, sau în alt loc „Domnilor, să salvăm luna, căci vrea să încalce pămîntul”. Oare, în acest fel, nu prefigura el pe de o parte amestecul

nociv de secte și religii din Europa apuseană a acestui veac, haosul de concepții și moravuri care a dus inevitabil la distrugerea civilizației catolice, iar pe de altă parte nu anticipa aberațiile spațiale ale acestor vremuri, escapadele făcute de cosmonauți în numele unei cunoașteri de care de fapt nimeni nu are nevoie?

În urmă, deci, cu mai bine de o sută de ani un scriitor al cărui sfîrșit a fost îngrozitor, provenind dintr-un spațiu creștin ortodox foarte sigur, în care infiltrațiile altor tradiții nu aveau nici o șansă de-a izbîndi, a reușit să profetizeze o realitate curentă a vremurilor de astăzi. Iată cum adevărata literatură care țîșnește numai din sufletele celor mai chinuși poate, într-un fel, să arunce undă prevestitoare la o distanță de un veac.

Dacă rămînem în continuare niște ființe ale culturii și ale creației și nu răspundem stimulilor economiei de piață, avem datoria să decelăm, în puținele opere autentice care se mai scriu acum, sensurile care-și vor căpăta încarnarea peste ani și ani, peste secole și secole.

Dar oare mai există artiști care să lanseze asemenea unde? Mai există armă împotriva antropozilor proteiniizați? Nu au pus ei stăpînire pe toate armele? Într-adevăr, au pus. Au pus stăpînire pe concept și pe dinamică, pe metaforă și pe laser, numai asupra Sensului și nu și-au întins stăpînirea. Și dacă sensul a rămas liber, atunci și simbolul poate să circule pe toată scara cosmică, nu numai de la sămîntă la stea, ci și de la mormint la zeu!

Dan Stanca

Urmare din pag. a 9-a

13 întrebări pentru Mircea Martin

mancier România de astăzi și cred că punctul de vedere al lui D. R. Popescu nu trebuie nici el ignorat. În ce mă privește, îmi place să leg viitoarea lui evoluție de gestul demn și decis pe care l-a făcut în prima clipă de după revoluție, cînd s-a întrunit Consiliul Uniunii Scriitorilor, gestul demisiei, și nu de alte manifestări ale lui ulterioare ca de pildă vizite oficiale ori „frății” cu personaje mai mult decît suspecte.

În privința pronosticului politic, el este mai greu de dat fiindcă persona-

jul nostru politic e dominat de imprezvizibil și de ambiguitate în mai mare măsură chiar decît peisajul literar. Totul este, pentru faza imediat următoare, să putem evita extremismul de dreapta sau de stînga, spre care, din păcate, — trebuie să recunoaștem — împing greutatea zilnică tot mai mari: și o fac zi de zi și în proporție de masă. Dacă poporul român va fi atît de inteligent în unitatea și în integralitatea lui și nu va da girul său unor astfel de tendințe, deși este mereu împins și provocat să o facă, atunci înseamnă că evoluția noastră va merge spre o normalitate, iar viitorul va aparține, cred, unui program politic, moral și economic de tipul celui propus de „Alianța Civică”.

13) Imaginați-vă acum, pentru cititorii noștri, o societate de mine, în care opulența materială să fie devansată de viața spirituală. Vom atinge oare, un asemenea nivel de dezvoltare? Cînd? Cum se va realiza?

M.M.: Nu-mi amintesc vreun moment din istoria noastră în care nivelul vieții spirituale să nu fi fost mai ridicat decît nivelul vieții materiale. Cît despre opulența materială ca reper, care la rîndul lui să fie devansată de un nivel spiritual, iată formula însăși a visului — pe care l-ar putea nutri chiar și intelectualul român. (Deși opulența nu se împacă prea bine cu spiritul!). Mă indoiesc însă de realizarea lui într-un viitor previzibil de mințile noastre, ale celor din acest deceniu. Pentru ca un asemenea nivel de dezvoltare să fie atins ar trebui să se întîmple un lucru simplu, cel puțin la început și anume, să ne decidem cu toții, fiecare acolo unde sîntem, să muncim, să acceptăm că munca este de neevitat, nu numai fiindcă ea ne-ar aduce un venit, ci pentru că ne definește și ne conferă demnitate. Nu e aici o simplă lozincă pe care deceniile comu-

niste au compromis-o, ci un adevăr care ar trebui să fie realizat de fiecare în intimitatea lui.

Din păcate, și aici regăsim o anumită tradiție, mentalitatea care s-a impus la noi este una de dispreț funciar față de muncă. Ambiția muncitorului e de a-și face copilul intelectual nu pentru a-l ridica pe o treaptă spirituală, ci pentru a-l scuti de muncă. „Destul am muncit eu, spune omul nostru, de ce să mai muncească și copiii mei?”. Din aceleași rațiuni, țaranii români preferă să-și trimită copiii la oraș ca să devină chelneri sau polițiști. Întîlnești la tot pasul pe stradă oameni dispuși să-ți vîndă ceva, ocupație care în mod evident nu poate aduce un venit egal unui salariu: nu are importanță, important e să scapi de muncă. Hoția de la stat e privită cu indiferență, dacă nu chiar cu simpatie. Îmbogățitul peste noapte stîrnesc admirație, fascinație.

În momentul în care vom înțelege cu toții că munca nu este o rușine și cînd onestitatea nu va mai fi privită ca o probă de prostie, atunci și numai atunci ne vom putea gîndi la realizarea unui asemenea proiect.

Retro-versiuni

despre pictura Sandei Șărămăt nu am scris decât în termeni tangențiali, referitor la cîte o statică sau o compoziție corect executată, la vreo expoziție colectivă sau omagială din perioada Dalles-urilor festive. Nici un comentator nu definise vreodată strădaniile acestei pictorițe, mai mult decât o îngăduiau limitele aprecierilor complezente. Nici artista nu se obosea să modifice această optică apreciativă. Și, totuși, în acest noiembrie „post-revoluționar“, Sanda Șărămăt s-a decis să ne demonstreze că vocația sa artistică se află dincolo de suita aparențelor complezente cu care ne obișnuise.

Expoziția de la „Sim-za“ nu este ceea ce s-ar chema o pledoarie non-conformistă, nici un gest de deconspirare tirzie a unor gestații de atelier ascunse pînă acum privirilor din rațiuni protective. Artista face parte din categoria „firilor cuminti“, care nu jenează pe nimeni și-și vede neabătută

de treburi! Ceea ce vedem acum în această personală, încheată și omogen alcătuită din punct de vedere stilistic este expresia unui profil artistic ce a înțeles să nu-și trădeze niciodată lecția învățată. Structural, Sanda Șărămăt se înscrie în prelungirea generațiilor interbelice ale picturii autohtone, cu vădite reminiscențe ale maestrilor de pe Sena, între care Matisse și Cézanne dețin poziții privilegiate.

Nu-s departe nici influențele fauviste, care bîntuie prin paleta pictoriței, fără ca aceste racorduri să impiezeze asupra destinului creator al artistei. În fond, este vorba de o bună școală, pe care Sanda Șărămăt a înțeles să o dezvolte în exerciții de laborator mereu mai profunde, mai personalizate, mai bine asimilate. Ceea ce indică o mobilitate spirituală ghidată de borne stilistice de bună factură și acceptate de privitorul contemporan fără nici un efort special. Este indicul cel mai clar, că vîrstele și excesele modernismului de acum cîteva decenii au devenit astăzi locuri comune, repere „clasice“, cum s-ar zice, fără de care memoria noastră sensibilă ar sărăci.

Expoziția urmărește a acestei solitare artiste confirmă valoarea prin durată și rezistență. O valoare a consec-

venței și discreției, care, în cîmpul propriu-zis al picturii, s-ar traduce prin exercițiul obstinat al lecției post-impresioniste, amendată cînd și cînd de nostalgiile cromatismului fauvilor. Performanțele cele mai convingătoare ale artistei se disting în **staticile cu flori** — temă predilectă a Sandei Șărămăt —, unde construcția plastică se bazează pe un desen degajat, evanescent, aluziv, redus la cîteva elemente de contur al formelor, peste care artista intervine în tente generoase cu amprente coloristice de o rafinată extracție. Domină tonurile catifelate, moi, indicînd o senzualitate temperată. Artista își refuză gestul pornit din

instinct; o cenzură permanentă a spiritului se resimte în acordul cromatic, mereu surdinizat și rafinat în elaburații de atelier ce presupun o îndelungă forjare a temelor în serii de studii și versiuni pregătitoare. Pictorița nu-i adepta practicilor plein-air-iste, nici a crochiului didacticist, deși în acuarelele din expoziție pare să ne demonstreze contrariul. Dar rezultatul este altul: în peisaj, ca și în pictura de gen, Sanda Șărămăt nu are capacitatea de sintetizare, pe care a dobîndit-o prin lungul exercițiu în domeniul naturii statice. Aproximația sugestiei plastice, simțul accentuat al „impresiei“ optice, pe care o transpune în tente dezinvolve (cel puțin aparent!) în pinzele sale, copleșesc privitorul prin capacitatea de sublimare a unor modele plastice, care rezumă o întreagă epocă de creație și de tendințe estetice din arta secolului al XX-lea. În acuarele, artista nu depășește nivelul „caietului documentar“, al notației didactice și oarecum romanțioase. O viziune sensibilă dar fatalmente superficială, din punctul de vedere al distilării plastice, le diminuează forța de impact la privitorul mai exigent. Tentativele peisajere nu sînt pe potrivă înclinațiilor sale, mai conforme unei picturi a sugestiilor concentrate, non-descriptiviste. Tocmai în această particularitate rezidă forța și frumusețea expresivă a demersului său creator, ajuns azi la stadiul deplinei maturității.

Corneliu Antim

muzica

Amadé

(Gottlieb-Amadeus sau despre dreapta potrivire a numelui)

Am citit **Scrisorile** lui Mozart la puțin timp după dramatica, rafinat-picturala **Correspondență** a lui van Gogh. Venit din alt timp și spațiu de lectură, am fost puțin dezamăgit. „...Te rog să nu-mi mai scrii scrisori atît de triste, căci am nevoie în prezent de un cuget senin — cap ușor — și poftă de muncă!“ (Către tatăl său). Într-adevăr, mi-am zis, un cuget senin, prea senin. Și cît de ușor îți poate fi capul după ce tocmai ai scris **Concertul pentru pian în re**? Dar semnele de întrebare, micile stranietăți s-au adunat pe parcurs. „Preaiubite Stoll! / Preabunule Kroll! / ești beat criță! / Așa-i că gama minoră / îți face bine?“ (1991, ultimul an de viață.) Și în același an, peste numai două luni, ultima scrisoare — Către un necunoscut: „Stimate domn! Aș vrea să urmez sfatul dvs., dar cum s-o fac? Capul mi-i zăpăcit, abia mă recunosc. Nu pot să-mi scot din ochi imaginea acelu necunoscut. O

văd permanent, mă roagă, mă presează și îmi cere cu nerăbdare (...) Sînt pregătit să mor. Am ajuns la capăt înainte de a mă fi bucurat de talentul meu (...) Dar nu poți să-ți schimbi soarta (...) se va întîmpla așa cum îi place providenței. Închei. Am în față **Recviemul pe care n-am voie** (s.n.) să-l las neterminat.“ Putea fi făcută vreo legătură între cele două momente? Era bolnav, peste o lună avea să se sfîrșească din viață el și să se nască mitul, dar piesa trebuia terminată. Punct. Pot fi cuvintele Sale mai sărace decât muzica?... Am reluat cartea și, cred, am înțeles. Aparenta ușurătate era doar o mască. Fard peste un imens (și dureros prin intensitate) strîgăt de bucurie, o plînatate și conștiință a datoriei exemplare. Amadé a știut să-și înfrîngă pînă în ultima clipă „tonalitatea minoră“, drama, povara marelui său talent. „Mozart magnus, corpore parvus...“, semnează tot el una din puținele scrisori „galante“.

Și în final, scurt pentru că e vorba doar de o invitație la lectura „unui fascinant model etic (și nu a unui document bicentenar), mai transcriu: „Oda (pe care compuse o piesă — n.n.) e măreață, frumoasă, tot ce vrei — însă prea exagerat umflată pentru urechile mele. Dar ce vrei? Nimeni nu mai cunoaște și nu mai prețuiește atîtăz liniia mijlocie în toate lucrurile. Pentru a obține succes trebuie să scrii lucruri care sînt ori atît de ușor de înțeles încît să le poată cînta și un bițar, ori așa de neînțeles, încît să placă tocmai pentru că nici un om cu mintea sănătoasă nu le poate înțelege.“ Recunoști în preajma ta, prietene cititor, cîte ceva din toate astea?... Eu da. Și nu sînt fericit deloc.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

Tăieței cu brînză și Kúrtoşkolacs

Noua siglă a TVR, un fel de îmbîrligătură între cele trei litere încît un neavizat poate spune că privatizații arabi au pătruns cu depline drepturi pe canalul 1 înaintea lui SOTI, m-a lămurit deplin că a început campania electorală. A început cu mult înainte de a fi declanșată oficial și mai ales cu mijloace mult mai subtile și mai puțin legale, decît s-a întîmplat în precedentă viitoare de voluri cu gonaci din primăvara lui '90. Oare subtilitatea să a-lunge de astă dată violența? Mă îndoiesc, subtilitatea este pentru cine pricepe, violența pentru cine nu pricepe.

Așa că am aflat cum prințesa Margareta a trimis posturi de radio-emisie la Buhuși, strecurate în țară sub ambalajul mincinos al ajutoarelor pentru copiii orfani. Probabil aparatele respective urmau să fie folosite de Partidul Monarhist — Liberal ca să anunțe rezultatele Referendum-ului cînd se va hotărî între republică și monarhie (printre altele). Cum aparatul a fost demascat (s-au demascat, s-au demascat!) rezultatul va fi aflat numai pe calea oficială oferită de RTVR.

Că totul s-a dovedit o căciolma, nu mai are nici o importanță, cine mai ia

în seamă o dezmințire dacă minciuna e de-a dreptul plăcută și așteptată. „Minte-mă cu vorbe dulci...“

Toată lumea televideoagă din România a aflat de incendierea Troiței ridicată în curtea Televiziunii în memoria celor care au murit acolo în Decembrie, prin gura autorizată și mimica îndurerată a domnului Mănzatu. Că era o minciună mare cît turnul televiziunii s-a dovedit mai tîrziu dar nimeni n-a mai aflat asta din gura aceluiași domn aspirant parlamentar sau chiar prezidențial (cine știe?!). Că în Piața Universității a fost dărîmată o Troiță de marmură ridicată în memoria celor căzuți în noaptea de 21 Decembrie am aflat din altă parte, nu de la Televiziunea Română. Probabil știrea nu era importantă deoarece toată lumea știe că Puterea a declarat că **Revoluția** a început în 22 Decembrie. Deci cei din 21 Decembrie fie sînt huligani (viitori golani) fie ilegali. Dar cum a început campania electorală la TVR?

Prin transmiterea în direct a dezbaterilor parlamentare referitoare la Raportul Covasna-Harghita, prin transmiterea în direct a votului nominal (comentat în fel și chip, însoțit de urale ori de huiduiele, ca la meciul de fotbal Rapid-Petrolul, domnilor!), la adoptarea Constituției, prin noua siglă a TVR care conține în ea sigla folosită de o organizație culturală de masă, susținătoare a unui partid politic de casă. Dacă data trecută ne jucam cu flori pe ecran acum ne jucăm cu floricele. Cine sapă F.S.N.-ul? Cine sapă opoziția? Cel mai prezent semn și cel mai în față este propagat gratuit și desinteresat de conducerea TVR. Să-și fi schimbat stăpînii domni care de la ce să ne uităm noi teledependenții? Sau e aceeași Mărie cu altă perucă pălărie? Vom vidă!

Eugen Uricaru

Întâlnire cu Africa

În tradiția africană perpetuarea ezoterică de elemente fertilizatoare: apa, lumina, rodirea se asociază oracular cu tainice prezențe vii, unele primejdiioase, precum actul fiziologic al nașterii, al îmbăierii, al stăpînirii secretelor vietii. Ești în plină natură, dar natura, cu suflul ei multimilenar, îți este ostilă sau primitoare după cum vestigiile civilizației își revelează ehlivocul sau te absorb, te leagă de vechimea lor.

Senzația că noul roman al lui J.M.G. Le Clezio este deopotrivă de excurs inițiat dar și unul memorial se confirmă până la capăt. Onitsha* are acest merit, cumva pus în valoare de numeroase elemente de culoare, nu fără să filtreze iscusit o fantezie a iluzoriului, a evocativului îmbrăcat într-o carnație de poveste. Furtunile neașteptate, stările în pragul disperării urmate de calme detașări, falsele identități, sugestiile de rară prospețime încheiate în mijlocul peisajului încins de respirația ecuatorială — iată cotejii proiectiilor și subtilităților ce populează lectura cu multiple incitații și unghiuri de vedere.

În absolut, cartea lui Le Clezio este o scriere bivalentă. Orgiastică, poetică, romantică intrucît privește existența într-un colț așa-zicind paradisiac din Nigeria anilor '50—'60, pe de altă parte ascunsă, inaccesibilă cînd se refugiază în istoria ptolomeică a căutării unui oraș de-

mult dispărut, Meroë. Spre care se îndreaptă ultima descendență a Faraonilor plecată spre inima „țării negre” cu trupele, curtenii și mercenarii ei, cu scribii, arhitecții și păstorii ce o însoțeau. Nigeria de azi ar fi, probabil, locul ce i-a servit cîndva de popas și de sălas.

În primul plan al narațiunii, romanțelul a situat o regăsire de familie între o tinăra franțuzoalcă și fiul ei cu tatăl, funcționar britanic instalat într-un mic orașel ce devine, din varii motive, locul visului. Însăși rațiunea călătoriei celor doi spre necunoscut. A femeii dar mai cu seamă a copilului căutîndu-și greu și dureros adevărul crez. Tatăl, Geoffrey, s-a cunoscut cu Maria—Luiza, înainte de izbucnirea războiului din 1939. Urmează idila. Maria—Luiza rămîne însărcinată însă iubitul nu o poate salva de urmările războiului ca ambianță opresantă. Abia după încheierea păcii, în 1945, vine invitația să se adune cu toții la Onitsha în Nigeria, unde Geoffrey este un umil funcționar al concernului United Africa.

Drumul de la Bordeaux la Port-Harcourt pe pachebotul Surabaya, drum lung de săptămîni, devine pentru fiul lui Geoffrey și al Mariei-Luiza, subiect de jurnal, memorialul unui circuit în timp intitulat „O lungă călătorie”. Ne aflăm în fața unei mișcări de rotație între acest naiv repede înțeleptit ce învață să nu cadă în cursa exotismului și cartea proprie-zisă. Un film alternativ de tablouri

fragile, miezoase, cîteodată savante, dată-toare de relații etnologice, heraldice, cultice, chiar geografice, multe necunoscute obținute din săpături, explorări, ticluri (sînt și ele bune la ceva!), cărora li se alătură, întregitoare, existențele personajelor purtătoare de sens, de neîncetată avatură și servituți. Africa suferă încă sechelele colonialismului, noțiunea de schimbare pozitivă rămîne cețoasă, abia spre finele romanului izbucnește o răscoală a localnicilor ce exprimă refuzul dependenței nesfîrșite de omul alb. Negrii tratați ca sclavi și ținuți într-o condiție tragică cad repede secerăți de gloanțe. Gestul lor rămîne totuși de neînțeles pentru britanicii veniți în sălbăticia prăfoasă și irespirabilă să aducă prosperitatea și dreptatea. Se dovedește că cel puțin în ce îl privește pe Le Clezio, imaginea colonizatorului european reclamă corecții severe. Britanicii vîd în africani (o spune romancierul) flînțe nedemne de respect. În schimb, de o puritate impecabilă copilul și mama lui, chiar Geoffrey într-o bună măsură, părăsesc perversa poziție de stăpîni ai locului și se întorc la cealaltă, mai umană, mai rațională, de indivizi reduși la anonimatul pe care istoria îl rezervă slujitorilor.

Într-o geografie grandioasă și primitoare au loc rapide delimitări. Pentru că Africa își arată cele două fețe, una pentru uzurpatori, alta pentru prieteni. Există în cartea lui Le Clezio, chipuri, locuri, întâmplări, cuprinderi de motive amintind, cred că nu deplasat, de Mihail Sadoveanu, Gala Galaction sau Panait Istrati. Cu singura deosebire că aici nu sîntem în Orient, mai puțin sau deloc Orientul Ilvresc, cît pe un tărîm înrudit ca gesturi ceremoniale, pofțiri, contacte, avînd același dichis. În rest iadul — chinurile lui, sfișierile lui. Propensiunea autorului merge gradual în direcția resentimentului față de stăpînii brutali pe cît tot gradual spre comuniunea cu oamenii modesti în destinul cărora aflăm integritate convînșeri și deprinderi, senzații și resurse morale mai presus de sărăcia lor neslăbită.

Poate că civilizația poporului lui Arsi-noe mergînd spre demult dispăruta așezare Meroë să fie omisă din tratatele de arheologie. De fapt, nici nu știu dacă există un singur temei pentru consultarea bibliotecilor de specialitate. Există în schimb, în lumea superstițiilor și a relațiilor lui Le Clezio, apariții cum este cea a tinerei Oya, femeia aproape sacră ca atracție seminală, subiect de detalii vibrante privitoare la spațiul african și sexualitatea lui. Un spațiu de intensă expresivitate ca stil de viață, de gîndire, de prelungite inflexiuni în subtilitățile simplității, ale artei de a te dăru. O manieră de trai, fără nostalgii, suficientă sieși, neegalată decît de ușurința cu care așteptări nedefinite fac loc miraculosului mitologic, soi de amăgire stilistic strălucitoare, fascinată de fatalitate, de rațiunea triba'a, de cutume și de virtuțile causalității.

J.M. Le Clezio a descoperit cu Onitsha, din milul împur al vietii, dominantă poetică a unui continent ce trece încă drept frămîntat și nesigur. Dar imaginea lui în veac are nimb feeric. Din acest decalaj, dintr-o dedublare tainică, scriitorul francez, unul dintre cei mai promițători al momentului actual, extrage chintesenta iubirii, cea care năruie clișeele facile și scenariile umbrite de ignoranță.

Henri Zalis

1* Paris, Gallimard, 1991.

vieți neparalele

Benzile desenate la 93 de ani

Un împătimit al paraliteraturii, Jacques Sadoul, care s-a ocupat asiduă și cu S.F.-ul, a publicat în 1989 o carte inteligentă și informativă, 93 ans de B.D. Nu e o cifră rotundă, ci doar pretextul de a redacta biografia „benzilor desenate”, gen înțeles prin inițialele care-i prescurtează numele ca și literaturii științifico-fantastice. Li se puteau găsi și lor, la nevoie, antecedente străvechi, frescele faraonice sau tapiseriile din Bayeux, narațiuni prin imagini, dar Sadoul refuză să cadă în asemenea manii culturale. Nici vestita serie, a lui Wilhelm Busch, Max und Moritz (1860) nu aparține — după biograf — propriu-zis genului, deși l-a influențat. Acesta, socotește Sadoul, a luat naștere efectiv abia atunci cînd au apărut în dreptul figurilor dispuse succesiv pe hîrtie, bulele de aer cu inscripții, „baloanele” prin care protagoniștii se exprimau. Un desenator, R.F. Outcault, a recurs pentru iniția oară la ele și Hearst, magnatul presei americane, l-a angajat să illustreze începînd din anul 1896, fiecare duminică, o gazetă a lui, cu aventurile micului chinez, poreclit The yellow kid. Le-au urmat așa-numitele katzies inspirate după Max und Moritz și create de Rudolf Dirks, grafician german, emigrat în Statele Unite. Erau relatările poznelor a doi mici șnapani care evoluau în mijlocul familiei lor excentrice (die Katzenjammer), și a cunoscuților acesteia. Repede, benzile desenate și-au cîștigat o mare popularitate, devenind nelipsite din presa zilnică americană, făcînd să li se dedice publicații umplute exclusiv cu ele și impunînd numeroși eroi, care aveau să ajungă celebri, Little Nemo, Felix cotoiul, Mickey Mouse, Donald Duck, Illico, Tarzan, Popeye, Dick Tracy, Flash Gardon, Mandrake the Magician, Li'l Abner, Superman, Sheena, Wonder Woman, Captain Marvel, Phantom Lady, Batman, The Spirit, Snoopy, ca să amintesc doar pe cîțiva. Șirul lor a crescut cu protagoniștii de origine franceză. Les Pleds Nicketes, Tintin, cînele Pif, Arthur, fantoma justițiară, Lucky Luke, neamul piticilor Schtrumpf, Barbarella, Astérix Paulette. Italienii, la rîndul lor, se vor pasiona pentru ceea ce fu botezat de către ei „i funetti” și l-au lansat pe Diabolik, Corto Maltese, Genius sau Pantera Blonda. Nici englezii nu se lăsă mai prejos cu Tiger Tim, Andy Capp și Modesty Blaise.

Vorbînd de toate aceste personaje, e cazul să semnalăm un fenomen asupra

cărui ne atrage atenția Sadoul din capul locului. Oricît talent vor dovedi realizatorii benzilor desenate, și unii dintre ei, Winsor Mc Cay, Herriman, Herge, George McManus, Otto Mesmer, Chester Gould, Alex Raymond, Schulz, Louis Forton, Saint-Ogan, Andre Franquin, Cezard Pogo, Jean-Claude Forest, Drullet, Pichard, Moebius, Jaques Tardi, Benito Jacovitti, artiști în toată puterea cuvîntului, care merită pe deplin admirația noastră, eroii lor i-au devorat. Aceeași soartă le-a fost rezervată și scenariștilor, mulți, ca Jerry Siegel, Stanlee, Gosciny, Wolinski, înzestrați cu o inventivitate rară și un umor mortal. Niciăieri însă personajele nu se arată mai acaparante ca în B.D., cucerînd întreaga atenție a publicului și anonimîndu-și creatorii. Unii eroi conțîneau să trăiască și azi, după ce plămîntorii lor i-au părăsit. Superman, născocit de Jerry Siegel și Joe Shuster a trecut curînd pe mina lui Wayne Boring, ca, în prezent, să fie desenat de John Byrne. Siegel și Shuster au izbutit să obțină recunoașterea posterității lor asupra personajului numai printr-un proces răsunător intentat editorilor. Tarzan a ieșit din condelul lui Hal Foster. Dar ulterior, aventurile fiului junglei au fost ilustrate pe rînd de Rex Maxon și Burne Hogarth, iar azi Russ Manning adaugă alte episoade. Inedite, la această nesfîrșită saga. Toată lumea a auzit de Astérix. Dar cine știe că acțiunile lui comico-vitejești le-a inventat René Goscinny, iar nasul și mustățile măruntului gal au ieșit de sub creionul a doi desenatori cu haz, Albert Uderzo și Jean-Michel Charlier?

Tipurile de eroi foarte populari îi vor fixa B.D.-ului și temele principale. Avem înțîi familia justițiarilor înzestrați cu forțe care întrec pe cele ale muritorilor de rînd. Au întemeiat-o Flash Gardon, întruchipare a fulgerului, un aglî atlet trimis pe planeta Mongo ca să dejoace planurile demonului doctor Zarcov, grație simpatiei ce o inspiră instantaneu tuturor făpturilor feminine, Superman, în

ridicolul său costum de circ, zburînd prin văzduh, salvînd victimele accidentelor grave și oprînd mina criminalilor, Mandrake magicianul, purtătorul unui impecabil frac, hipnotizîndu-și adversarii. Plastic Man, bărbatul care putea să ia orice formă, Batman, omul lilac, Wonder Woman, amazoana din Paradise Island, posesoarea irezistibilului lasso magic, Captain Marvel, copilul minune, sint personaje de aceeași categorie. Ele vin din alte lumi cu o civilizație superioară, au căpătat puterile lor extraordinare printr-o invenție secretă sau un accident tehnologic și împing astfel B.D.-ul către science-fiction. Tarzan, Jungle Jim, Sheena, îl trimit în spațiul romanului de aventuri exotice. Pornînd de la infatigabilul Dick Tracy s-a născut B.D.-ul polițist cu Jack Palmer, Lady Luck, Rip Kirby, San Pezzo ș.a. Felix, Mickey și Donald Duck au deschis seria animalelor umanizate care populează benzile desenate humoristice. Printre ele, Pif a făcut loc după motan, zoarece, rățol, și vechiului nostru prieten, ciinele. Cu Snoopy, prepelnicarul nevrozat, care se culcă pe acoperișul cuștii, fixînd cerul și visîndu-se pilot de vînătoare sau vultur, șirul întâmplărilor inspirate de el, așa-numitele peanuts, au atîns o răspîndire mondială și totodată pragul artei majore. Și alte specii de benzi desenate, western, cavaleresti-istorice, fantasy, horror comics, social-satirice sau erotice au fost lansate prin cite un personaj care a avut un impact cert asupra amatorilor. Așa s-a întîmplat respectiv cu cow-boy-ul mascat, Ranger, Prince Vaillant, Alix întrepridul, Lone Sloane, The Spirit, Diabolik, Illico, Andy Capp, Barbarella, Sally Forth și Paulette.

La vîrsta venerabilă pe care a împlinit-o, ne dăm seama că B.D.-ul n-a dus o viață ușoară. Pină după al doilea război mondial, nimeni n-a luat genul în serios, deși era foarte gustat. Prin anii '50, asupra lui au început să cadă toate fulgerele. În Statele Unite, o comisie senatorială a deschis o anchetă, dacă nu cumva creșterea delinvenței juvenile se datorază benzilor desenate. Partidul Comunist, M.R.P.-ul și diverse grupări catolice au declanșat în 1947 o campanie furibundă de presă împotriva comics-urilor. Gerșhon Legman, un psiholog american, le-a atribuit într-o diatribă răsunătoare nivelul coborît de cultură al generațiilor posterioare anilor '30. Din cauza benzilor desenate o bună parte a populației Statelor Unite nu mai știe să citească — susținea el. Tinerii sînt educați în adorația forței brutale, pregătiți pentru instaurarea viitorului stat fascist pe pămîntul Noii Lumi. Eroii B.D.-ului, Superman, Flash Gardon, Captain Marvel, Lone Ranger, încalcă cititorilor nevirșnici cultul oamenilor providențiali, aceștia poartă harnașamente și insigne magice ca naziștii, un curent de sadism, homosexualita-

te și lesbianism, străbate subteran aventurile lor. Sartre s-a grăbit să publice rechizitoriul lui Legman în Les Temps modernes. Franța promulgă în 1949 o lege care interzicea publicațiilor destinate tineretului difuzarea benzilor desenate americane cu excepția celor create de Walt Disney.

În Statele Unite, cartea psihiatrului Frederic Wertham, Seduction of the Innocent fu un adevărat semnal de alarmă printre părinți și pedagogi. Sub presiunea lor, Congresul decise înființarea unei comisii de cenzură (Comics Code Authority) și aceasta elaboră niște prevederi, fără respectarea cărora răspîndirea benzilor desenate nu mai era permisă: Binele trebuia să triumfe neapărat asupra răului, în ele, criminalii să-și primească pedeapsa. Polițistii, judecătorii, reprezentanții autorității, să fie înfățișați astfel încît să inspire stimă. Nuditatea, chiar parțială era categoric interzisă. Personajele nu mai aveau voie sub nici un motiv să aibă relații sexuale ilicite s.a.m.d.

Benzile desenate au primit, ca urmare, o lovitură cruntă. După o „vîrstă de aur” (1925—1938) intrară într-o lungă agonie, din care n-au izbutit să iasă decît abia după ce „revoluția sexuală” a adus slăbirea cenzurii puritane asupra genului. Rezultatul a fost o veritabilă explozie de erotism, violență și grozăvii. S-a ivit chiar o producție de comics underground în publicațiile americane Mad, Help, Zap, Bijou și franceze, Charlie, Hara — Kiri, Métal Hurlant.

Benzile desenate au devenit adulte. Viziunea copilăroasă autosatisfăcută, conformistă, a lumii a fost înlocuită în ele de alta neagră, provocatoare, ricanantă Comics-urile și-au luat libertatea să se ocupe cu poluarea atmosferei, aglomerația urbană, masificarea indivizilor, frustrarea erotică, fecundația artificială, rasismul, terorismul, drogurile, criza energiei etc. Dar cei mai evident semni al maturizării genului e tratarea temelor lui de succes în manieră demitizantă, parodică. Eroii cu puteri supranaturale au încurcături în rezolvarea problemelor în-time. Spiderman se înteață la deget, voină să-și repare costumul din fire de păianjen, Red Richard (Mr. Fantastic) o iubește pe Sue (Fata invizibilă), dar e prea bătrîn pentru ea. Lucky Luke e o replică ironică la cow-boy-ul mascat, Lone Sloane. Noul erou trage cu pistolul mai repede ca umbra sa. Barbarella e o Sheena care-și învinge adversarii, nu prin forța fizică ci recurgînd la farmecurile ei feminine. De aceea umblă mai mult goală. În schimb, Paulette se lasă violată și maltrată de toată lumea.

A apărut un B.D. sofisticat, oniric, în care s-au specializat italienii (Guido Crepax, cu Valentina) dar și englezii la New Worlds, publicație avangardistă a genului. Că acesta a ajuns la o vîrstă venerabilă ne putem da seama și din consacrarea pe care o cunoaște, după ce a fost socotit hrană pentru reduși mintali sau expedit în infern ca un corupător periculos al tineretului. Institutul de artă și arheologie din cadrul Sorbonei include în programul său cursul lui Francis Lacassin, unde se studiază istoria și estetica benzilor desenate.

Ov. S. Crohmălniceanu

Jacques Sadoul: 93 ans de B.D., J'ai Lu, Paris 1989

SHAUL CARMEL (Israel)

Lutul

Acum cind timp avem și tu și eu,
Cind ne cuprind palarile luminii,
Cind se-odihnesc și florile și spini
Sădiți în noi de-un singur Dumnezeu,

Acum cind toate focurile pier,
Cind frigul se apropie în șoaptă,
Cind piinea vieții noastre e răscăptă
Și aburii-s urcați de mult în cer,

Acum putem porni de la-nceput
Și fiecare, poate-n altă parte,
Cum am tinjit adesea, cum am vrut.

Vom bea iubirea din ulcioare sparte,
Din palmele căus, același lut
Care-așteptindu-ne, adună și desparte.

Blestem pentru lumina de sfârșit

Cind traiul tău de ieri, de altădată,
E dus în amintiri, în necuvint
Iar casa ta de piatră-i ridicată
Să binecuvinteze-acest pământ,

Nu pot decit să blestem fiica mea,
Blestem-rugăciune, de părinte,
S-aprindă-n tine, poate, prima stea
A celor omenești, a celor sfinte.

„Să-ți mistuie iubirea de bărbat
Tot sufletul, ca jertfa de pe rug.
Castelul tău din piept, asediat
Să biruie tăcerile cind fug.

Să nu-ți găsești nici liniște nici pace
Și nici odihna lină, trădătoare,
Cind dragostea, cu mii și mii de ace,
Te va străpunge fără să te-omoare.

Să-ți ardă carnea : flacăra drăcească
Și să scinteie plină de fiori
Cind nu îmbraci, pe goliciune mască,
Cind urcă-n tine corul de viori.”

Cind casa ta de piatră-i ridicată
Să binecuvinteze-acest pământ,
Și traiul tău de ieri, de altădată
E dus în amintiri, în necuvint,

S-aprind în tine, poate prima stea
A celor omenești, a celor sfinte
Nu pot decit să blestem, fiica mea,
Blestem-rugăciune, de părinte :
„Te blestem să iubești cum am iubit,
Lumina mea, lumină de sfârșit.”

Sărutul

Mă uit la unii cind sărută
Și-mi vine să mă duc în lume,
Sărutul lor e-un act anume
Nu vocea simțurilor, mută.

E în sărut perversitate,
Cum nu-i nici adevăr pe buze,
Cu violențe dulci și scuze
La falsul joc de societate.

Libidinoasele atingeri
Nu-s legământul din Verona,
Nici înălțare spre Madona,
C-un stol întins și lung de ingeri.

Îmbrățișările grețoase
Și libertinele ochiade
Nu intră-n suflet ca să-l prade,
Nu-s revărsări de joc în oase,

Ci simbol de minciună-i gestul
Și-n urma lui se-ntinde restul.

La naiba

La naiba cu cravata și costumul
Cu vesta și cămașa apretată
Cu viața asta, steapă, așezată,
Pe care nu mai cade scrumul.

La naiba cu pantofii lăcuiți
Și cu ciorapii asortați la ei,
Cu pași-naripați, ca plumbii grei,
Către nimic, să pară odihniți.

La naiba și inelul în rubine
Și briantina răsturnată-n cap,
Cu groapa asta sigură ce-o sap
Morții care vine, totuși vine.

La naiba cu iubirea prețioasă
Și cu dichisul patului curat,
Cu așternutul bine parfumat,
În care te mai vezi spumoasă.

Vreau altceva ce nu mai poate fi
Și care cheamă, strigă, zi de zi.

moda, altfel

Dansul (M)

În Anglia, influența balefului lui Beaujoyeux — Baletul comic al Reginei, și-a găsit expresia favorită în **măști** — o formă de petrecere foarte populară la Curtea lui James I și Charles I. Cele mai strălucitoare concepții de gen au aparținut lui Ben Jonson și au fost decorate de Inigo Jones. Despre costumele lui Jones citez două descrieri, cea a lui Oceanus din **The Masque of Blackness** și cea a Splendorii din **The Masque of Beauty** : 1) „Oceanus, prezentat cu formă umană, cu carnația albastră, umbrită de o haină verde ca marea ; capul gri și cu coarne, așa cum îl descriu anticii ; barba din culori amestecate, era înconjurat cu alge și ierburile de mare ; în mâini — un trident” 2) „Splendoarea, într-o rochie de culoarea flăcării, cu sinii goi, părul

său strălucitor plutind în jur ; ea apare într-un cerc de nori, cu fața și cu trupul străbătându-i ; și în mină două ramuri de trandafir, una albă, alta roșie.”

În 1605, Samuel Daniel se avintă cu **Vision of Twelve Goddesses**, mai apoi cu **Tethys' Festival**. Anii trec, baletul devine cea mai importantă preocupare, după cea politică și financiară, a capetelor încoronate din Europa, a claselor nobile, aristocratice, ba chiar și a claselor în stare de efort pentru parvenire, devine o formă de luptă în drumul spinos către înalta societate. Au rămas schițe de costume, gravuri de o finețe remarcabilă, bibelouri de o fidelitate extraordinară, planuri de decoruri în legătură cu numeroase baleturi ce au încântat aspirațiile estetice de-a lungul multor ani. **Les Femmes Renversées** erau femei cu două fețe, una tină, alta bătrână ; apăreau bărbați mergând în patru labe, cu capetele între picioare ; dansatori cu capetele plasate la înălțimea stomacului, cu părării decorate cu pene enorme. În **La Douairière de Billebahaut** (1626) apar diformități trușesti, picioare de lemn, nenorociri, crime, ca subiecte pentru burlesc. **Les Fées de la Forest de Saint-Germain** (1625) aduce în balet săbii, topoare, brațe false, de carton, reprezentații fantastice despre popoare-

le altor țări, costume care ascund trupul uman în obiecte, cum ar fi o călimară, un dulap, un castron, un butoi.

Nobilii ce participau la aceste baleturi cheltuiau sume imense pentru costume ; zdrențele unui personaj-cerșetor erau din mătase și țesături scumpe. **Marele Balet** al nobililor conținea prin costume diferite aluzii, ușor descifrabile, ca să amuze și era interpretat de doamne și domni. În **baletele** în care dansa Regele, nici o femeie, de nici un rang, nu avea voie să apară. În 1651, un băiețel de 13 ani, își face debutul în **Cassandra**. Era Ludovic XIV. Ca excepție, în atmosfera Curtii, în balet au apărut estropiați, nenorociri, reprezentări ale mizeriei umane. S-a discutat că au apărut ca să se sublinieze neobișnuita frumusețe a lui Louis Le Bien Aimé.

Baletul e un fel de a gândi al unei societăți, așa că frumusețea monarhului a fost și mai mult recunoscută în 1653 cind apărind în **Baletul Regal al Noptii** a intrat în nemurire ca Regele Soare. A adorat dansul. În 1661 a înființat Academia Regală de Dans iar în 1669 Academia Regală de Muzică. Ca dansator a fost uitat de toți dansatorii...

Noile Puteri

mediul broșurilor capitolele care lipseau. Ca și **Șocol viitorului**, lucrarea **Al Treilea Val** trezi printre cititorii săi toate genurile de reacții, care merseră pînă la crearea de noi produse, de întreprinderi, de simfonii și chiar de sculpturi.

Astăzi, la douăzeci de ani după **Șocol viitorului** și la zece ani după **Al Treilea Val**, iată, în sfârșit, terminată cartea despre **Noile Puteri**. Reluind problemele de acolo unde le lăsasem în volumele precedente, cel de față vizează indeosebi schimbările hotărâtoare care se conturează în privința relației cunoașterii cu puterea, propune o nouă teorie a puterii sociale și inițiază o investigație a mutațiilor ce se petrec acum în lumea afacerilor, a economiei considerate în general, a politicii și a relațiilor internaționale.

Abia e necesar să adaug că viitorul nu e „cognoscibil” în accepția predicției exacte. Viața mișună de surprize supraraliste ; modelele și datele revendicându-se aparent de la științele cele mai „dure” se dezvăluie adesea ca avându-și reazemul în postulate „șubrede”, mai cu seamă cind e vorba de „științele umane”. Oricît rău poate fi în aceasta — subiectul însuși al celor trei cărți fiind accelerația schimbării, — datele de amănunt s-au dovedit a se fi învechit repede. Statisticile, de asemenea, se arată a fi subiect de modificare ; noile tehnici iau locul celor vechi, diriguitorii politici cad și alții ies la iveală. Rămîne totuși faptul că în această explorare de *terrae incognitae* ale viitorului apropiat prețuiește totuși mai mult a avea o carte puțin neclară, incompletă și mereu susceptibilă de revizuire, decît să nu existe nici un fel de carte.

Deși cele trei lucrări au fost alcătuite după planuri diferite, dar corapatioile între ele, ele au în comun faptul de a se sprijini pe o documentare, pe cercetări și pe anchete care provin din domeniul foarte disparate și dintr-un mare număr de țări. Pentru a pregăti prezentul volum, am fost puși în situația de a studia exercițiul puterii aut la virii, cit și în adincurile societății.

Astfel, am avut prilejul de a întilni timp de mai multe ore pe Mihail Gorbaciov, pe Ronald Reagan, pe George Bush, ca și pe mai mulți prim-miniștri japonezi și alte personalități, dintre care majoritatea contează printre cele mai puternice din lume.

La cealaltă extremitate a spectrului social, am fost de asemenea puși în situația de a-i întilni, Heidi ori eu însuși, sau amindoi, pe „squatterii” (trăitorii sub cerul liber — n.n.) dintr-un „oraș al mizeriei” din America de Sud, sau femei condamnate la închisoare pe viață — adică două grupuri clasate pe întreaga planetă printre cele mai lipsite de putere.

De asemenea, am discutat despre problema puterii cu bancheri, militanți sindicali, mari oameni de afaceri, experți în informatică, generali, cercetători distinși cu premiul Nobel, magnați ai petrolului, jurnaliști și conducători ai unui mare număr dintre cele mai impozante societăți mondiale.

Tot astfel, mi s-a întimplat să-i întilnim pe asistenții cu cele mai înalte responsabilități la Casa Albă, la Palatul Elysee din Paris, în birourile primului ministru de la Tokyo și chiar la Moscova, în cele ale Comitetului Central al Partidului comunist.

În această ultimă întilnire, l-am avut ca interlocutor pe Anatoli Lukianov, care urma să devină curind „numărul doi” sovietic după Gorbaciov ; numai că furăm întrerupți de convocarea neașteptată a unei reuniuni a Biroului Politic.

Într-o asemenea zi, într-un mic oraș din California, eram într-o încăpere înțesată de cărți și luminată de soare. Orb să fi fost, nu aș fi ghicit vreodată că inteligenta femeie tină în blugi care mă primea stînd de cealaltă parte a unei mese de bibliotecară, lucrată din bun stejar, era o asasină, nici că fusese condamnată pentru complicitate la o crimă sexuală deosebit de feroasă, nici că ne găseam într-o închisoare, — loc unde realitățile puterii se dezvăluie prin excelență în toată goliciunea lor. Ea, această femeie, m-a făcut să pricep că chiar prizonierii sînt departe de a fi fără putere. Unii dintre întemnițații aceștia știu să se slujească de informație în scopul de a avea putere, făcînd-o cu o finețe comparabilă celei pe care Richelieu putea s-o etaleze în anturajul lui Ludovic XIII — asemănare ce are un raport direct cu tema dominantă a prezentei cărți. Aceasta fu prima experiență care ne duse, pe soția mea și pe mine, la ideea de a conduce în două rînduri niște seminarii ai căror participanți erau în majoritate ucigași — și care ne făcură să învățăm multe.

Integrate lecturilor și analizelor exhaustive dintr-o documentație scrisă, provenind din toate părțile lumii, aceste relații personale au făcut din elaborarea **Noilor Puteri** o perioadă de neuitat a vieților noastre.

Sperăm că cititorii noștri vor găsi în **Noile Puteri** atîtea cunoștințe folositoare, plăcere și surse de reflecție cite le-au dat în asemenea privințe, după cite știu, **Șocol viitorului** și **Al Treilea Val**. Sinteza generală întreprinsă încă de acum un sfert de secol e de-acum încheiată.

NOILE PUTERI

Ca „știință care se ocupă cu studiarea legilor și metodelor noi de previziune a viitorului” (DEX), viitorologia are în nord-americanul Alvin Toffler un reprezentant dintre cei mai autorizați și mai dătați de încredere în legătura nu doar cu perspectivele, dar și cu rezultatele ce de pe acum contează enorm într-un asemenea problematic domeniu de investigație. Newyorkez cu vaste cunoștințe în științele sociale ale acestui sfârșit de mileniu, cu o putere de muncă și cu o pricepere în a și-o angaja în cercetări de cuprindere planetară, a înregistrat rezultate și recunoașteri pe măsură. Îndeosebi de la tomul numit **Șocul viitorului** (1970) înainte, tradus cu repeziune în numeroase limbi, între care și a noastră (1973), difuzat în peste zece milioane de exemplare pe toate continentele, premiat în majoritatea țărilor dezvoltate, „Recunoașterea”, în cazul unei științe aflate abia în faza consolidării dinții, precum și al — poate — celui mai de seamă dintre „piloții săi de încercare”, nu înseamnă și absența disputelor în contradictoriu, a scepticismelor nu chiar lipsite de argumente, a contestărilor în maniere frizând uneori violență. Dacă nu ar fi vorba decît de autorii vizaiți în textul cărților sale și menționați scrupulos în enormele bibliografii finale — și încă ar fi suficiente indicii în legătură cu cei ce și-au spus cuvîntul pro sau contra îndrăznețelor anticipări toffleriene referitoare la civilizația umană din secolul XXI. Iar așa fiind, **Șocul viitorului** și-a confirmat temeiurile prin „șocul” investigativ stîrnit printre oamenii de știință și prezentului și, dincolo de aceștia, în cadrul opiniei publice cit de cit avizate din foarte multe țări. E, acesta, un fenomen științific și mai larg cultural dintre cele mai semnificative-benefice, în ordinea progresiv trebuitoare a trezilor spiritului.

Deși oricum nu s-ar fi stîns prea lesne, ecourile trezite de **Șocul viitorului** au trebuit să se tot amplifice, datorită faptului că scrierea aceasta era abia prima componentă a unei trilogii, continuată — pe întinderea a două decenii — prin volumele intitulate **Al Treilea Val** (1980) și **Noile Puteri** (1990). Sumedenia de procese, fenomene, tendințe cu bătaie lungă în viitor, analizate în aceste două opuri, sînt mereu de cuprindere planetară și de un interes nedezmințit crescînd. Politică tuturor la vedere și de culise, partea spectaculoasă și cea acționînd subiacent a ceea ce s-ar numi „mărire” și „decădere” activităților economice contemporane din diferite țări și zone întregi ale globului, mutațiile din mentalitatea și indelelnicirile științifice, culturale, pragmatice ale oamenilor de azi, accelerările de viteză fără termen final previzibil în circulația bunurilor și a informației, — toate acestea sîrșesc prin a se configura în trilogia toffleriană printr-o priveleste ca de diluviu. Un diluviu „conceptualizat” totuși, explicitat în parametrii săi fundamentali și subsecvenți, spre deosebire de realitatea lui de aievea, cotidiană, care aruncă în derută și stres tot alte și alte milioane de oameni, polarizîndu-le demențial, extremizîndu-le în privința socială, politică, etnică, profesională, habitudinală ș.a.m.d. Iată prin ce dobîndesc relief singular cărțile lui Toffler și autorul lor. Faîma aceasta în creștere parcă neobișnuită, dacă nu s-ar explica prin multitudinea de „trimiteri” cu adresă și utilitate nemijlocit pragmatică, mi-ar sugera o comparație poate ciudată, dar elocventă, sper, prin violentul ei indiciu deosebit: cu înaintașul și omologul „abstractor” (pînă la chintesență, în materie de „filosofie a științei”) **Stephane Lupasco**, — românul francizat **Ștefan Lupășcu**, — abia cunoscut și estimat la dreapta lui valoare pozitivă, „vizionar” în cercuri restrînse.

După traducerea cărții **Șocul viitorului** ca printr-un noroc, într-o vreme cînd bezele ceausismului abia începuseră să se lase, de Toffler și de cărțile lui aproape că n-a mai putut veni vorba în țara noastră. Și nici pînă în momentul de față nu știu să se fi făcut undeva vre-o mențiune despre **Al Treilea Val**, necum despre **Noile Puteri**. Între atîtea altele, e și aceasta o dovadă de modul amatoristic-meșteșugăresc în care cei ce au căderea înțeleg să efectueze intrarea noastră în marea competiție cultural-științifică, economică și de orice altă natură cu țările dezvoltate ale lumii. Gem tarabele de pe străzi de mereu noi scrieri trunchiate, desprecuate, de rost problematic — dacă nu deochete în cel mai cuprinzător

înțeles al termenului. Românești și mai cu seamă traduse. Cu asemenea tipărituri vrem noi să grăbim „dispariția” (!) trogloditismului și „implantarea” (!) mentalităților realment innoitoare? Cu mai bine de un secol în urmă, în partea finală a studiului său **Diracția nouă...**, Titu Maiorescu opina că pe atunci „poziția morală în care se află poporul român este poate unică în istorie, cit pentru greutatea ei”, că „timpul dezvoltării ne este luat, și tema cea mare este de a-l înlocui prin indoită energie”, „prin energia vieții intelectuale și economice a poporului, prin bunăvoința și înțelepciunea de a înțelege și de a-și asimila cultura în activitate potrivită”. Fiind noi, prin maleficul resort geo-politic al istoriei noastre, sortiți s-o luăm iarăși și iarăși de la capăt, avem de ales între a proceda altminteri decît preconiza Maiorescu?

În cele ce urmează, publicăm traducerea episodului preambular din ultima carte a lui Alvin Toffler, urmînd să mai dăm la lumină și alte capitole, în semn de indemn sui generis pentru tipărirea neîntîrziată în românește a celor două cărți din trilogia toffleriană cu care sîntem în păgubi-toare restanță. Ne folosim de ediția ce ni-lă îndemină, cea franceză, intitulată **Les Nouveaux Pouvoirs (Powershift)**. **Savoir, richesse et violence à la veille du XXIe siècle**, apărută la editura pariziană „Fayard” în martie 1991 (în original, volumul era intitulat **Powershift: knowledge, wealth and violence at the edge of the 21st century** și apăruse la editura newyorkeză „Bantam Books”, în 1990. După cum se observă, traducerea franceză a titlului e una „literară”, nu „literală”, de vreme ce „powershift” semnifică „schimbarea puterii” — nu „noile puteri”. Desigur, de aceste noi puteri e vorba în continuarea titlului, adică de „cunoaștere”, „bogăție” și „violență”. Inșă, potrivit sensului global al cercetării, titlul mai potrivit — în ordine „literară” — ar fi fost **Schimbarea centrului de putere**; fiindcă de o deplasare a acestui „centru” — ori „nucleu” — de la „bogăție” și „violență” spre „cunoaștere”, spre „informație”, vine vorba frecvent în paginile cărții).

PREFAȚĂ

Noile Puteri reprezintă încununarea unui efort care, vreme de douăzeci și cinci de ani, a ținut să descopere un sens schimbărilor de o atît de surprinzătoare anvergură prin care se anunță secolul XXI. Cartea constituie un al treilea volum — și ultimul — dintr-o trilogie începută prin **Șocul viitorului**, urmată de **Al Treilea Val** și care lată că astăzi e completă.

Fiecare din cele trei cărți poate fi citită în mod independent; prin aceasta, ele nu-și stîrbesc însă caracterul de ansamblu intelectual coerent, care are ca subiect central schimbarea, adică ceea ce li se întîmplă oamenilor cînd societatea în care trăiesc se transformă brusc într-o realitate nouă și impredictibilă. **Noile Puteri** împing mai departe analizele precedente; perspectiva esențială, aici, e aceea a clădirii unui nou sistem de putere, care-l pe punctul de a-l înlocui pe acela al tre-cutei perioade industriale.

Cînd evocă mutațiile mereu mai repezi din epoca noastră, mijloacele de informa-re în masă ne transmit parcele de date fără legătură între ele, în timp ce experții ne împovărează cu monografiile de specialitate îngustă, iar pronosticurile populare fac caz de tendințe disparate, fără a prezenta modelul general care să permită a le articula unele cu altele, sau care ar arăta ce alte forțe sînt susceptibile de a inversa evoluția presupusă. În consecință, schimbarea însăși sîrșește prin a apărea ca un proces anarhic, ba chiar pe de-a-totul absurd.

Prezenta trilogie, dimpotrivă, se sprijină pe ipoteza că schimbările rapide ale lumii de azi nu-s atît de haotice și de aleatorii pe cit ni se impune a le crede. Potrivit unui atare înțeles, îndărătul evenimentelor relate prin titluri răsunătoare, există nu numai structuri discernabile, dar și forțe identificabile ce le determină forma. Și, pe dată ce le-am înțeles jocul, ne stă în putință să adoptăm în ceea ce le privește o strategie de ansamblu, în loc de a reacționa la întîmplare și imbu-cătînd demersurile.

Dacă vrem totuși să atribuim un sens marilor mutații actuale și să le considerăm în termeni strategici, mai mult decît frînturi și parcele de informație sau liste de fapte neorganizate ni-s necesare; tre-

bule să înțelegem cum se reinnoadă între ele diferitele schimbări. Ca și cele două cărți precedente, **Noile Puteri** încearcă să propună o sinteză generală și clară, — o imagine globală a noii civilizații care își extinde prezența la scară planetară.

Concentrînd analiza asupra aspectelor celor mai explozive ale lumii de miine, asupra conflictelor cu care ne confruntăm în această vreme cînd noile forțe asaltează vechile fortărețe, **Noile Puteri** vor să învedereze că bulversările controlului din economie datorate ofertelor publice de cumpărare și restructurării nu reprezintă decît primele schimburi de foc în bătălia afacerilor care se tot amplifică și la noi forme; mergînd și mai departe, cartea de față susține că recente mutații din Europa de Est și din Uniunea Sovietică nu sînt decît simple încercări în raport cu bătălia generalizată pentru putere care ne așteaptă. În mod asemănător, rivalitățile care opun între ele Statele Unite, Europa și Japonia n-au atîns încă maxima lor intensitate.

Pe scurt, **Noile Puteri** au ca subiect aceste lupte din ce în ce mai înverșunate pentru luarea în stăpînire a puterii, care rămîn destinul nostru în perspectivă apropiată, de vreme ce civilizația industrială e pe cale de a-și pierde supremația mondială, iar noile forțe tind acum la dominația planetară.

Pentru mine, **Noile Puteri** reprezintă o culme atînsă după o călătorie pasionantă. Inșă, înainte de a continua cu cele spuse aici, trebuie să mă achit de o datorie personală. Călătoria aceasta nu am făcut-o singur. De la început și pînă la încheierea lui, ansamblul trilogiei a avut un co-autor esențial, deși anonim. Cu toate că eu mi-am asumat redactarea trilogiei, cu-legend aprobările și suferînd criticile doar în numele meu, ea e opera comună a două spirite și nu a unui singur.

Coautorul meu, așa cum mulți o știu deja, e cea mai bună prietenă a mea, soția și asociata mea, cea pe care o îndrăgesc de încă acum patruzeci de ani: Heidi Toffler. Oricare ar putea fi defectele acestor lucrări, ele ar fi fost și mai grave fără inteligența sceptică și intuitivă a soției mele, fără simțul ei ascuțit în materie de exigențe ale redactării și fără siguranța judecăților sale, atît în privința ideilor, cit și a persoanelor. Ea n-a contribuit numai la slefuirea finală, dar și la conceperea modelelor subiacente pe care se sprijină lucrarea întregă.

Chiar dacă, în funcție de celelalte angajamente ale sale, participarea i-a fost mai mult sau mai puțin intensă în diferite momente, rămîne un fapt că aceste trei cărți au cerut călătorii, investigații, sute de convorbiri în lumea întregă, o organizare meticuloasă și o muncă de redactare re-luată și actualizată neînterupt: în toate etapele și privințele menționate, Heidi a contribuit din plin.

Totuși, din rațiuni private într-o anumită măsură, în parte sociale sau economice — și care au alternat în cursul ultimelor două decenii —, decizia luată a fost de a publica totul sub numele redactorului final.

Și astăzi încă, Heidi refuză să lase ca numele să-i figureze pe învelitoarea unei cărți; o face din spirit de integritate, din modestie și din dragoste, motive ce-l par îndestulătoare — ei, dar nu și mie.

Luată împreună, cele trei cărți explo-rează o durată corespunzînd unei vieți de om. Fie aceasta o perioadă care ar fi început spre mijlocul anilor '50 și s-ar termina aproximativ șaptezeci și cinci de ani mai tîrziu, în anul 2025; rîstimp ce s-ar putea defini ca una dintre marile articulații ale istoriei, ca perioada la capătul căreia, după o suită de lupte pentru putere care vor zgudui lumea, civilizația uzinieră ce a dominat planeta vreme de secole se va pomeni înlocuită de o alta, nouă și profund diferită.

Cu aplicare la aceiași ani, cele trei cărți tind să răzbată dincolo de suprafața lucrurilor, fiecare dintre ele utilizînd o viziune particulară, și poate că i-ar fi util cititorului să le situeze în aceste perspective deosebite.

Șocul viitorului vizează procesul schimbării, potrivit felului în care acest procesus îi afectează pe oameni și organizațiile ce le încadrează existența; **Al Treilea Val** se referă la direcțiile în care ne tiră schimbările actuale. **Noile Puteri** tratează despre dominația schimbărilor ce încă urmează să se producă — chestiunea fiind de a ști cine le va folosi — și cum.

Șocul viitorului, carte în care definim „șocul” ca haos și stres suferit de cei ce încearcă să facă față la prea multe schimbări într-un rîstimp prea scurt, afirmă că accelerarea desfășurării istorice are urmări intrinseci, iar aceasta independent de orientarea pe care o iau schimbările. Prin ele însele — și fie schimbările percepute ca bune sau rele, viteza crescută a evenimentelor și reducerea timpului de reacție față de ele produc propriile lor efecte.

Cartea susține în același chip că indivizii, organizațiile sociale și chiar națiunile se pot încovoia sub povara unei schimbări prea masive și vindu-se prea devreme; pînă într-atîta, încît să intre în derută și să nu poată reacționa ulterior prin decizii inteligente; pe scurt, să sufere de un „șoc” al viitorului.

Contrar opiniei dominante pe atunci, **Șocul viitorului** prevedea că „familia nucleară” urma să se fractureze curînd; cartea vestea deopotrivă revoluția genetică, apariția unei societăți a „ambalajelor”, precum și marea mutație în domeniul educațional care s-ar părea că debutează — în fine — sub ochii noștri.

Publicată în 1970 în Statele Unite, iar după aceea în lumea întreagă, cartea scandaliză lumea, deveni pe neașteptate un best-seller internațional și dezlănțuie avalanșe de comentarii. Potrivit Institutului de Informație Științifică, ea a devenit una dintre lucrările cele mai adeseori citate în domeniul științelor sociale. Expresia „șoc al viitorului” a intrat în limbajul curent; ea figurează astăzi într-un număr de dicționare și de foarte multe ori în titrajele mass-mediei.

Al Treilea Val, care urmă în 1980, avea un obiectiv diferit. De astă dată, cartea descria cele mai recente revoluții tehnologice și sociale, le situa în perspectivă istorică și schița semnele de viitor pe care era posibil ca ele să le aducă.

Desemnînd revoluția agricolă ivită acum zece mii de ani ca „primul val” al mutației fundamentale în istoria umanității, iar revoluția industrială ca „al doilea val”, cartea interpretează marile răsturnări economice și sociale apărute cu începere de la mijlocul anilor '50 ca marea „val al treilea” al evoluției umane — nașterea noii civilizații post-industriale.

Între alte lucruri, acest de-al doilea volum evoca activitățile de viitor care urmau să se bizuie pe ordinator, electronică în general, tehnicile de informație, biotehnologie și altele definite ca „nolle poziții dominante” în economie; ea prevedea, bunăoară, producția flexibilă, extinderea timpului parțial de lucru și „dema-sificarea” mijloacelor de informare în masă: ea studia interacțiunea pe de-a-ntregul nouă dintre producător și consumator (...), punea chestiunea unei întoarceri parțiale la ceea ce se cheamă „lucrul la domiciliu”; precum și alte modificări ale atitudinilor politice și ale indelelnicirilor practice în statele naționale.

Interzisă în anumite țări, lucrarea **Al Treilea Val** deveni un best-seller în altele. Ea a fost chiar pentru o vreme, în China, „biblia” intelectualilor reformiști. Acuzată inițial de rîspîndire a „poluării spirituale” de sorginte occidentală, iar după aceea autorizată și tipărită în mari tiraje, aceasta fu lucrarea cea mai citită în cea mai populată țară din lume, după discursurile lui Deng Xiaoping. Primul ministru de pe atunci, Zhao Ziyang, organiză reuniuni pe tema acestei cărți și recomandă personalităților cu putere de decizie ale regimului să o citească atent.

În Polonia, din rațiuni lesne de înțeles, fusese publicată o versiune prescurtată a cărții; inșă, indignați din cauza tăieturilor, studenții și simpatizanții „Solidarității” alcătuiră o ediție „clandestină”, iar tot atunci alții rîspîndeau prin inter-

Prezentare și traducere de George Munteanu

Continuarea în pag. a 15-a